

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**TÜRKİYE’NİN 2003–2010 YILLARI ARASINDA KUZAY
IRAK POLİTİKASI**
(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan: **Hatice Sultan GEZGİN**

İSTANBUL, 2011

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**TÜRKİYE’NİN 2003–2010 YILLARI ARASINDA
KUZEY IRAK POLİTİKASI**
(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan:
Hatice Sultan GEZGİN
Öğrenci No:
08077103

Danışman:
Yrd. Doç. Dr. Sait YILMAZ

İSTANBUL, 2011

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “ **Türkiye’nin 2003-2010 Yılları Arasında Kuzey Irak Politikası**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 22/11/2011

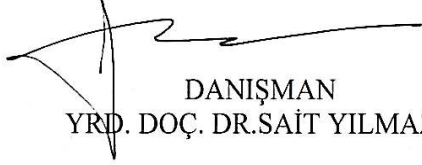
Hatice Sultan GEZGİN

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

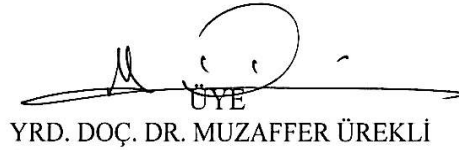
22.11.2011

Enstitümüz *Uluslararası İlişkiler* Anabilim dalı *Uluslararası İlişkiler* Bilim dalı yüksek lisans öğrencilerinden **080771003** numaralı **Hatice Sultan GEZGİN'in** "Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim ve Sınav Yönetmeliği"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "**TÜRKİYE' NİN 2003-2010 YILLARI ARASINDA KUZEY IRAK POLİTİKASI**" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 14.06.2010 tarih ve 2010/16 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince (60.) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında ~~oyekluğu/oybirliği~~ ile ~~Kabul/Red veya Düzeltme~~ kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 1 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
YRD. DOÇ. DR.SAİT YILMAZ

PROF. DR. MEHMET FİKRET GEZGİN

ÜYE
YRD. DOÇ. DR. MUZAFFER ÜREKLİ

TÜRKİYE’NİN 2003-2010 YILLARI ARASINDA KUZEY IRAK POLİTİKASI

Tezi Hazırlayan: Hatice Sultan GEZGİN

Özet

2003-2010 yılları arasında Türkiye’nin Kuzey Irak Politikası başlıklı tezde, belirtilen tarih aralığında Kuzey Irak’ta yaşanan siyasal değişimler ile Türkiye’nin Kuzey Irak politikası ele alınmıştır.

Tezde ilk olarak 2.dünya savaşı sonrası dünyada yaşanan gelişmeler ve Ortadoğu bölgesinin jeopolitik önemi üzerinde durulmuş, ardından Körfez Savaşı ve Kuzey Irak’a yansımaları ele alınmıştır. Körfez savaşının siyasal sonuçlarının analiz edilmesi hedeflenmiştir. Tezin ana bölümünün zeminini oluşturan siyasal olaylar gösterilmiştir. 1. Körfez Savaşı sonrasında bölgenin genel durumu, Kuzey Irak’ta otorite boşluğunun ortaya çıkması ile Kürt gruplarının özerkleşme süreci irdelenmiştir. Tezin diğer bölümlerinde 1991 sonrası ortaya çıkan Kuzey Irak söylemi ve Kuzey Irak’taki siyasal yapılanmaya değinilmiştir. Bu bölümde Kuzey Irak’ta etkin olan Kürdistan demokrat partisi ve Kürdistan yurt severler birliğinin oluşum ve gelişim süreci açıklanmıştır. Kuzey Irak’ı bugün resmi olarak temsil eden siyasal yapının anlaşılması hedeflenmiştir.

11 Eylül 2001 sonrası dönemin analiz edildiği bölümde, ABD’nin Irak işgali sonrasında yaşanan gelişmelere değinilmiştir. Tezin esas kısmında Türkiye’nin 2003-2010 tarihleri arasında Kuzey Irak’ta izlediği politikalara değinilmiş, Türkiye’nin Kuzey Irak konusundaki kaygıları üzerinde durulmuş, 2003-2010 tarihleri arasındaki Kuzey Irak politikası irdelenmiştir. 1 Mart Tezkeresinin reddi ve Irak’ın işgali sonrası bölgede yaşanan gelişmeler ile ilgili bir değerlendirme yapılarak Kuzey Irak’taki son durum ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kuzey Irak, Politika, ABD, Savaş.

TURKEY'S NORTH IRAQ POLICY BETWEEN 2003-2010

Presented by: H. Sultan GEZGIN

Abstract

The thesis which is about the policy of Turkey on North Iraq deals with the dangers that became in the North Iraq and Turkey's policy about North Iraq.

Firstly it was mentioned in the thesis that the developments after the World War II. The importance of Middle East areas geopolitics and then it was dealt with reflection of the Gulf War and North Iraq. It was aimed to analyze Gulf Wars results, the politic events that concerned the basement of the thesis's main part was shown. The general position of the area after Gulf War I the existance of lack of authority in North Iraq and Qurdish groups independence process were practised. It was mentioned in the other parts of the thesis that uttarance occured after 1991 and the politic structure in Norh Iraq. In this part there was an explanation about Patriotic Union of Kurdistan and Kudistan Democrat Party's existance and development process. It was aimed to get understood the formal structure representing North Iraq today.

The part analyzed the term after 11 th of September 2011. It was mentioned the developments after the occupation of Iraq by the U.S.A. In the main part of the thesis Turkey's practical policy was shown in North Iraq and mentioned Turkey's concerns about North Iraq. The rejection of 1 st March strecher the developments of the area after Iraq's occupation were evaluated and the last situation of North Iraq was explained exactly.

Key Words: North Iraq, Politicy, The U.S.A, War.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vi
KISALTMALAR	vii
GİRİŞ	1
1. KUZEY IRAK'IN JEOPOLİTİĞİ.....	3
1.1. Ortadoğu'nun jeopolitik önemi Ve Kuzey Irak	6
1.2. Kuzey Irak Meselesi.....	14
1.3. 1991 öncesi Kuzey Irak.....	15
1.4. Kuzey Irak Söylemi.....	15
1.5. Kuzey Irak ta Nüfus.....	16
1.5.1. Kuzey Irak'ın Nüfusu	16
1.5.2. Kuzey Irak'ın Coğrafi Yapısı.....	17
1.5.3. Yüksek Dağlık Alanlar	17
1.5.4. Alçak Dağlık Alanlar	18
1.5.5. Kuzey Irak'ın Etnik Ve Sosyal Yapısı.....	18
2. KUZEY IRAKIN TOPLUMSAL YAPISI İÇERİSİNDE AŞİRETLER VE KÜRT BÖLGESEL YÖNETİMİ	21
2.1. Kuzey Irakta Yaşayan Toplumsal Gruplar	22
2.1.1. Kürtler.....	22
2.1.2. Türkmenler	23
2.1.3. Yezidiler	23
2.1.4. Hıristiyanlar	24
2.1.5. Araplar	24
2.2. Kürt Bölgesel Yönetiminin Siyasal Yapısı	24
2.2.1. Kürt Bölgesel Yönetiminde Siyasal Partiler	25
2.2.2. KDP	25
2.2.3. KYP	25
2.2.4. Gorran(Değişim) Hareketi	26
2.2.5. Kürdistan İslam Birliği.....	26
2.2.6. Kürdistan İslam Cemaati	26

3. TARIHSEL GELİŞİM İÇERİSİNDE KÜRT HAREKETİ.....	28
3.1. Benzenciler	28
3.2. Barzaniler.....	30
3.3. Mahabad Kürt Cumhuriyeti.....	31
3.4. İsrail-Kuzey Irak Kürtleri arasındaki ilişkiler.....	35
3.5. 1970 Özerklik Anlaşması.....	36
3.6. 1970 Sonrası Kürt Hareketi ve PKK Terör Örgütü	37
4. YAKIN DÖNEMDE TÜRKİYE-KUZEY IRAK ARASINDAKİ İLİŞKİLER.....	43
4.1. Irak'ın İşgali	43
4.2. Irak Savaşından Önce, Türkiye İle ABD Arasında Yapılan Müzakerelerin Konusu	47
4.3. Türkiye'nin Tezkere İçin Askeri ve Siyasi Yönden Şartları.....	48
4.4. 11 Eylül Sonrası Dönem Türkiye-ABD Arasındaki Diplomatik İlişkiler Ve ABD'nin Irak'a Yapmayı Düşündüğü Askeri Operasyon.....	49
4.5. Türkiye'nin Kırmızı Çizgileri	50
4.6. 1 Mart Tezkeresi	51
4.7. 1 Mart Tezkeresinin Reddi Sonrası Kuzey Irak	55
4.8. Tezkerenin Reddi Ve Basında Yorumlar.....	57
4.9. Tezkerenin Reddi Sonrasında Yaşanan Gelişmeler	58
4.10. ABD'nin Irak İşgali Sırasında Türkiye'nin Girişimleri Ve ABD-Kürt İttifakı.....	59
4.11. 1 Mart Tezkeresinin Reddi Sonucu Türkiye'nin Kayıpları	61
4.12. AKP'nin Dış Politikası: Komşularla Sıfır Sorun.....	63
5. 2003-2006 ARASI DÖNEMDE TÜRKİYE KUZEY IRAK -ABD EKSENİNDE GELİŞMELER.	64
5.1. PKK Terör Örgütü	65
5.2. 2003 Sonrası PKK Sorunu.	66
5.3. Kerkük Meselesi.	69
5.4. 2003 Irak İşgali Sonrası Türkmenlerin Durumu.	70
5.5. Süleymaniye Baskını.	74
5.6. Süleymaniye Baskınının Nedenleri.	76
5.7. Geçici Yönetim Konseyinin Oluşturulması Sonucu Oluşan Yeni İdari Yapı	78
5.8. 2005 Seçimle2ri Kürt Partilerinin Kazanımları.	79
5.9. 2005 Yılı Türkiye Kuzey Irak Ve ABD Yoğun Diplomasi Trafığı Ve PKK	82

6. 2006 SONRASI DÖNEMDE TÜRKİYE-KUZHEY IRAK ARASINDAKİ SİYASİ İLİŞKİLER	84
6.1. Türkiye'nin Kuzey Irak Politikasındaki Değişim:	84
6.2. Dağlıca Baskını.....	87
6.3. 2008 Yılı Türkiye Kuzey Irak İlişkileri.....	90
6.4. 2006 Sonrası Türkiye- Kuzey Irak Arasındaki Siyasi Ve Ekonomik ilişkiler.....	94
6.5. ABD'nin Irak'tan Çekilme Süreci Ve Türkiye'nin Bölgeye Bakışı.....	97
6.6. ABD'yi Irak'tan Çekilmeye Zorlayan Faktörler.....	100
6.7. ABD'nin Irak'tan Çekilmesi İleride Bağımsız Kürt Devletini Doğurur mu?	100
6.8.ABD'nin Iraktan Çekilmesinin Türkiye'ye Olası Etkileri.....	102
SONUÇ.....	105
KAYNAKÇA	108
ÖZGEÇMİŞ.....	115

ŞEKİLLER LİSTESİ

1- Şekil 1.....	8
2- Şekil 2.....	18
3- Şekil 3.....	20

KISALTMALAR

A.g.t.	: Adı Geçen Tez
A.g.e.	: Adı Geçen Eser
A.g.m	: Adı Geçen Makale
A.B.D.	: Amerika Birleşik Devletleri
GDIDYY	: Geçiş Dönemi Irak Devleti Yönetim Yasası
INC	: Irak Ulusal Kongresi
IYK	: Irak Yönetim Konseyi
KDP	: Kürdistan Demokrat Partisi
KYB	: Kürdistan Yurtseverler Birliği
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi
Unmovic	: Birleşmiş Milletler İzleme, Doğrulama ve İnceleme Komisyonu
ITC	: Irak Türkmen Cephesi
BMGK	: BM Güvenlik Konseyi

1. GİRİŞ

Cumhuriyetin kuruluşundan beri Bağımsızlık ve Yurtta Sulh Cihanda Sulh ilkesiyle temellenen Türk dış politikası geleneksel Olarak Ülkenin güvenliğinin sağlanmasını, ulusal çıkarların tarihten gelen ve geleceğe uzanan bir perspektif içerisinde korunup ilerlemesine, kalkınmasına ve refah için gerekli dış kaynakların temini, dost ve müttefikler edinilmesini amaçlamıştır. Bütün bu hedefleri başta komşu ülkeler olmak üzere, bütün ülkelerle iyi ilişkiler ve işbirliğinin tesisi, uluslar arası barış, istikrar ve refaha katkıda bulunulması yoluyla gerçekleştirmeyi ilke edinmiştir.

Üç tarafı denizlerle çevrili, Asya ve Avrupa'nın kesişme noktasında bulunan Türkiye stratejik açıdan çok önemli konuma sahiptir. Türkiye'nin jeostratejik konumu; istikrarsızlık ve bunalım alanlarının ortasında yer almasının yanı sıra, Enerji ve ekonomi kaynakları açısından zengin bölgelerin kesişme noktasında bulunmasından da kaynaklanmaktadır. Bu özel konum çerçevesinde Türkiye ayrıca bir Ortadoğu devletidir. Türkiye bölgenin bütün ülkeleriyle dostça ilişkiler geliştirmeyi hedeflemektedir. Ancak Türkiye'yi çevreleyen Ortadoğu her an alevlenebilecek ağır sahip coğrafyadır. Bu sorunlardan bir tanesi de Irak'ın Kuzey i ile alakalı sorundur.

Kuzey Irak meselesi Körfez savaşından sonra Orta doğunun en önemli sorunlarından biri olmuştur. Sadece Irak açısından değil, bölge ülkeleri açısından da sorun oluşturma tehlikesi bulunan Kuzey Irak'taki oluşum, Türk dış politikası açısından önemli bir meseledir. Özellikle Kuzey Irak'ta oluşan otorite boşluğu, bu bölgede muhtemel bir Kürt devleti ve PKK terör örgütünün faaliyetleri açısından bulunmaz bir fırsat doğurmuştur. 2. Körfez savaşından sonra ABD'nin desteğiyle Kuzey Irak'ta yaşayan Kürtlere bağımsız bir Kürt devleti kurdurma çabaları sorunların mahiyetini değiştirmiştir.

11 Eylül saldırılarının ardından, ABD'nin Afganistan ve Irak müdahaleleri geniş bir coğrafyayı etkiler hale gelmiştir. 2003 Irak savaşı öncesinde, ABD'nin Irak'ta yapacağı müdahaleye müdahil olmasını istediği Türkiye 1 Mart 2003 tarihinde meclis kararıyla Irak'a asker göndermeyi reddederek bir bakıma stratejik ortağını yarı yolda bırakmış, bu karar sonuçları bakımından büyük tartışmalara sebebiyet vermiştir.

Bu tarihten sonra Ortadoğu'da yeni bir süreç başlamıştır. Harekâtın başladığı tarihten itibaren, Irak'ta ABD'nin başarılı olamayacağı ve Irak ordusunun ABD kuvvetlerini yenilgiye uğratacağı tezleri ortaya atılmış, ancak ABD gerçekleştirdiği harekât ile 1 Mayıs 2003 tarihinde bu tezlerle birlikte Saddam Hüseyin rejimini yıkmıştır. 2. Körfez savaşından sonra ortaya çıkan belirsizlik ve karışıklık, gerekli tedbirler alınmadığından zamanla Türkiye'nin bütünlüğünü ve milli menfaatlerini tehdit eder boyuta gelebilecektir. Bu sebeple Kuzey Irak'ta her duruma karşı alternatif politikalar üretmek gerekmektedir.

Bu araştırmanın yapılmasının amacı, Türkiye'nin güvenliği açısından öncelikli sorunların başında olan Kuzey Irak'ta, mevcut siyasi oluşumları incelemek, amaçlarını ve hedeflerini, bölgede meydana gelen gelişmelerin bir değerlendirmesini yapmaktır. Çalışmada Kuzey Irak kavramı ve bölgenin etnik yapısı tarihsel süreç içerisinde ele alınıp incelenmiştir. Araştırma kapsamında konu ile ilgili kaynak doküman, yurtiçinde yayınlanan kitap, makale ve tez çalışmaları bir araya toplanarak yorumlanmıştır. Elde edilen bilgiler ışığında önümüzdeki dönemde Kuzey Irak'ta meydana gelmesi muhtemel değişimler ve gelişmelerin Türkiye'nin dış politikasına ve güvenliği üzerine etkileri göz önünde bulundurularak araştırma tamamlanmıştır.

1. KUZEY IRAK'IN JEOPOLİTİĞİ

Irak devletinin kuzey topraklarını oluşturan; Erbil, Süleymaniye, Dohuk vilayetlerini içine alan coğrafi bir birimin adıdır. Ancak bu tanım yeterli değildir. Kuzey Irak; coğrafi tanımının ötesinde bölge siyasi bir etki alanını tanımlamak içinde kullanılmaktadır. Bölge 1970'li yıllardan itibaren, giderek Iraklı Kürt gruplar için siyasi aidiyetin referans noktası haline gelmiştir. 1991 Körfez krizinden sonra ise; 36. paralelin kuzeyi, ABD öncülüğünde oluşturulan, çokuluslu çekiç gücün himayesine alınmış ve bir devlet olması için gerekli olan politik yapı hazırlanmıştır. ABD'nin 2003 Nisanında Irak'ı işgali sırasında ise Saddam yönetimine karşı, Amerika ile işbirliği yapmalarının bir sonucu olarak bugünkü Kürt federe devleti kurulmuştur. 2005'te kabul edilen Irak anayasası Kürtlerin bu ayrıcalıklı konumunu hukukileştirmiştir. Irak Kürtleri artık bölgeyi Kuzey Irak olarak değil Kürdistan olarak adlandırmaktadır. Bölgede yaşayan 5,5 milyon nüfusun büyük çoğunluğu Kürt olmak ile birlikte; Arap ve Türkmenlerin sayısı da azımsanmayacak kadar fazladır. Seçimle iş başına gelmiş bir parlamentoya ve bölge başkanına (Mesut Barzani) sahip olan, Kuzey Irak, bugün hala resmen Irak devletinin bir parçası olmak ile birlikte, Irak yönetiminden bağımsız olarak hareket edebilmekte, hatta yurt dışında resmi temsilcilikler açabilmektedir.

Kuzey Irak devletinin kaderi Irak merkezi hükümetinden ziyade bölgede etkin olan aşiretler tarafından belirlenmiştir. Kuzey Irakta yaşayan Kürtler tarihin her döneminde Bağdat yönetimi ile problemler yaşamıştır. Bağdat yönetimi Irak'ın kuzeyinde otoritesini tesis edememiştir. Bölgede Bağdat yönetiminden ziyade aşiretler söz sahibi olmuşlardır. Kuzey Irak'ın aşirete dayalı bir yönetimi vardır. Liderler meşruiyetlerini, bireysel yeteneklerden, serbest seçimlerden, siyasi kurumlardan değil, bölgede egemen olan aşiret yapısına dayalı sosyal özelliklerinden almaktadır. Bu durum aynı zamanda onların zayıf yönlerini de oluşturmaktadır. Kürt bölgesinin ekonomik, siyasi ve sosyal değişimi doğrudan liderleri tehdit edecektir. Celal Talabani ve Mesut Barzani kendi bölgesinde en kalabalık Kürt aşiret liderlerinden değildir. Onlar silah ve para gücünü kullanarak kontrolü ellerinde

tutmaya başaran, en iyi organize olmuş, aşiret ittifakının liderleridir.¹ Kendi içindeki çeşitlilikleri birleştirecek faktörleri yeterince oluşturamayan Irak'ta, Kürtler ve diğerleri diye bölünme noktasına gelmiş iki fragman oluşmuştur. Yine, mevcut Kuzey Irak, kendi içindeki demokratikleşme sürecini başlatmayarak, Irak ile bütünleşmeyi sağlayamamış, kendi Kürt halkı içinde entegrasyonu tamamlayabilecek bir konumu sergilememektedir. İngiliz desteği ile yaklaşık bir asır önce oluşturulan yönetim bugün hala, demokratik normlara uymayan bir şekilde babadan Oğula geçme yöntemlerle kendi halkını temsil etme konumundadır. Demokrasiye uymayan bu düzende, ne halkın temsili, ne de yöneticinin iktidarı kaybetme gibi bir korkuyla dahi olsa sorumluluk mekanizması yeterince oluşmamaktadır. Bu şekilde demokratik kurumsallaşmasını tamamlamamış Kuzey Irak, toplumsal birleşmesini tamamlaması için önünde daha başka engellere de sahiptir. Barzani ve Talabani'nin arkasında gruplanmış, birbirleri ile savaşmış iki toplumsal fragman var. Bunlara, mevcut memnuniyetsiz Türkmen azınlıklar ile Kuzey Iraktaki Sünni Araplar ve Şii Araplar da dâhildir. Ayrıca, yeni emekleme aşamasında bir devlet oluşumu içerisine girmeye çalışan, ekonomik ve siyasal dizginlerini Amerika'ya teslim etmiş bir Kuzey Irak var. Yine bu Kuzey Irak, hala daha devletsel kurumları ile konsolide olmuş bir yapıya sahip değil. Bütün bu faktörlere sahip bir Kuzey Irak, elbette ki, PKK terör örgütü veya herhangi bir terör örgütü için konuşlanmaya elverişli topraklar haline gelmektedir. Kuzey Irak'ın PKK terör örgütü için avantajlı bir toprak olmaması, Kuzey Irak'ta güçlü bir demokrasi, kökleşmiş bir devlet yapısı ve birbiri ile ortak noktalarda buluşarak kaynaşan bir Kuzey Irak toplumu ile mümkündür²

Türkiye de Kürdistan tabirinin 1990'lı yıllarda yarattığı çağrışımlar nedeni ile bölgeye Irak'ın kuzeyi denilmiştir.³ Türkiye Irak'ta yaşanan gelişmeleri dikkatle izleyen ülkelerden biridir. Türkiye'nin Kuzey Irak'taki olaylara ilgisi çok eskilere dayanmaktadır. Türkiye 1991'den itibaren bölgedeki gelişmelerde aktif bir rol almaya çalışmaktadır. Kuzey Irak bölgesi Türkiye'nin güvenlik sorunu yaşamasına neden olan bir coğrafyadır. İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri tarafından hiç bir Birleşmiş Milletler kararına atıf yapılmadan oluşturulan ve Irak askeri güçlerinin

¹ **Milletlerarası Ortadoğu Kaos mu Düzen mi Konferansı Bildirileri**, 9-10 Ocak 2004, Tatav Yayınları, İstanbul, 2004, s. 316.

² Ali Özdoğan (Editör), **PKK ve Kuzey Irak**, Cilt: 2 Sayı: 1, www.isref.org. Ocak 2008, s. 7.

³ Tuncay Özkan, **Bush ve Saddam'ın Gölgesinde Entrikalar Savaşı**, Alfa Yayınları. İstanbul, 2003, s. 171.

ülkenin hem kuzey hem güneyinde geniş bölgelere müdahalesini engelleyen uçuşa yasak bölgelerin yaratılması, Türkiye için pek çok açıdan siyasal ve güvenlik bakımından kaygı vericidir. Irak Kürtleri için kuzeyde güvenli sığınakların yaratılması Türkiye açısından iki temel nedenden ötürü ciddi güvenlik sorunları yaratmıştır. İlk olarak, Irak'ın kuzeyindeki uçuşa yasak bölgeler, 1980'lerden beri yoğun Kürt nüfusa sahip Doğu illerinin Türkiye'den bağımsız olmasını talep eden ve Türk güvenlik güçlerine karşı gerilla taktikleriyle saldırılar sürdüren PKK teröristlerine barınak olmuştur. 1991'de ABD liderliğindeki koalisyon güçleri tarafından yenilgiye uğratılan Saddam Hüseyin'e bağlı güçler bölgeden çekilmek zorunda kalarak, bölgede pek çok hafif ve ağır silah ve bu silahların cephanelerini bırakmışlardır. PKK teröristleri bu silahları ele geçirmenin yanı sıra, Irak'ın kuzeyindeki otorite boşluğundan faydalanarak pek çok yeni eleman kazanmışlardır. Ayrıca bölgedeki silah ve uyuşturucu kaçakçılığını kontrol ederek gelirlerini de artırmışlardır.

Türkiye'nin Irak'ta yaşanan gelişmelere duyduğu ilginin, tarihsel, siyasal, ekonomik ve askeri boyutları bulunmaktadır. Ülkenin çoğunlukla kuzey bölgelerinde yaşayan Türkmenler, ya da Irak'lı Türklerle kurulan tarihsel ve kültürel bağlar, Kürt grupların bağımsızlık çabaları; Musul ve Kerkük illerinde bulunan zengin petrol ve gaz rezervleri ve ülkede yaşanan saldırıların yol açtığı istikrarsızlık ortamı Irak'ı Türk güvenlik çevreleri için ciddi bir kaygı unsuru haline getirmiştir. Bunun yanı sıra, Irak'ın kuzey bölgelerinde Kürt yönetiminin güçlenmesi, Türkiye için bir diğer güvenlik sorunu yaratmaktadır. Uçuşa yasak bölgeler sayesinde Kürt gruplar bir dizi yerel seçim sonucunda bir meclis kurmuş, buna bağlı olarak bakanlıklar içeren kapsamlı bir yerel yönetim, hastaneler, okullar, merkez bankası kurmuş ve kendi paralarını basmışlardır. Bütün bu gelişmeler ve benzeri oluşumlar, Amerika ve İngiltere gibi dış güçlerin de yardımıyla bağımsız bir Kürt devleti kurulması yönündeki seslerin yükselmesine sebep olmuştur Türkiye'nin Irak'ın kuzeyinde bağımsız bir Kürt devleti kurulması olasılığı karşısında duyduğu kaygının üç ana nedeni vardır. Bu kaygının temelinde çeşitli etnik ve dini gruplar mozaiki olan ülkenin geri kalanı ve genel olarak bölge için kötü bir örnek teşkil edebilir. Kürtlerin kendi bağımsız devletlerini talep etmeleri durumunda, geri kalan etnik ve dini gruplar benzeri adımlar atabilir ve bütün Orta Doğu'yu kaos ortamına sürükleyebilir.

İkinci olarak, Irak'ta, özellikle ülkenin kuzeyinde yüzyıllardır yaşamış olan göz ardı edilemeyecek büyüklükte, yaklaşık 2,5 milyon kişilik bir Türkmen topluluk bulunmaktadır. Sayıları 4 milyonu biraz geçen Kürtlerin bölgede bağımsızlıklarını ilan etmelerinin Türkmenleri nasıl dezavantajlı bir durumda bırakacağını anlamak zor değildir. Böyle bir gelişme yaşanması durumunda Türkiye ve Irak Türkleri arasındaki güçlü bağlar Türkiye'yi Türkmenlerin haklarını ve hayatlarını korumak adına bölgeye müdahale etmek durumunda bırakabilir. Üçüncü olarak, Türkiye'nin tarihsel hakları ve çıkarları açısından Irak'ın siyasi birliği de toprak bütünlüğü kadar önem taşımaktadır

1.1. Ortadoğu'nun Jeopolitik Önemi Ve Kuzey Irak

Mezopotamya tarih boyunca jeostratejik⁴ önemini korumuş bir coğrafyadır. 1535 yılında Bağdat'ın Osmanlı egemenliğine girmesi ile birlikte 400 yıl sürecek Osmanlı hâkimiyeti bu coğrafyayı yönetmiştir. 19. yüzyılda bölgede petrol yataklarının bulunması ile başta İngiltere ve Fransa bu bölgede politikalar geliştirmişler; bu politikalara bazı süreçlerde Ermeniler bazen Kürtler dâhil edilmiştir. Araplar da unutulmamıştır. İngilizler tarafından Şerif Hüseyin'e Büyük Arabistan krallığı vaat edilmiştir. Yine bu devletler çıkarları gereği; Ermeni, Kürt ve Araplara sırtlarını dönmekten çekinmemişlerdir. Üzerinde türlü türlü oyunların oynandığı Ortadoğu; Avrupa merkezli bir bakış açısının ürünü olarak;17.yy.da telaffuz edilmeye başlanmıştır. Ancak bölgenin sınırlarının belirlenmesi, Orta doğu kavramının telaffuz edilmeye başlanması kadar kolay olmamıştır.

Ortadoğu, (Middle East) kelimesi ise ilk olarak Eylül 1902'de Londra'da yayınlanmakta Olan National Review'da görülmüştür. Kelimenin mucidi Amerikalı bir deniz subayı ve öğretim üyesi olan Alfred Thayer Mahan'dır (1840–1914). Mahan dünyaya hâkim olacak gücün, denizlere hâkim olan güç olduğu kuramının sahibidir. Mahan'ın National Review'daki makalesinin adı Pers-Basra Körfezi ve Uluslararası İlişkilerdir (The Persian Gulf and International Relations). Mahan'a göre

⁴ **Jestrateji:** Jeopolitiğin bir alt dalı siyasi ve askeri planlamayı bilgi açısından destekleyen,tutarlı hale gelmesini sağlayan ve etkileyen coğrafi etkenler tarafından ilkesel olarak rehberliği yapılan bir dış politika çeşididirhttp //www.wikipedia.org. Erişim 12.05.2010.

Hindistan ve Uzak Doğu'nun güvenliğini temin etmesi gereken Britanya'nın bu bölgelere giden yolu da güvenli tutması gerekir. Bu da Basra Körfezi'nin güvenli olmasından geçer. Özellikle Rusya'nın trans-Sibirya hattı ve Orta Asya'daki ilerlemeleri, Rusları Hindistan'a ve Pasifik'e tehlikeli bir şekilde çok yaklaştırmıştır. Bu ortamda Basra Körfezi, Süveyş Kanal'ından sonra Hindistan'a geçişte en önemli atlama taşıdır. Britanya, Rusya'yı engellemek için gerekirse Almanlarla da işbirliği yapmalı ve Rusları gözaltında tutmalıdır. İşte Mahan'a göre Ortadoğu bu bölgedir, yani Basra Körfezi ve çevresi. Bu bakış açısına göre Ortadoğu' en çok Rusları Hindistan ve Pasifik'ten uzak tutmada işe yarayacaktır. Ayrıca denizlerdeki üstünlüğün korunmasında stratejik bir konuma sahiptir⁵.

Batılı devletlerin kendi siyasi ve ekonomik çıkarlarına göre düzenledikleri ve çıkarlarının dönemselsel olarak değişmesi ile birlikte; yeniden belirledikleri Ortadoğu bölgesinin sınırları üç yüz yıl sonra dahi büyük bir karmaşa halindedir⁶. 2.dünya savaşına kadar özellikle Anglosaksonlarca Yakındoğu olarak tanımlanan doğu Akdeniz toprakları, bu savaşta bölgede konuşlandırılan İngiliz Ortadoğu Komutanlığı'nın bir istihbarat ve harekât merkezi haline gelmesi ile Ortadoğu adı dünya çapında tanınmaya ve anılmaya başlanmıştır. Ortadoğu coğrafi bir kavram olarak, 2. dünya savaşından önceki dönemde Avrupalı coğrafyacılar tarafından ortaya atılmıştır. Özellikle İngilizlerin dünya üzerindeki kontrol ve egemenlikleri ile ilgili olarak; Avrupa'dan Asya'nın doğusuna kadar olan uzaklıkları, belirli bölümlere ayırmak sureti ile bölgesel olarak tanımlama ihtiyacından doğmuştur. Bu bölümlenmede Avrupa esas alınmak üzere doğruya doğru bazı coğrafi uzaklıklar esas alınmıştır. Bunlardan biri Fırat ve Dicle nehirlerinin vadilerinden (veya İran'ın batı sınırından geçen hat), ikincisi de İngiliz imparatorluğunun zenginlik kaynağı Hindistan'ın doğu kıyılarından (Seylan-burma)geçen hattı⁷. Avrupalı coğrafyacılar, Fırat ve Dicle nehir vadilerinin belirlediği hattın batısında kalan toprakları; Yakındoğu bu hat ile Seylan burma hattı arasında kalan toprakları Ortadoğu bu hattın daha doğusunda kalan coğrafi alan Uzakdoğu kabul ediliyordu⁸.

⁵ Sedat Laçiner, *Ortadoğu Diye Bir Yer Var Mı?* <http://www.usak.org.tr/dosyalar/> Erişim 19 04 2010

⁶ Gamze Güngörmüş Kona '*Ortadoğu'da Güvenlik Algılaması ve Dâhili Risk Faktörleri*', Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (8), 2004, s. 113-138.

⁷ Ekrem Memiş, *Kaynayan Kazan Ortadoğu*, 2. Baskı, Çizgi Yayınları, Konya 2006, s. 6.

⁸ Memiş, A.g.e., s.7

Coğrafi bir bölgenin yeri onun dünya üzerindeki konumuna uygun olarak tanımlanır. Örneğin; Akdeniz; Amerika'nın doğusunda Hindistan'ın ise batısındadır. Ortadoğu'nun adı gibi sınırları da belirsiz ve devletlerin bakış açısına ve dünya siyasetine göre değişir.

Şekil 1.

Ortadoğu, geniş anlamda Fas, Tunus, Cezayir, Libya, Somali, Etiyopya, Sudan, Mısır, Doğuda Umman denizi, Irak, Kuveyt, Bahreyn, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri kuzeyde Türkiye, Kafkasya ve Orta Asya Türk cumhuriyetleri, İran, Afganistan ve Pakistan güneyde ise Suudi Arabistan'dan Yemen'e uzanan Arap yarımadasını çevreleyen ve ortada Suriye, Lübnan, İsrail ve Filistin'in yer aldığı bir coğrafya olarak tanımlanmıştır. Bu bölge ABD'nin Büyük Ortadoğu projesini ilan ettiği coğrafyadır. Daha dar anlamda ise bölge batıda Mısır kuzeyde Türkiye ve İran'ın yer aldığı, doğuda yine Umman körfezine Güneyde ise Aden körfezi ve Yemen'i içine alan bölge Ortadoğu olarak tanımlanmaktadır⁹.

⁹ Tayyar Arı, **Geçmişten Günümüze Ortadoğu**, 1. Basım, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004, s. 25.

İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya için Ortadoğu üç kıtanın kesiştiği stratejik öneme haiz bir geçittir. ABD açısından Ortadoğu; batıda Atlantik'ten, doğuda orta Asya'ya kadar uzanan, Afganistan ve Pakistan'ın da dâhil edildiği kuzeyde Kafkaslara uzanan güneyde Basra körfezini içine alan, Hint okyanusuna kadar uzanan alandır¹⁰. Bu coğrafya 3 kıtayı birleştiren bir yer olması, Avrupa Asya ve Afrika'ya uzanan demir yolunun buradan geçmesi, dünya petrol rezervinin 2/3'ünün bulunması, 3 büyük dinin merkezi olması, tarihi kültürel zenginliği, petrol ve doğalgaz boru hatlarının yoğun olması nedeni ile jeopolitik bir öneme sahiptir.¹¹ Ortadoğu ağırlıklı olarak Araplar, Türkler ve farslardan oluşur. Bölgede Yahudiler dönemselsel olarak belirleyici bir rol oynamakta Kürtler ise bölge dışı dinamikler ile birleşerek belirli bir bölgede etkin olmuşlardır. Bölge tarihin her döneminde dış güçlerin odağında olmuştur.

Ortadoğu 3 kutsal din açısından önem arz etmektedir. Bölge Müslümanlar, Yahudiler ve Hıristiyanlarca kutsal sayılmaktadır. Hem Arapların hem Yahudilerin ortak atası olan Hz. İbrahim Ortadoğuludur. Irak'ta (ur) kentinde doğan, Hz. İbrahim önce Urfa'ya oradan Kudüs yakınlarındaki Kennanilerin ülkesi El Halil'e göç etmiş, buradan bir ara Mısır'a geçmişse de tekrar El Halil'e dönmüş ve bu topraklarda yatmaktadır. Hz. Musa Hz. Yakup Hz. Yusuf El Halillidir. H.Z İsa 1948 yılında işgal edilen Filistin'in kuzeyinde bulunan Nasır iye'lidir. Hıristiyan dünyası Kudüs'te çarmıha gerildiğine inanır. Son peygamber Hz. Muhammed'de Ortadoğu da doğmuştur. İslamiyet bu topraklarda doğmuş ve gelişmiştir¹². Bölge bu tarihsel ve dinsel nedenlerin yanında ekonomik açıdan da önemsenecek petrol rezervlerine sahiptir. Kuzey Afrika, Orta Asya ve Kafkasya bölgesini de içine alan Büyük Ortadoğu'da dünya petrol rezervinin % 80'i; Doğalgaz rezervlerinin % 50'si bulunmaktadır.¹³

¹⁰ Mehmet Kocaoğlu, **Uluslararası İlişkiler Işığında Ortadoğu**, Genelkurmay Yayınları. Ankara. 1995 s. 7.

¹¹ Kocaoğlu, **A.g.e.** s.7

¹² Tayyar Arı, **A.g.e.** s.26.

¹³ Harun Öztürkler, **Ortadoğu Ülkelerinin Enerji Kaynaklarının Öneminin Ekonomi-Politik Bir Değerlendirilmesi**, Ortadoğu Analiz, Cilt 1.s. 7-8, www.orsam.org.tr/pdf. Temmuz Ağustos 2009

Ortadoğu'nun jeoekonomik özelliği incelendiğinde bir endüstriyel hammadde olarak petrol büyük ölçüde Ortadoğu ülkelerinin ekonomi politik yapılarını şekillendiren bir stratejik unsurdur. Sanayi Devrimiyle başlayan ve günümüzde gittikçe daha fazla ihtiyaç hissedilen enerji kaynaklarına erişim, petrolü stratejik bir araç, Ortadoğu'yu da bu stratejik aracın jeoekonomik havza olarak stratejik bir rekabet alanı haline dönüştürmüştür Ortadoğu bölgesine has olan bir diğer iç faktör de radikal İslami hareketlere direkt ve çok açık bir motivasyon oluşturan Arap-İsrail çatışmasıdır. İslami unsurlar radikalleşme çizgisine yönelirken, aldıkları yolda dış faktörlerden de etkilenmişlerdir.

Gerçekte radikal İslami akım, Batı'yı yaptıkları için değil, temsil ettiği değerler ve kimliği yüzünden eleştirmektedir. Tunuslu İslami lider olan Rached Ghannouchi'nin bu noktadaki tespiti ilginçtir: “Doğruyu söylemek gerekirse, Moderniteye ulaşmanın tek yolu kendi yolumuzdan, dinimizden, tarihimizden ve medeniyetimizden geçer.” Haifaa A. Jawad, Batı'ya karşı olan tepkiyi beş ana başlıkta toplamaktadır: 1-) Haçlı seferlerinin halen süren etkisi 2-) İslam medeniyetinin efsanevi geçmişinin günümüzde Batı karşısındaki durumu 3-) Amerikan hegemonyası ve eski Batı koloniyalizmi 4-) Arap dünyasının ortasında, Batı desteğiyle İsrail devletinin kurulması, Beşinci olarak da Batılıların Ortadoğu ve üçüncü dünya ülkelerinde hep kendi çıkarları için baskıcı yönetimleri desteklemiş olmaları Doğunun Batı dünyasına bakışını özetlemektedir¹⁴.

Dünya petrol rezervlerinin önemli bir bölümüne sahip olan Ortadoğu hem bölgesel iç siyaseti hem de uluslararası politikayı doğrudan etki eden bir coğrafi konuma sahiptir. Öyle ki, petrol uluslararası politikanın modern dönemdeki iki önemli çatışma alanı olan jeopolitik ve ekonomi-politiğin kesişim alanında son derece belirleyici bir rol oynamaya başlamıştır. Bu anlamda petrolün batı sanayileşmesinde ve ekonomi-politik yapısındaki stratejik rolü, uluslararası rekabet ile bölgesel aktörlerin iç siyasetteki pozisyonlarının kesiştiği bir etkileşim alanı yaratmıştır ki, bunun en güzel örneklerinden birisi İran'daki Musaddık darbesidir¹⁵.

¹⁴ Gamze Güngörmüş Kona, *Tüm Yerine Sadece Kuzey Irak'a Tam Mesai Harcamak* <http://www.politikadergisi.com> 12.09,2009

¹⁵ Yusuf Yerkeş, *Türkiye'nin Komşularla Sıfır Problem Modeli ve Ortadoğu'nun Güvenlik Kültürü Petrol Örneği* <http://www.usasabah.com/AkademidenHaberler/> 2010.10.10/

Dünyadaki petrol rezervlerinin büyük bir kısmının orta doğuda bulunması dünyayı Ortadoğu petrollerine bağımlı hale getirmiştir. Dünya petrol rezervlerinin büyük bir kısmının OPEC ülkelerine üye olan devletlerde orta doğuda bulunması, dünyayı Ortadoğu petrolüne hayati derecede bağımlı bir hale getiriyor¹⁶.

Cezayir	Kuveyt	Suudi Arabistan
Endonezya	Libya	Birleşik Arap Emirlikleri
İran	Nijerya	Venezüella
Irak	Katar	

Dünyanın bilinen en önemli petrol rezervlerinin orta doğuda olduğu bilindiğinden; ABD'nin küresel petrol ihtiyacını karşılayacak en önemli bölge Ortadoğu olacaktır. ABD körfez petrol üretiminin, % 22'sine sahiptir. Bu rakam ABD'nin petrol ihtiyacının % 11'ini oluşturmaktadır. (ABD bu miktarın % 70'ini Suudi Arabistan'dan, % 20'sini Irak'tan % 10'unu Kuveyt'ten almaktadır). Avrupa ise petrol ihtiyacının % 27'sini İran'dan karşılamaktadır. Japonya'nın petrol ihtiyacının % 75'i ve Çin'in ihtiyacının % 40'ı Basra körfezinden karşılanmaktadır. Bu istatistikler ABD'ye bir an önce petrolün kontrolünü ele geçirmesini dikte ettirmektedir¹⁷. Ortadoğu bölgesi dünyanın enerji merkezidir. Enerjinin kimin elinde olacağı, kimin ne kadar üretip ne kadar tüketeyeğine karar verme yetkisini elinde bulundurma, petrolün ABD ve müttefiklerine kesintisiz ulaşımı ABD açısından önem arz etmektedir.

Bölgedeki etnik çeşitlilik bölgenin karmaşık yapısını zora sokmaktadır. Bölgedeki bu etnik çeşitlilik kullanılarak, Ortadoğu dış müdahaleye açık bir alan haline getirilmektedir. Zengin petrol rezervleri, sınırlı su kaynakları, kontrolsüz silahlanma otoriter liderler, yapay sınırlar Ortadoğu'yu kaynayan bir kazan haline

¹⁶ *Ekonomi Kurumları, Petrol İhraç Eden Ülkeler;OPEC, www.ekodialog.com.tr.erişim;* 07.06.2010

¹⁷ Sait Yılmaz, *Güç ve Politika*, Alfa Yayınları, İstanbul. 2008, s. 214.

getirmiştir. ABD için Ortadoğu bölgesi kitle imha silahı edinmek isteyen ve batı hedeflerine yönelik terör eylemleri gerçekleştiren örgütlerin barındığı bölge konumundadır. Ortadoğu'da devletlerin birbirine olan güvensizlikleri, petrolden kaynaklanan adil olmayan paylaşım, bölge ülkelerinin silahlanmasını arttırmaktadır. Bu nedenle aşırı silahlanmanın çok görüldüğü yerlerden biri Ortadoğu olmuştur. İki kutuplu dünya düzeninin sona ermesi ile bu dönem dünyada birçok kesim tarafından ABD'nin zaferi olarak yorumlanmış ABD Sovyetlerin çöküşü ile gözünü Ortadoğu coğrafyasına dikmiştir¹⁸. İran ve Irak'ı çevreleme politikası ile zayıflatarak, İsrail'in güvenliğini garanti altına alma, Ortadoğu'da İsrail gibi bir müttefik kazanma, Ortadoğu da üsler elde ederek, petrol kaynaklarını denetleme ABD'nin amaçları arasındadır.

ABD bölgede söz sahibi olabilmek için; Irak'ın Kuveyt'İ 1991'de işgal etmesini fırsat bilmiştir. ABD ve müttefiklerinin yaptığı operasyon sonucunda Saddam Hüseyin'in ülkesindeki denetimi azalmış, Irak fiilen 3'e bölünmüştür. Kuveyt'ten yenik olarak çıkan Irak ülkesinde Şii ve Kürt ayaklanmaları ile karşılaşmış, önce Şii ayaklanmasını bastıran Irak yönetimi kuzeye yönelmiş, daha önce de Halepçe katliamını yaşayan Kürtler; Türkiye ve İran sınırına akın etmişlerdir. Irak'ın Kürtlere yapacağı saldırıyı önlemek amacı ile çekiç güç oluşturulmuş, Irak'ta Saddam yönetimi zayıflatılmıştır. 11 Eylül 2001'de gerçekleştirilen bu saldırıların radikal İslami bir örgüt olan El Kaide tarafından yapıldığının öne sürülmesi, bu olayın Ortadoğu bölgesindeki yansımalarını gündeme getirmiştir. Usame Bin Ladin isminin öne çıktığı bu süreçte başta Suudi Arabistan, Irak, İran ve diğer Ortadoğu devletleri, ABD ve Batı tarafından, terörizme karşı takınılan tutum çerçevesinde bütüncü altına alınmıştır.

11 Eylül 2001 terör saldırıları ile ABD önce Afganistan'ı sonrada Irak'ı hedef almıştır. ABD Irak'a yapacağı saldırıyı kuzey cephesinden Türkiye'de açmak istemiş, ancak 1 Mart tezkeresi TBMM'de kabul edilmemiştir.

¹⁸ M. Hulki Cevizoğlu, *Körfez Savaşı ve Özal Diplomasisi*. Form Yayınları, İstanbul s. 57.

Türkiye her ne kadar cumhuriyetin kuruluşundan beri Batı yanlısı bir politika izlese ve Batı'nın ekonomik, siyasi ve güvenlik kurumlarına üye olsa veya olmaya çalışsa da, değişmeyecek bir gerçek Türkiye'nin Ortadoğu bölgesinde yer almasıdır. Gerek coğrafi olarak gerekse siyasi, toplumsal ve ekonomik yapı açısından Türkiye Avrupa ülkelerinden çok Ortadoğu ülkeleri ile benzeşmektedir. Kendisini Ortadoğu'nun istikrarsız ortamından sıyrıp sürekli Batı'ya yakınlaşmak yönünde bir politika izlemesine rağmen, Türkiye, uluslararası sistemde ve dünya politikasında çok önemli bir yere sahip olan bu bölgede gerçekleşen olayların sürekli olarak kendi üzerine etki etmesini önleyememiştir. Buna en açık örneklerden biri olarak 1990/91 Körfez Bunalımı ve Savaşının Türk ekonomisine, iç ve dış politikasına etkisini gösterebiliriz. Türkiye'nin bu savaş esnasında ve sonrasında Irak'a uygulanan ambargo dolayısıyla, değişik rakamlara göre 30–60 Milyar \$ civarında bir ekonomik kayba uğradığı göz önünde bulundurulursa Ortadoğu bölgesindeki olayların Türkiye için ne kadar hayati bir öneme sahip olduğu görülecektir. Türkiye'nin Orta Doğu'ya bakışı ulusal ve uluslararası konjonktüre göre değişmiş ve belirlenmiştir. İki dünya savaşı arası dönemde Orta Doğu genelinde İngiliz egemenliğinin devam etmesi nedeniyle bölgeyle ilgisi en alt seviyede olmuştur. Bununla beraber, 1937'de Irak, İran ve Afganistan arasında oluşturulan Sadabat Paktı ile devletlerarası bir Sovyet tehdidi karşısında işbirliği yapmayı kararlaştırmışlardır. Ayrıca Türkiye, 1937–1939 yılları arası dönemde Avrupa'daki revizyonist-anti revizyonist kampaşmadan da yararlanarak Hatay'ı 1939'da kendine bağlamıştır. Ancak Hatay Türkiye ve Suriye arasında sorun olmaya başlayarak her iki ülke arasında ilişkilerin önemli bir parçasını oluşturacaktır. 2. Dünya Savaşı sonrası dönemde Türkiye'nin güvenlik politikasının Sovyet tehdidi ile değerlendirdiği bir dönem olmuş; geleneksel Batı bağlantısı bu tehdit algılamasının da etkisiyle geliştirmiştir. Yani Türkiye savaş sonrası dönemde Orta Doğu'daki çatışmalardan uzak durarak güvenlik politikasını devam ettirmiştir.

Bu coğrafya içerisinde yer alan kuzey Irak; Türkiye, Suriye, İran, Irak arasında bulunan ve konumu itibari ile Ortadoğu bölgesinin dört ülkesini etkileyebilecek bir coğrafyadır. Bölgedeki etnik yapı bölgeyi dış müdahaleye açık bir hale getirmektedir. Kuzey Irak bölgesi Musul ve Kerkük bölgesini yakından, Ortadoğu petrol alanlarını uzaktan kontrol eden bir coğrafyaya sahiptir. PKK terör örgütü bölgeyi üs olarak kullanmakta; hazırlıklarını bölgede yapmakta, yine bu

bölgede üremektedir. ABD'nin İran ve Irak'ı çifte kuşatma (dual containment) stratejisi içinde Kuzey Irak'ın ABD için önemi büyüktür. ABD, İran ve Irak'ı bu iki devleti dünya politikasından tecrit etmek için Kuzey Irak'ı kendine bir üs edinmiştir.¹⁹

1.2. Kuzey Irak Meselesi

Körfez savaşını Türkiye açısından ortaya çıkardığı bir sonuç, Irak sorununun çözülmemesidir. Kuzey Irak'ın ne olacağı problemi Irak'ın savaş sonrası durumunu daha da belirsiz hale getirmiştir. Birçok medeniyetin köklerinin burada bulunması, insanlık tarihinin önemli bir evresinin bu topraklarda geçtiğini gösterir. 20 yy.da bölgede keşfedilen petrol kaynakları ve buna bağlı olarak ortaya çıkan siyasi gelişmeler, bölgenin dünya politikasındaki önemini arttırmıştır. Bölgede meydana gelen gelişmeler, Irak devletinin bir iç sorunu olmaktan çıkmış, bu bölgenin komşusu olan Türkiye, İran ve Suriye'nin aynı zamanda bölgedeki gelişmelerden çıkarı olan devletlerin ilgi odağı haline gelmiştir.

Kuzey Irak bölgesinin Osmanlı Devletinin sona ermesi ile birlikte ortaya çıkan yeni dönemde hiçbir zaman istikrara kavuşmadığı, Irak yönetimi altındaki bir toprak parçası olmasına rağmen hiçbir dönem Irak'a tam anlamı ile entegre olamadığı görülmektedir. Kuzey Irak sorununun altında yatan neden; bu bölgenin siyasi sınırlarının, İngiltere ve Fransa'nın baskısı ile bu iki ülkenin çıkarlarına uygun gelecek şekilde suni olarak çizilmiş olmasıdır. Bugünkü Irak topraklarını oluşturan Musul, Bağdat, Basra bölgeleri Osmanlı döneminde her birisi doğrudan İstanbul'a bağlı olan 3 vilayet şeklinde örgütlenmişti²⁰. 1. Dünya savaşı sonrasında İngiltere Basra, Bağdat ve Musul'u suni bir altında tutmaya çalıştı. İşgali meşrulaştırmak için 1919 Paris antlaşması, 1920 San Remo konferansını gerçekleştirdi. Sonrasında Irak'ı mandası altına aldı.1926 yılında ise Türkiye-İngiltere arasında yapılan antlaşma ile Türkiye Irak ile sınırlarını Musul ve Kerkük bölgesi Irak içinde kalacak şekilde çizilmesini kabul etmek zorunda kaldı. Ve Irak hiçbir zaman istikrara kavuşmadı. Irakta kurulan baskıcı yönetimler Irak toplam nüfusunun üçte birini oluşturan

¹⁹ Baskın Oran, *Kalkık Horoz-Çekiç Güç ve Kürt Devleti*, Bilgi Yayınları, Ankara 1998 s. 155

²⁰ John Keegan, *Irak Savaşı ve Türkiye* çev: İlhan Bekbay, marka yay. 2005 İstanbul,.s.13.

Kürtleri devletin önemli alanlarından dışladı. 20. y.y. Kuzey Irak'ın tarihi Kürt ayaklanmalarının ve bu ayaklanmaları kendi lehlerine çevirmek isteyen bölgesel ve bölge dışı ülkelerin müdahale örnekleri ile doludur.

1.3. 1991 Öncesi Kuzey Irak

1991 öncesinde Türkiye'nin kuzey Irak politikası yalnızca güvenlik sorunlarına ilişkindi. Türkiye Lozan antlaşması ve ardından Musul sorunun çözümü ile Irak'taki haklarından vazgeçmişti. Ancak Osmanlı devletinin yıkılması sonrası Irak'ta istikrarın korunamaması nedeni ile Kuzey Irak devamlı bir istikrarsızlık alanı oldu. Bu istikrarsızlık genel olarak Kuzey Irak Kürtleri ile Irak merkezi otoritesi arasındaki çatışmalar nedeniyle yaşanmaktaydı.²¹

1.4. Kuzey Irak Söylemi

Kuzey Irak, 1991'den sonra Türk dış politikası terminolojisine girmiş bir terimdir. Başlangıçta Irak'ın kuzeyinde Kürtlerin denetiminde bulunan Erbil, Dohuk ve Süleymaniye ile Hanakin vilayetlerinin bulunduğu coğrafi alanı tanımlamak için kullanılan Kuzey Irak, zamanla siyasi bir terim haline gelmiştir. Aslında bu bölgenin adı, Bağdat hükümeti tarafından da 1970 özerklik antlaşmasıyla Irak Kürdistan'ı olarak tanımlanmış, ancak Kürdistan tabirinin Türkiye'de özellikle 1990'lı yıllarda yarattığı tehlikeli çağrışımlar nedeniyle bölge Türkiye'de Irak'ın kuzeyi olarak adlandırılmıştır. Bir coğrafi alanı ifade etmesi gereken kuzey Irak zamanla bir anlam kaymasına uğramış, Irak Kürdistan'ı ibaresine alternatif olarak, kullanılan bir siyasi terime dönüşmüştür.²² 40 bin km²'lik bu bölgenin nüfusu Irak nüfusunun yaklaşık olarak % 18'ini oluşturmaktadır. Irak'taki Kürt nüfusu hakkında genelde 3.5 milyon rakamı telaffuz edilmektedir.²³

²¹ Barış Terkoğlu, *1991'den 2003'e Türkiye'nin Kuzey Irak Politikası*, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Ortadoğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, İstanbul, 2009.

²² Tuncay Özkan, *A.g.e.* s. 171.

²³ Tuncay Özkan, *A.g.e.* s. 172.

1.5.Kuzey Irak'ın Nüfusu

1.5.1 Kuzey Irak'ın Nüfusu

Bölge şartlarından dolayı, sağlıklı incelemelerin yapılamaması ve Irak hükümetinin de yaptığı resmi sayımları doğru olarak dışa yansıtması nedeniyle Kuzey Irak'ın nüfusuna dair gerçek oran tam olarak bilinmemektedir. Kuzey Irak diye nitelendirdiğimiz yer üç vilayetten meydana gelmiştir. Dohuk, Erbil ve Süleymaniye'den oluşan KYB ve KDP denetimindeki bölgedir. Bölgenin nüfusu 1995 ağustos birleşmiş milletler verilerine göre 3.392.120'dir.²⁴ Nüfus dağılımı ise; Dohuk kent merkezi ve 14 ilçe 470.000 (% 63) bağlı 35 kasabada 180.000 (% 24) 600 köyde 95.000 (% 13) toplam 745.000 dir. Erbil kent merkezi ve bağlı 22 ilçe 694.764 (% 62), bağlı 28 kasabada 275.262 (% 25) 868 köyde 147.094 (% 13) toplam 1.117.120 Süleymaniye kent merkezi ve bağlı 41 ilçe 1.147.500 (% 75), bağlı 15 kasabada 291.120 (% 19),1,290 köyde 91.379 (% 6), toplam 1.496.999.

KDP 1999 da aldığı kararla kendi bölgesindeki 3 ilçeyi il yapma kararı almıştır. Kuzey Irak bölgesi etnik ve kültürel açıdan Bahdinan ve Soran bölgesi olmak üzere 2 ye ayrılır. Kuzeyde ekonomik ve sosyal açıdan daha geri ve daha dağlık olan bölge Bahdinan bölgesidir ve KDP'nin kontrolündeki bu bölge halkı Kırmanç lehçesine yakın bir lehçe olan Bahdinan lehçesi ile konuşur. Bu bölgenin güneyindeki alt sınırı Erbil oluşturur. Erbil bir Türkmen kenti olup, 20 yüzyıl boyunca özellikle de Irak hükümetinin sistemli çabaları neticesinde bu özelliğini yitirmiş, kentte Bahdinan ve soran Kürtleri çoğunluğa ulaştırmışlardır. Erbil de soran Kürtleri çoğunluğa ulaştırmışlardır. Erbil de yaşayan Kürtlerse şehirleşmemişler şehirde yaşayan aşiretler halinde varlıklarını devam ettirmektedirler. Süleymaniye bölgesi ise kuzey Irak'ın ekonomik ve kültürel yönden en gelişmiş bölgesini oluşturmaktadır. Bu bölgede kentleşmiş bir Kürt topluluğundan bahsetmek mümkündür. Bölge tamamen KYB kontrolü altındadır.²⁵ Bugün Kuzey Irak bölgesinde yaklaşık 5 milyon insan yaşamakta bu nüfusun 3,5-4 milyon kadarını Kürtler oluşturmakta, 750.000 kadarını Türkmenler oluşturmakta geri kalan nüfusu ise Hristiyanlar, Araplar, yezidiler meydana getirmektedir. Bölgedeki Arap nüfusu

²⁴ Ümit Özdağ, *Türkiye Kuzey Irak ve PKK*, Asam Yayınları. Ankara, 1999, s. 28.

²⁵ Ümit Özdağ, *A.g.e.*, s. 28.

Körfez Savaşı sonrası ayaklanmada bölgeyi terk ederek güneye göç etmiştir.²⁶ Kürtlerin yerleşim yerleri Erbil, Zaho, Dohuk, Musul, Kerkük illeri ve bunlara bağlı olan köy ve kasabalardır. Kürtler aşiretler halinde yaşamaktadırlar. Bölgedeki Barzani Talabani mücadelesinin ana sebebi; bölgedeki diğer aşiretleri kendine bağlamak ve tek otorite olma isteğinden kaynaklanmıştır. Bölgede nüfus olarak çoğunlukta yaşayan Kürtlerin adilleri Kürtçedir. Çoğunluğu Sünni olan Kürtler Kürtçe konuşmaktadır. Türkmenler bugün Erbil, Musul, Telafer, Bağdat ve Altınköprü'de yaşamaktadırlar.²⁷

1.5.2 Kuzey Irak'ın Coğrafi Yapısı

Kuzey Irak, Irak'ın kuzeyinde yer alan coğrafi bölge veya Kürdistan Bölgesel Yönetimi –Irak'ın kuzeyinde bulunan özerk bölge olarak tanımlanmaktadır. Irak'ta uçuşa yasak bölgeler (I. Körfez Savaşından sonra Nisan 1991de konulup Irak Savaşında iptal edilen uçuşa yasak bölgeler) den 36. paralelin kuzeyinde kalan kısım olarak bugün kullanılmaktadır.²⁸ Bölge, Türkiye-Irak sınırını oluşturan noktadan baslar, Dicle nehrini güneye 10 km takip ederek, Suriye ile 3 km sınır teşkil eder. Musul-Dohuk il sınırını takiben doğuya doğru, Dohuk-Erbil güneyi, Kerkük Kuzeyi, Süleymaniye güneyini takip ederek, Zagros dağlarında İran-Irak sınırı ile birleşir. Bölgede karasal iklim hüküm sürmektedir. Kuzey Irak'ı yeryüzü şekilleri bakımından iki bölgeye ayırmak mümkündür²⁹

1.5.3 Yüksek Dağlık Alanlar:

Bu kısım İran, Irak ve Türkiye sınırını oluşturan yüksek dağlardan meydana gelmektedir. Bu bölgede dağların ortalama yükseltisi 2100–3600 m arasında değişmektedir. Bu dağlık alanları dar vadilerle kesen Zap suyu bölgenin sularını toplamaktadır. Bölgenin en yüksek dağları, Irak-Türkiye sınırı yakınlarında Mührinar

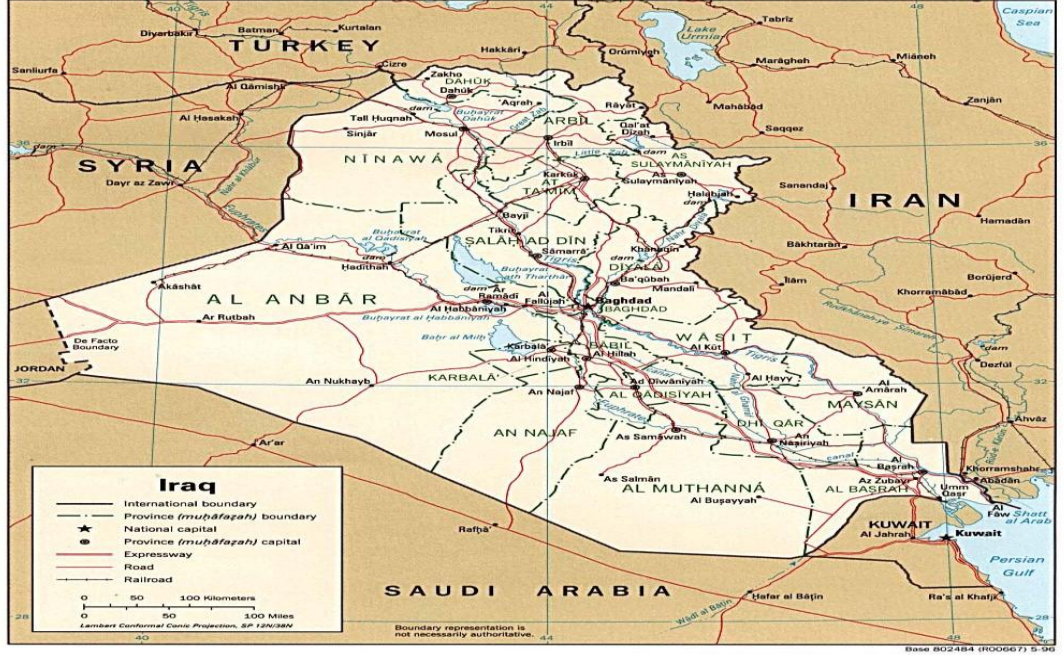
²⁶ Kemal Öztekin, *Kuzey Irak'ta Ekonomik Durum*, Karanet. 20 Aralık 2006, s. 1.

²⁷ Kemal Öztekin, *A.g.e.* s. 1.

²⁸ http://tr.wikipedia.org/wiki/Kuzey_Irak, Erişim 09.08.2010.

²⁹ Zülfü Dağdeviren, *Türkiye'nin Kuzey Irak Politikası; Devlet Hükümet ilişkileri*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Eylül-2007.

Dağı (2133 m), Sermeydan Dağı (3500 m), İran-İrak sınırı yakınında Kandil Dağı (3500 m) ve Hasarost Dağı (3600 m)dir.³⁰

Şekil 2.

1.5.4. Alçak Dağlık Alanlar

Bu bölge, yüksek dağlık alanlardan sonra gelen alanları oluşturmaktadır. Güneyden kuzeye doğru sırasıyla, Elsastan, Adıye, İbrahim, Telafer, Skeft dağları ile Musul şehrinin kuzey batısından, Suriye sınırına kadar devam eden Sincar dağları alçak dağlık alanları oluşturmaktadır. Bu ikinci kısım dağlardan sonra güneyde Dicle nehrine doğru birkaç ova yer almaktadır. Bunlar Hamrin Ovası, Dibeke Ovası ve Erbil Ovası'dır. Dicle'ye dökülen Büyük Zapve Küçük Zap suları önemli akarsularıdır.

1.5.5 Kuzey Irak'ın Etnik ve Sosyal Yapısı

Geçmişten bu yana Irak'ta birçok topluluk yaşamıştır. Irak'ın nüfusunun büyük bir bölümünü oluşturan Şii Araplar güneyde, Kürtler ve Türkmenler kuzeyde,

³⁰ www.orsam.org. Erişim; 11.09.2010

Sünni Araplar bu ikisi arasında yaşamaktadır.³¹ Kuzey Irak, Irak'ın etnik bakımdan karışık olan kesimidir. Bu kesimin ahalisini; Kürtler, Türkmenler, Araplar, Süryaniler, Nesturiler, Keldaniler ve Yezidiler oluşturmaktadır. Kürtler, kırsal bir hayat tarzı benimsemişlerdir ve Irak'ın dağlık bölümünü içine alan bu bölgede yani Kuzey Irak'ta yoğun olarak yaşamaktadır. Genelde Sünni'dirler ve kırsal kesimde yaşamaktadırlar. Araplar ise Irak'ın kuzeyine Baas'ın Araplaştırma politikaları ile bilinçli olarak yerleştirilmişlerdir.

Kuzey Irak bölgesi etnik ve kültürel olarak Bahdinan ve soran bölgeleri olmak üzere 2 kısma ayrılır. Bu iki bölgeyi birbirinden ayıran Zap suyunun doğusu soran, batısı ise Bahdinan bölgesidir.³² KDP ve KYB Irak'taki Kürt varlığının en önemli iki siyasi yapısı ve birbirinden çok başka yönelim ve mantalitenin temsilcileridir. Egemen oldukları topraklarda yaşayan aşiretleri himayesinde bulunduran iki siyasi yapı aynı coğrafyada bir arada bulunan farklı alt kültürlerin ürünü. KDP, kabaca bir tarifle Zap Suyu'nun batısında yer alan ve Bahdinan diye adlandırılan bölgede egemen. KYB ise Zap Suyu'nun doğusunda bulunan Soran adındaki bölgeyi yönetmektedir.

Bahdinan'daki dil Türkiye'de konuşulan Kürtçe'yle benzeşirken, Soran'daki Kürtçe de İran'daki Kürtlerin diyalektine çok yakın. Kuzey Irak'ta Soran bölgesinde Bahdinan'a nispeten daha az aşiret mevcut. Bu nedenle Soran bölgesinde aşiretlerin siyasete de etkisi az düzeyde. Soran bölgesinin Kürt aşiretlerinin başlıcaları Ziyaler, Zengene, Talaban ve Havrazmi olarak biliniyor. Her iki bölgede de bulunan Pişter aşiretinin yanı sıra Bahdinan bölgesindeki aşiretler ise Berzenci, Barzani, Zebari, Sürçi, Herki, Selivan, Brifkan, Ziyai, Metini, Mîran, Hemavent ve Havrani şeklinde sıralanıyor. Soran ve Bahdinan bölgelerinde yer alan aşiretlerin bir ihtilafı da haliyle KDP ve KYB arasındaki anlaşmazlık biçimini alıyor.³³

Soran ve Bahdinan bölgelerinde egemen olan tarikatlar, Soran'da Şafilik ve Bahdinan'da Nakşibendilik.. Bahdinan'da Nakşibendilik, Barzani Ailesi tarafından sahiplenirken, benzer bir durum Soran bölgesinde Talabani'nin ailesinde görülmüyor.

³¹ Rana Sezal 'Irak'ta Devlet ve Şiiler', Avrasya Coğrafyası Dergisi, cilt: 6 s. 3, 2000, s. 111.

³² Mustafa Balbay, *A.g.e.*, s. 113.

³³ *Irak Muhalefetinin Muhalifleri*, <http://www.diplomatikgozlem.com>

Her ne kadar Barzaniler Barzan aşiretinden ve Celal Talabani Talabani aşiretinden gelse de, yine de KYB bir aşiret partisi veya örgütü olarak tanımlanmaya uygun değil. Bu durum, KYB yöneticilerinin gözünde KYB'nin KDP'ye siyasi üstünlüğünün temelini oluşturuyor.

Şekil 3³⁴

³⁴ <http://img4.mynet.com/ha4/k/kuzey-Irak-haritasi.jpg>

2.BÖLÜM

2. K.IRAK IN TOPLUMSAL YAPISI İÇERİSİNDE AŞİRETLER VE KÜRT BÖLGESEL YÖNETİMİ

Aşiretler Kuzey Irak'ın toplumsal yapısının önemli bileşeni olmak ile birlikte, Kuzey Irak denildiğinde akla Kürtlerin yaşadığı gelmektedir. Oysa Kürt bölgesel yönetimi içinde Kürtler çoğunluğu oluşturmalarına rağmen Türkmen, Yezidi, Asurî-Keldani gibi çok sayıda etnik grup yaşamaktadır. Bölgedeki iki aşiret güçlü partilere sahip.1946 yılında IKDP İran'da sürgün hayatı yaşamakta olan Molla Mustafa Barzani tarafından kuruldu. 1947 yılında Mustafa Barzani Rusya'ya kaçmak zorunda kalmıştır. 1958 yılına kadar 11 yıllık süreçte de partiyi en büyük rakibi olan İbrahim Ahmet tarafından yönetti. IKDP'nin 50 yılı geçen tarihi içinde yaşadığı en büyük kopuş 1975'te parti içinde Molla Mustafa Barzani'nin rakibi olan İbrahim Ahmet'in damadı celal Talabani'nin Kürdistan Yurt severler Birliğini kurması oldu. Bu süreç içinde diğer bir Kürt oluşumu olan Celal Talabani'nin başında olduğu IKYB ile devamlı çatışmalara girdi. 1987'de KDP, KYB ve 6 parti birleşerek Irak Kürdistan Cephesini kurdular.³⁵ Irak'ta Kürt toplumu içinde güçlü bir biçimde kendini gösteren aşiret bölünmüşlüğü 1960 sonrasında etkinliğini önemli ölçüde kaybetmeye başlamıştır. Ancak 1964'de Celal Talabani'nin KDP'den ayrılması sonucunda bölünen Kürt hareketinde taraflar kimliğine ve karakterine bakmadan kendilerine destek aramaya başlayınca aşiretlerinde nüfuzu tekrar giderek arttı. Artık aşiret liderleri her iki taraftan da para ve nüfuz karşılığında güçlerini pazarlar hale gelmişlerdi. Hatta üçlü oynayarak hükümetten bile para ve nüfuz vadi alan aşiretler vardı. Örneğin Akü aşireti Barzani'yi desteklerken Piştmer aşireti Celal Talabani'yi destekliyordu. Her iki aşirette diğer grupla ilişkisini tamamen koparmıyor ve gizlice hükümetle de ilişkiye giriyorlardı.³⁶

Bölgenin liderliği için yapılan seçimler sırasında hem Barzani hem Talabani aday olunca yeniden patlak veren gerginlik, 1994'te KYB, KDP'yi ortak yönetimin

³⁵ Zafer Yıldırım, *Ortadoğu Makalesi*, <http://www.akademikortadoğu.com/belge>.

³⁶ Bruniessen, İran ve Irak Arasında Kürtler, *Kürdistan Üzerine Yazılar*, Çev: Bülent Peker, İstanbul, İletişim Yayınları, Mart 1992, s. 303, 304.

merkezi olan Erbil'den sürünce ilişkiler ağır bir sıcak çatışmaya dönüştü. Taraflar 1998 yılı Ağustos ayında ABD arabuluculuğunda bir anlaşma imzaladı.

Esasında Kuzey Irak'ta 1991'den bu yana yeni bir devletsî yapı ortaya çıkmıştır. Bölgede 2 büyük parti arasındaki siyasi mücadele ve nihayetinde çıkan iç savaşın 1998'de sona ermesi daha sonra da 2002'den itibaren KDP ve KYB işbirliğinin etkisiyle siyasi yapıda önemli bir değişim sürecini başlatmıştır. Fakat Kuzey Irak'taki siyasi yapının bugünkü halini alması asıl olarak Irak'ın işgalinden sonra bölgenin yaşadığı dönüşümde aranmalıdır.³⁷

2.1. Kuzey Irak'ta Yaşayan Toplumsal Gruplar

2.1.1. Kürtler

KBY içinde nüfusun büyük bir bölümü Kürt tür. Ancak Irak'taki Kürt nüfusu KBY ile sınırlı değildir. Musul, Kerkük, Diyale, Bağdat gibi vilayetler de de Kürtler yaşamaktadır. Kürt aşiretleri; Kırmançi, Zaza, Sorani ve Gorani adı verilen 4 ayrı dil konuşur. Bunlardan Kurmançi genellikle Türkiye'deki Kürtlerin konuştuğu dildir. Sorani; Kuzey Irak'ta Zazaca; Bingöl, Adıyaman, Erzincan arasında yaşayan aşiretlerce kullanılır. Gorani ise İran Kürtleri arasında yaygındır.³⁸ Kuzey Irak'ta bu lehçelerden Bahdinani ve Sorani daha çok kullanılır. En yaygın kullanılan lehçe Kırmançidir.³⁹ Gorani Suriye Kürtleri tarafından kullanılan bir lehçedir. Bazı Dil Bilimciler Zazacayı Kürtçeye dâhil etmemektedirler.⁴⁰ Kürdistan bölgesel yönetimi sınırları içinde din önemlidir. Bölgede yaşayan Kürtlerin büyük bir çoğunluğu Sünni Müslüman dır. Ancak Kürtler arasında Şii Müslümanlarda bulunmaktadır. Bölgede Nakşibendilik, Kadirilik gibi etkin bazı tarikatlar vardır. Kürtler bölgede 70-80 civarında bulunan aşiretler halinde yaşamaktadırlar.⁴¹

³⁷ *Orsam Rapor Kuzey Irak son.* <http://www.orsam.org.tr/uploads/yazilar/201149> Nisan 2011

³⁸ Seyyid Ahmet Arvasi, *Doğu Anadolu Gerçeği*, Burak Yayınevi, B.tarihi yok, Ankara, s.14-16.

³⁹ İhsan Şerif Kaymaz, *Musul Sorunu: Petrol ve Kürt Sorunlarıyla Bağlantılı Tarihsel ve Siyasal Bir İnceleme*, Otopsi Yayınları, İstanbul. 2003. s. 29–30.

⁴⁰ Kerim Yıldız, *Irak Kürtleri*, 1. basım, Belge yay. İstanbul, 2005. s.23.

⁴¹ Süleyman Meral, *Kuzey Irak'ta Gelecekte Oluşabilecek Siyasi Yapı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Harp Akademileri Yayınları, 2004, s. 81.

2.1.2. Türkmenler

KBY sınırları içinde Kürtlerden sonra ikinci büyük grubu Türkmenler oluşturmaktadır. Türkmenlerin büyük çoğunluğu Erbil ve Kerkük de yaşamaktadır. Bugün Erbil de çok sayıda Türkmen partisi bulunmaktadır. ITC'nin işgalinden sonraki ilk kurultayında Partinin merkezinin Kerkük'e taşınması sonucunda ITC'nin bölgedeki siyasi etkinliği azalmıştır. Irak Cumhuriyetinin 7 Temmuz 1990'da neşredilen Anayasasının 6.maddesine göre; Irak Halkının Arap ve Kürtlerden meydana geldiği ifadesi Türkmenlerin milli haklarının ihlal edildiğinin en açık göstergesi olmuştur. Irak dışında beş yüz bin, Irak da ise iki buçuk milyon Türkmen vardır.

5 Nisan 1991'de BM'nin 688 sayılı kararı sonrasında Kuzey ve Güney Irak'ta güvenli bölge ilan edilmiştir. Musul 36. paralelin üzerinde olmasına rağmen güvenli bölge dışında kalmış, Talabani'nin egemen olduğu Süleymaniye 36. paralelin altında olmasına rağmen güvenli bölgeye dahil edilmiştir. Telafer, Musul, Kerkük, Altınköprü gibi geniş Türkmen Bölgeleri Saddam Hüseyin'in insafına terk edilmiştir. Türkmenlerin haklarını savunmak amacı ile 1988 de kurulan Irak Milli Türkmen Partisi 1991'de kendini resmen deklare etmiştir. 24 Nisan 1995 yılında diğer önemli Türkmen Partileri ve Irak Türkmen Cephesi oluşturulmuştur.⁴²

2.1.3. Yezidiler

KBY içinde yüz elli bin yezidi yaşadığı ileri sürülmektedir. Yezidiler bölgenin en eski halklarından biridir. Yezidilerin etnik kökenleri tam olarak bilinmemek ile birlikte, bir grup, Yezidilerin Kürt olduklarını, diğer bir grup da ayrı bir etnik kökenden geldiklerini iddia etmektedirler.⁴³ Yezidilik Ortadoğu kökenli bir dindir. Şeyh Adi tarafından kurumlaştırılmış olan Bu din de inananların çoğu Kürt olup, ağırlıklı olarak Irak'ın Musul kentinde yaşamaktadırlar. Irak dışında; Suriye, İran, Türkiye, Ermenistan, Gürcistan'da cemaatleri vardır.⁴⁴ Klasik Islama ve Sunilere karşıdır. Yezidilere göre; Şeriat yok olacak, İran'dan yeni bir Peygamber

⁴² Metin Ay Işığ, *Türkmen politikasında stratejik hatalar*, www.zaman.com.tr 07.01.2004.

⁴³ Zeki Eyüboğlu, *Tarikatlar Mezhepler Tarihi*, Der Yay, İstanbul, 1997, s. 462.

⁴⁴ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Yezidilik>. Erişim 16.07.2010.

çıkacaktır. Varlık Birliği vardır bu yüzden de şeytan da tanrı sayılır. Şeytan Tanrının kızgınlık niteliğidir.

2.1.4. Hıristiyanlar

Irak'ta Hıristiyanlar ülkenin geneline yayılmış bir nüfusa sahiptirler. Hıristiyanlar; başta Musul, Bağdat, Kerkük, Dohuk ve Eebil'de yaşamaktadırlar. Fakat işgalden sonra nüfusları azalmıştır. Irak'ta Hıristiyanlar birbirine geçmiş 3 halktan oluşmaktadır. Bu üç gruptan Süryani ve Keldaniler Kuzey Irak'ta yaşamaktadırlar. Aturilerin çoğu Musul ve Bağdat'ta yaşamaktadırlar. Musul, Bağdat ve Kerkük'ten çok sayıda Keldani Kuzey Irak'a göç etmektedir. Bölgede öteden beri yaşayan Hıristiyanların siyasi partileri de bulunmaktadır. Bunlar arasında güçlöleri; Aşari demokratik partisi, Aşuri ulusal partisi, Aturi-Keldani-Süryani meclisi, Keldani demokratik partisidir.

2.1.5. Araplar

Bölgeye Irak Devletinin siyasi çabaları sonucu yerleştirilmişlerdir. 2.Körfez savaşından sonra ortaya çıkan yeni yapı karşısında Muhalif Arapların dışındakiler Saddam Hüseyin'in denetimindeki bölgeye dönmüşlerdir. Saddam Hüseyin döneminde bölgelerinden çıkartılan Kürtler, 2. Körfez savaşı sonunda Kuzey Irak bölgesinden Arapları çıkartmak istemektedirler.

2.2. Kürt Bölgesel Yönetiminin Siyasi Yapısı

1991'den bu yana Kuzey Irak'ta yeni bir devletsı yapı ortaya çıkmıştır. Bu devletsı yapı 1991'de 36. paralelin kuzeyinde güvenli bölge oluşturulmasından itibaren oluşmaya başlamıştır. Bölgede 1992 yılında seçimler yapılmış ancak iç siyasi karışıklıklar nedeni ile parlamento işlemez duruma gelmiştir. KDP-KYB partileri arasındaki çatışmalar 1998'de son bulmuş, 2002'den itibaren KDP-KYB arasındaki işbirliği artmıştır. Yeni Irak'ın federal bir devlete dönüşmesi Kuzey Iraktaki Kürt bölgesel yönetiminin 1970 yılından beri belirsiz olan durumunu netliğe

kavuşturmuştur. 2005 yılında yapılan referandum ile kabul edilen Irak Anayasasıyla Irak'ın federal bir ülke olduğu ilan edilmiştir. Ülkedeki tek federal bölge oluşturulmuştur. KBY, kendini parlamenter bir sistem olarak tanımlamaktadır. 4 yılda bir seçilen parlamentoya sahiptir. Halk tarafından seçilen bir başkan bulunmaktadır. Bölgenin sınırları da ayrı bir tartışma konusudur. Mevcut haliyle KBY büyük ölçüde Duhok, Erbil, Süleymaniye vilayetlerini kapsamaktadır. Irak'ın işgali sonrasında Kürt güçleri savaş öncesi alanların dışına çıkmışlar ve bazı bölgeleri kontrol etmişlerdir. Bu durum Musul'un batısındaki Sincar ilçesinde, Diyala'nın doğusundaki hat üzerinde; Musul, Dohuk, Erbil, Kerkük, Süleymaniye, Selahaddin ve Diyale vilayetlerini kapsayan bir tartışmalı bölge durumunu yaratmıştır. Bu tartışmalı bölgeler Bölgede büyük bir sorun oluşturmaktadır.

2.2.1. Kürt Bölgesel Yönetiminde Siyasal Partiler

Kuzey Irak'ta 5 büyük partiden söz etmek mümkündür. Bu partiler; KDP, KYB, Gorran Hareketi, Kürdistan İslami Birliği, Kürdistan İslami cemaatidir.

2.2.2. KDP

16 Ağustos 1946 yılında kurulmuştur. Bölgenin en köklü partisidir. İlk Başkanı Molla Mustafa Barzani'dir. KDP'nin etkin olduğu bölgede Bahdinan Kürtçesi konuşulmaktadır. KDP'nin yönetim karargâhı Erbil yakınlarındaki Selahaddin kasabasıdır. Molla Mustafa Barzani'nin ölümünden sonra KDP'yi bir süre oğulları İdris ve Mesut Barzani yönetmiştir. İdris Barzani'nin ölümünden sonra, bugün aynı zamanda KBY Başkanı görevini yürüten Mesut Barzani yönetmektedir. KDP, KBY içinde Dohuk ve Erbil'de ayrıca KBY dışında Musul Vilayetinde güçlüdür.

2.2.3. KYB

KYB 1975 yılında kurulmuştur. KYB'nin kurucuları arasında Celal Talabani ve KDP den ayrılan kişiler tarafından kurulmuştur. KYB, Kürdistan bölgesel

yönetiminin diğer önemli partisidir. Ağırlıklı olarak Süleymaniye’de etkilidir.⁴⁵ Partinin lideri aynı zamanda Irak Cumhurbaşkanlığı Görevini de yürüten Celal Talabani’dir. KYB, 1996 yılında KDP ile yürüttüğü savaşta Erbil’i kaybedinceye kadar bu şehir de son derece etkiliydi. 2006 yılında Noşirvan Barzaninin KYB’den ayrılması ve 2007 yılından itibaren parti içi muhalefetin değişim istemesi ile KYB örgütsel sorunlar yaşamaya başlamıştır.

2.2.4. Gorran (Değişim) Hareketi

KBY sınırları içinde en güçlü üçüncü siyasal hareket Gorran ya da diğer adı ile değişim hareketidir. Liderliğini Noşirvan Mustafa yapmaktadır. Başlangıçta bir medya hareketi olarak doğmuştur. Hem KBY parlamentosunda hem de Irak Parlamentosunda Muhalefet konumunda olan Gorran, gün geçtikçe muhalefetini sertleştirmektedir. Gorran’ın kuruluşu, KYB içindeki fikir ayrılıklarına ve Süleymaniye’de gelişen yeni bir siyaset yapma biçimine dayanmaktadır. Bu hareket ilk gerçek varlığını 2009 KBY parlamento seçimlerinde göstermiştir. Noşirvan Mustafa’nın önderliğinde kurulan Gorran Hareketi 25 Temmuz 2009’da gerçekleştirilen bölgesel Kürt yönetimi Meclis ve Başkanlık seçimlerinde yüksek bir başarı oranı yakalamıştır.⁴⁶

2.2.5. Kürdistan İslami Birliği

Kuzey Irak’ta KDP ve KYB’den sonra üçüncü önemli güç konumunda olan İslamcı partiler arasında olan KİB, büyük ölçüde Müslüman kardeşler hareketinden etkilenmiştir. KİB’in lideri Selahaddin Bahaddin’dir. 1994 yılında kurulmuş bir partidir. Süleymaniye ve Duhok vilayetlerinde güçlüdür.

2.2.6. Kürdistan İslami Cemaati

Bölgenin en köklü İslamcı Kürt partisi olan İslami hareketten ayrılarak 31 Mayıs 2001 tarihinde kurulmuştur. Partinin Başkanı Ali Bapir’dir. ABD’nin Irak

⁴⁵ Faysal Dağlı, *Kürtlerin İç Savaşı*, Belge yay. İstanbul, 1994, s. 302-306.

⁴⁶ “*Irak Genel Seçimi Sonrası Kürt Unsurlarının Konumu*” www.21.yyte.org. 17.04.2010.

işgaline karşı çıkan Ali Bapir, ABD tarafından Elkaide'ye destek verdiği gerekçesi ile 22 ay tutuklu kalmıştır. Parti 31 Mayıs 2001 tarihinden itibaren Komal ismini almıştır. Kürdistan parlamentosunda 4 milletvekili bulunmaktadır.⁴⁷

⁴⁷ Serhat Erkmen, *Röportaj*, www.orsam.org.tr. 16.12.2010.

3. BÖLÜM

3. TARİHSEL GELİŞİM İÇERİSİNDE KÜRT HAREKETİ

3.1. Berzenciler

Kuzey Irak Kürtlerinin tarihi aynı zamanda bir ayaklanmalar tarihidir. Kürtler 1. dünya savaşının ardından 1919–1930 yıllarında İngiltere’ye 1932–1935 yıllarında Haşimi hanedanına 1943–1945 yılları arasında yine Haşimi hanedanına karşı ayaklanmışlardır. Osmanlı devletinin son dönemlerinde imzalanan Sevr antlaşmasında iki madde Kürdistan’dan bahsetmektedir.

-62. madde: ‘6 ay içinde İngiltere, Fransa, İtalya’nın atayacağı bir komisyonun Fırat’ın doğusunda, Ermenistan’ın güneyinde, Suriye ve Mezopotamya’nın kuzeyinde yer alan bölgede özerklik yapılmasını öngörüyordu’.

-64. madde: ‘Bir yıl sonra Kürtlerin bağımsızlık istemesi durumunda Türkiye bölgedeki tüm haklarından vazgeçecek, Musul Kürtleri isterse bu devlete katılabilecekti’.⁴⁸

Osmanlı toprakları üzerinde İngiltere tarafından sınırları çizilen yapay Irak devleti bünyesinde Osmanlı sonrası nitelikli ilk Kürt ayaklanması olarak nitelendirebileceğimiz olay şeyh Mahmut Berzenci’nin gerçekleştirmiş olduğu ayaklanma olmuştur. Osmanlı sonrası Irak’ın İngiliz mandasına bırakıldığı dönemde bazı Araplar İngiliz egemenliğinden kurtulmak için, arayış içine girmişlerdi. İngilizlerin gücünü dengeleyecek destek peşindeydiler. Berlin ve Paris’ten ciddi bir destek bulmuşlardı. Londra yaklaşan tehlikeyi görüp hemen tedbirini alarak, Kuzey Irak’ta Kürt asıllı tarikat şeyhi Mahmut Berzenci ile ilişki kurdu. Şeyhe söylenen özet şuydu. Tüm aşiretler sizin sözünüzü dinlerler. Savaştan sonra Kürtlere haksızlık yapıldığına inanıyoruz. Sizin liderliğinin olursa siyaseten destekleriz. Zaten Bağdat’ın karşısında direnecek durumda değilsiniz.⁴⁹ İsyanın başlamasının ardından,

⁴⁸ Haldun Eroğlu ‘*Irak’taki Son Durum ve Yeni Kürdistan Haritasının Düşündükleri*’, www.turksam.org.tr. 17.08.2009

⁴⁹ Avni Özgürel, *Yüzyıllık Kürt Meselesi*. www.radikal.com.tr 06.12.1999

İngiltere Irak halkına: ya manda yönetimine ses çıkarmaz, bağımsızlık talebinizi geri çekersiniz ya da biz Irak yönetimini şeyh Mahmut Berzenci'ye vermekte kararlıyız denildi. Irak halkı İngiliz mandasına boyun eğdi.

İngiliz raporlarına göre; Şeyh Mahmut Berzenci, İngilizlerin bölgedeki temsilcileri olmak istemiş, Berzenci İngilizlerin denetiminde bir Kürt devletinin kurulmasını talep etmiştir. Meşhur Binbaşı Noel'i bölgeye ayrılıkçı Kürt hareketini örgütlemesi için görevlendiren İngilizler, Berzenci'yi 1918'de güney Kürdistan kralı ilan ettiler. Berzenci aynı zamanda ABD'den de yardım istiyor, ABD başkanı Wilson'a bir mektup göndererek, 8 Ocak 1918 tarihinde açıkladığı prensiplere uyulmasını talep ediyordu. Berzenci'nin bu talepleri İngilizleri kızdırmıştır.⁵⁰ Başlangıçta İngilizler, Berzencinin istediklerini çıkarlarına uygun buldular ve desteklediler. Ancak bir süre sonra Ortadoğu'daki gelişmelerin sonucu olarak; Londra Irak'ta iktidarı Arapların almasının daha kolay ve gerçekçi olacağına karar verip şeyh Faysalın Kral ilan etti. Mahmut Berzenci faysalın krallığını tanımadığını açıklayarak kendisini Kürdistan kralı ilan etti. İngilizler Berzenci ve onu destekleyen aşiretlere saldırdı. Kraliyet hava kuvvetleri 1923 Martında birçok Kürt köyünü bombaladı.

1924 yılında Berzenci hareketi son buldu. Şeyh tutuklandı ve Hindistana sürgüne gönderildi. Bu arada faysalın krallığından memnun olmak ile birlikte; İngiliz manda idaresini istemediklerini açıklayarak ve bağımsız Irak isteğini dile getiren Araplara karşı Londra'nın kozu olarak Berzenci kullanılmıştır. Ya bağımsızlık talebini geri çeker, ya da şeyh Berzenciyi Irak tahtına oturturuz deyince İngilizler, Irak halkı durumu kabul etti.⁵¹ Irak'taki aşiretler 1919 da İngilizlere karşı mücadeleye başladı ve Osmanlı yönetiminden yardım istedi. Ancak İstanbul işgal altında olduğundan Irak'tan gelen yardım taleplerine 2 yıl sonra cevap verildi.

Yarbay Şefik Özdemir Bey; Mustafa Kemal'in emri ve genelkurmay başkanı Fevzi Çakmak paşanın talimatı ile 1 Şubat 1922 de Irak'ın kuzeyindeki İngilizleri misakı milli sınırı dışına atmakla görevlendirdi. Şefik Özdemir Bey komutasındaki

⁵⁰ Metin Oğul Duru, *Irak Kürt Muhalefet Hareketinde Uluslararası Boyut: 1918-1975 Arası Dönemin Analizi*, Alternatif Politika Dergisi, www.alternatifpolitika.com.tr, 1.11.2010

⁵¹ Avni Özgürel, *İşgücü Yedeğinde Tehdit* www.radikal.com.tr. 25.07.2007

birlikler Haziran'da Irak'a girdi. Kürt lideri şeyh Mahmut Berzenci Türk desteği ile İngilizlere karşı ikinci defa harekete geçti. 31 ağustos 1922 de Derbent savaşında İngilizleri mağlup eden Şerif Özdemir, Musul, Kerkük, Süleymaniye'yi kontrol altına aldı. 1923 yılında, İngilizler bölgeye askeri kuvvetlerini takviye ederken Şerif Özdemir Bey Türkiye'den yardım istedi. TBMM hükümetinde Musul'un diplomatik yönden alınabileceği kanaatinin oluşması bu durumda etkili olmuştur. İngiliz kuvvetleri karşısında zor durumda kalan Şefik Özdemir Bey çekilmeye karar verdi Türkiye'ye döndü. Lojistik destek verilmemesi yüzünden Şefik Özdemir Bey komutasındaki harekâtın hüsrana sonuçlanması bize Musul'u kaybettirdi.⁵²

Haziran 1930'da İngiltere ve Irak arasında bir anlaşma yapılmış ve ardından İngiltere 30 Haziran 1930'da Irak'a bağımsızlığını vermiştir. Anlaşmada Kürtlere değinilmemesi, Berzencinin önderliğindeki Kürt aşiretlerin tepkisine sebep olmuştur. Bunun üzerine Şeyh Mahmut Berzenci Irak ordusuna karşı isyana başlamıştır. İngilizler tarafından yakalanan Mahmut Berzenci Ur kentinde mecburi ikamete tabi tutulmuştur. 1941'e kadar burada kalmış, 1956'da Bağdat'ta ölmüştür⁵³.

3.2. Barzaniler

Şeyh Mahmut Berzenciden sonra Kürtçülük hareketini Molla Mustafa Barzani üstlenmiştir. 20 yüzyıla damgasını vuran Barzani'nin başını çektiği hareketin en canlı olduğu yer, Kuzey Irak topraklarıdır. Barzani köyü Hakkâri'ye yakın uç noktaların birinde kurulmuştur. Barzaniler isimlerini bu köyden almışlardır. Osmanlı yönetimine karşı ayaklanan aşiretin lideri şeyh Abdüsselam Barzani'nin 1914 yılında idam edilmesinin ardından aşiretin başına geçen 18 yaşındaki şeyh Ahmet Barzani Şeyh Mahmud Berzenci'nin 1919'da İngilizlere karşı gerçekleştirmiş olduğu ayaklanmaya kardeşi Mustafa Barzani liderliğinde bir birlik göndererek destek olmuştur. Irak'taki Kürtlerin yaşadığı coğrafyanın kuzeyinde etkin olan Nakşibendî cemaatine mensup Şeyh Ahmet Barzani bir taraftan çevredeki aşiretlerle bir mücadele içine girmişken diğer taraftan da İngiliz mandası altındaki merkezi yönetime bağlı olmak istemediği için silahlı bir mücadele vermiştir. Özellikle Şeyh

⁵² Erhan Afyoncu, *Irak'taki Son Askeri Harekâtımız Hüsrana Sonuçlandı*. www.tumgazeteler.com. K 2007.

⁵³ H. Öznur, *A.g.e.*, s. 25.

Ahmet Barzani'nin dini yönden bazı uç faaliyetlerde bulunduğu iddiası dinlerine son derece bağlı olan diğer bazı Kürt aşiretler tarafından memnuniyetsizlikle karşılanmış ve buna karşı mücadele verilmiştir. 1932 yılında Irak, milletler cemiyetine üye olmuş, Barzani ile diğer şeyhler arasındaki çatışmaları vesile yapan İngilizler Barzani'ye saldırmışlardır. Değişik Kürt aşiretlerin de desteğiyle yenilen Barzaniler Türkiye'ye sığınmışlardır. Türk hükümeti tarafından Mustafa Barzani ve yanındakiler Erzurum'a yerleştirilmişlerdir. Barzaniler, 1943'de Irak hükümetinin ilan ettiği aftan yararlanarak Kuzey Irak'a dönmüşlerdir.⁵⁴ Berzenci hareketinin ardından Kürt isyanlarında ön plana çıkan Barzani aşiretinin şeyh Ahmet Barzani sonrası lideri olan Molla Mustafa Barzani'nin girişmiş olduğu bu isyan hareketine karşı Irak yönetiminin zaman zaman olumlu girişimleri söz konusu olsa da tarafların karşılıklı olarak uzlaşamaması neticesinde iki taraflı saldırılar daha da şiddetlenmiştir. Sonunda İngiliz destekli Irak kuvvetleri Barzani önderliğindeki bu hareketi 1945 yılı sonlarına doğru bozguna uğratmıştır. Almış olduğu bu yenilginin ardından Molla Mustafa Barzani 1945 yılı Kasım ayı içerisinde yanındaki aşiret mensupları ile birlikte İran'da Kürtlerin yoğun olarak yaşamakta olduğu Mahabad bölgesine göç etmiştir.⁵⁵

3.3. Mahabad Kürt Cumhuriyeti

Ocak 1946'da Sovyetler Birliği'nin desteğiyle kurulan ve Sovyetler Birliği'nin çekilişiyle aynı yıl içinde yıkılan, Birleşmiş Milletler tarafından tanınmamış bir Kürt devleti kurulmuştur. Bu cumhuriyette, 13 bakanın bulunduğu bir yönetim kurulu oluşturuldu. Devlet Başkanı Kadı Muhammed olmuştur. 22 Ocak 1946'da SSCB'nin desteği ile kurulmuş ve Birleşmiş Milletlerin tanımadığı kukla Mahabad Cumhuriyeti tarihte bir ilktir. Urumiye gölü etrafında kurulan bu devletin başına Kadı Muhammed, başbakanlığına da Hacı Baba Şeyh getirildi. Mahabad Cumhuriyeti'nin ordusunun başına Irak'tan kaçan ve Barzani aşiretinin reisi olan Molla Mustafa Barzani getirilir.⁵⁶

⁵⁴ Hulusi Turgut, *Barzani Olayı: Osmanlı İmparatorluğunu ve Türkiye Cumhuriyeti'ni 19. yy.'dan Beri Meşgul Eden Bir Kürt Aşiretinin Belgeseli*, Doğan Kitap, İstanbul, 2008, s. 394.

⁵⁵ Turan Yavuz, *ABD'nin Kürt Kartı*, Milliyet Yayınları, İstanbul, Nisan 1993, s. 25.

⁵⁶ Mete Türkmen, *Büyük Kürdistan'a bir Adım Daha*, <http://skyturkvingenc.wordpress.com> /8 ağustos 2009.

2. Dünya savaşından yararlanarak Bağdat'a karşı ayaklanan Mustafa Barzani ayaklanmanın bastırılması üzerine İran'a geçmiş ve 13 Ocak 1946'da SSCB'nin desteği ile Mahabad'da Kürt Mahabad Cumhuriyetinin kuruluşunda rol oynamıştır. Kadı Muhammed 60 kişinin katıldığı bir toplantıda; konuşma yaparak İran Kürdistan partisinin kurulduğunu ilan etmiş, İran Şahı Rıza Pehleviye parti programında yer alan şu taleplerini bildirmiştir.⁵⁷

- 1) İran'daki Kürt halkı, kendi yöresel işlerinin için kendi hükümetlerini kurmakta özgür ve İran sınırları içerisinde özerk olacak,
- 2) Kürt dili eğitimde kullanılacak, idari işlerde resmi dil olacak
- 3) Kürdistan yasama meclisi seçimleri, İran anayasası gereğince hemen yapılacak, tüm devlet ve kamu işlerinin denetimi alınacaktı.

Sovyetler birliği kuruluş ve Türkiye ile dostluk yıllarında, çarlık Rusyasının aksine Kürt bağımsızlık hareketini kollamaya çalışıyor, alttan alta yürütölen bu faaliyet 2. dünya harbinden sonra 1945 ile 1946 yıllarında Sovyetlerin ve ajanlarının İran ve İran Azerbaycan'ı topraklarında Kürt hareketini silah ve para yardımı ile desteklemesine dönüşüyor. Bu desteğin bir neticesi de Kadı Muhammed başkanlığında kurulan kısa ömürlü Mahabad Cumhuriyetiydi. Bu devletin, bütün orta doğuya yayılacak bağımsız bir Kürt devletinin nüvesi olması umuluyordu. Bu hareket batılıların ve Amerika'nın yardımı ile İran hükümeti tarafından bastırıldı.

2. Dünya savaşında İngilizlerin İran'ı güneyden, Sovyetlerin kuzeyden İran'ı işgal etmesi ve Rıza Şahın indirilmesi ile oluşun otorite boşluğundan yararlanan Kürtlerin ilk bağımsız Kürt devleti olan Mahabad Kürt Cumhuriyetinde Sovyetlerin maksadı, Alman nüfuzunu İran'ın Komünist Tudeh Partisini kullanarak, Komela hareketini destekleyerek İran Azerbaycan'ının ve Kürt bölgelerinin Tahran'dan ayrılmasını destekliyorlardı. Sovyetler Komela'yı komünistleştirip Gazi Muhammedi Komela'nın başına getirdiler.⁵⁸ Mahabad cumhuriyeti 8 ay sürmüştür. Batılı güçlerin etkisi ile Sovyetler Birliği İran'dan çekilmiştir. Bu çekilmenin ardından Kadı Muhammed İran tarafından yakalanmıştır. Sovyetler İran topraklarından çekilince,

⁵⁷ M. Sıraç Bilgin, *Barzani*, Fırat yay. İstanbul, 1992 s. 76-77.

⁵⁸ Altemur Kılıç, *Büyük Kürdistan Küçük Türkiye*, Akasya yay, Ankara (basım tarihi): yok, s. 140-141.

İran ordusu mahabad'ı işgal ederek, Mahabad kürt cumhuriyetini yıktı. 31 Mart 1947'de Cumhurbaşkanı Gazi Muhammed, Başbakan Hacı Baba şeyh ve Savunma bakanı Muhammed Hüseyin han Seyfi kadı idam edildi. Mahabad cumhuriyetine katılmış olan Barzani aşireti Kuzey Irak'a döndü. Şeyh Ahmet Barzani yakalandı. Molla Mustafa Barzani ise kaçarak S.S.C.B'ye iltica ederek Bakü'ye gitti.

Komala İran'da kentli orta sınıflardan oluşan milliyetçi bir Kürt hareketiydi. Bu örgüt İran ötesin dede örgütlenmeyi hedefliyordu. Nitekim toplantılarına Irak, Kerkük, Süleymaniye'den Kürtler katılıyordu. Komala kısa sürede Kürt nüfusunun tamamında hücreler halinde örgütlendi. David Mc Dowall a Modern History of The Kurd isimli eserinde yazdığına göre; Komalanın bağımsızlık konusunda net bir fikri yoktu. Ana dilde eğitim, kültürel hakların resmileşmesi gibi haklar talep kırmak ve Sovyet Azerbaycan'ına gelecek hareketleri önlemektir. Lazere gibi Rus kürdologlara göre ise komala; bağımsızlığı uzun vadeli bir plan olarak görüyordu.⁵⁹

İran ve SSCB, İran petrolünün % 51'inin SSCB'ye satılması konusunda anlaşınca SSCB, Mahabad Cumhuriyeti'nden tüm desteğini çekti. Bunu fırsat bilen İran Ordusu da Mahabad Cumhuriyeti'ne geniş bir operasyon düzenleyerek 17 Aralık 1946'da bu kukla gösterisine son vererek tarihte kurulan ilk Kürt devleti yıkılmış oldu. Ve Sovyet Rusya Azerbaycan'ına sığınan molla Mustafa Barzani bir süre Bakü'de kalmış, Sovyetler bu sığınmadan pek hoşlanmamış, Barzani'nin kuvvetlerini diğer bölgelere dağıtmışlardı. Kürt tarihi uzmanlarından Martin Van Bruinessen, bu sürgün döneminin KDP'nin kültür uyanışında rol oynadığını yazar.1966'dan sonra Erivan radyosu Kürtçe yayınlara başlamış ve bu yayınlar Türkiye, İran ve Irak'taki Kürtleri etkilemiştir.⁶⁰ 1947'de İran'a kaçmış, ardından Sovyetler Birliği'ne sığınmış olan SSCB kızıl ordusunda albay rütbesine kadar yükselen Molla Mustafa Barzani, General Abdülkerim Kasım'ın darbe yapıp iktidarı ele geçirdiği 1958 yılında aftan yararlanarak Irak'a dönmüş ve 1960'ta isim değiştirerek bugünkü şekliyle KDP'ye dönüşen partinin başına geçmiştir.⁶¹

⁵⁹ Soner Yalçın '*İran'ın Kürt Açılımı İdamla Son Buldu*' www.hürriyet.com.tr 8 Kasım 2009

⁶⁰ Altemur Kılıç, a.g.e. .s.145.

⁶¹ <http://www.aksam.com.tr> 2007-10-28

Molla Mustafa Barzani 1947'de Mahabad'ın çöküşünün ardından, Kürt gruplarını Irak Kürdistan demokrasi partisi çatısı altında birleştirdi. Tüm bu gelişmeler olurken 1958 yılında Abdülkerim Kasım gerçekleştirdiği darbe ile krallığa son vererek cumhuriyeti ilan etti. Batı yanlısı Irak Başbakanı Nuri Said, General Abdülkerim Kasım tarafından öldürüldü. İhtilal, Bağdat radyosunun 14 Temmuz 1958 sabahı yayınladığı bir bildiri ile tüm dünyaya duyurulmuştur. Bildiride, Irak'ın ulu Tanrının yardımı ve halk ile silahlı kuvvetlerin desteği sayesinde emperyalistler tarafından başa getirilmiş doğru yoldan uzak yöneticiler grubunun tahakkümünden kurtarıldığı ifade edilmiştir.⁶²

14 Temmuz 1958'de Irak Kralı Faysal, General Abdülkerim Kasım tarafından kanlı bir darbeye tahttan indirilmişti. Darbeden sonra cumhuriyet ilan eden generalin ilk işi, İran'da kurulan Mahabad Cumhuriyeti'nin önderlerinden olup 1947'de Cumhuriyet yıkıldıktan sonra önce Irak'ta sonra Sovyetler Birliği'nde gözetim altında tutulan Molla Mustafa Barzani'yi Bağdat'a davet etmek ve Kürtlere Kerkük'ün de içinde olduğu bir otonom bölge sözü vermek oldu. Bu ittifak sonucu, 7 Mart 1959'da General Sevaf adlı ırkçı bir Arap generalin Abdülkerim Kasım'a karşı Musul'da başlattığı ayaklanma Mustafa Barzani ve peşmergeleri tarafından bastırıldı. Barzani, ayaklanmacıları kurşuna dizdikten sonra kendisine yardım eden Arap aşiretlerini de tarumar etti.⁶³ Sovyetlerin desteğini almak isteyen General Abdülkerim Kasım, Sovyetler birliğine kaçan molla Mustafa Barzaninin Irak'a dönmesine izin vermiştir. Barzaninin dönüşü ile birlikte Kürt hareketi yeni bir ivme kazanmıştır. General Kasım Irak cumhuriyetinin Kürt ve Arapların ortak devleti olduğuna ilişkin yasayı onaylamıştır. Kürtçe yayınlara izin vermiştir. 3 kişilik Irak yönetim konseyine bu dönemde bir Kürt atanmıştır. Sonraki yıllarda bölgede güçlü bir nüfuzu bulunan Barzani'nin gücü, General Kasım'ı rahatsız etmiştir. İlerleyen yıllarda, Iraktan talep edilen hakların Kürtlere verilmemesi üzerine Barzani isyan etmiştir.⁶⁴

⁶² Mehmet Gönübol ve Ömer Kürkcüoğlu, *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919–1915)*, Siyasal Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1995 s. 300.

⁶³ Ayşe Hür, *kimil-Olayından-49 lar-Davasına*. ,<http://www.taraf.com.tr/makale-3.07.2008>

⁶⁴ Erşat Hürmüzlü, *Türkmenler ve Irak*, Kerkük Vakfı Yayınları, Ankara, 2003, s. 31.

3.4. İsrail-Kuzey Irak Kürtleri Arasındaki İlişkiler

1961 yılı İsrail ile kuzey Irak'taki Kürtler arasındaki ilişkiler bakımından, dönüm yılı olmuştur. Irak'ta Arap milliyetçiliğine dayalı politikanın iyice sertleşmesi ve asimilasyoncu bir hal alması neticesinde, Kuzey Irak'taki Kürtler Bağdat rejimine karşı ayaklandılar. Bölgede güçsüz bir Irak devletinden, çıkar sağlayacak ülkelerin başında ABD, İran ve İsrail gelmekteydi. Bölgede etkinlik elde etmek isteyen SSCB'nin devreye girmesi ile 1975'e kadar sürecek ayaklanmalar bu ülkelerin çatışan çıkarlarının bir aracı oldu. 1963'de Irak ve Suriye de Baas partisinin iktidarı ele geçirmesinin ardından iki ülke arasında hızlı bir şekilde birleşme yönünde adımların atılması İsrail'in tedirginliğini arttırdı. Irak'ın güçlenmesi İsrail için büyük bir tehdit oluşturmaktaydı. İsrail bu dönemde Kuzey Irak'ta ayaklanan Kürtlerle temasa geçti. Molla Barzani ile ilk görüşme 1963 yazında Savak aracılığı ile gerçekleşti.⁶⁵ Mossad başkanı General Meir Amit, Savak Başkanı ile görüşerek Kürtlere yardım etmek için izin istedi. Antlaşmanın sağlanmasından sonra Savak denetiminde, bölgeye İsrail tarafından silah sevkiyatı yapıldı. Bu döneme ilişkin olarak İsrail'in Molla Mustafa Barzani'ye Irak'a karşı isyan etmesi karşılığında düzenli para yardımında bulunduğu ileri sürülmektedir.⁶⁶ Barzani, geri döndükten kısa bir süre sonra, 1961'de yeni bir ayaklanma başlattı. İçte, siyasal çalkantılarla ve birbirini izleyen askerî darbelerle sarsılan Irak yönetimi, İran ve ABD'nin desteğini arkasına alan Barzani'nin ayaklanmasını bastırmayı başaramadı. 1968'de Baas Partisi'nin yönetime el koymasıyla ülkede siyasî istikrar sağlandı. Baas yönetimi, Kürtlere özerklik vererek, Barzani'yi devletle barıştırma yönünde bazı adımlar attı. Bu çerçevede, Erbil, Dohuk ve Süleymaniye illerini kapsayan ve zaten peşmergelerin denetiminde bulunan topraklar üzerinde Kürt Özerk Bölgesi kuruldu. Ama Barzani'nin çok fazla istekte bulunması; özellikle de Kerkük petrolü üzerinde hak iddia etmesi, Baas yönetiminin uzlaşma girişimlerini etkisiz bıraktı. Irak'ın petrolünü millileştirmesi ve 1972 yılında Sovyetler Birliği ile bir Dostluk ve İşbirliği Antlaşması imzalaması, İran ve ABD'nin Barzani'ye verdikleri desteği artırmaları sonucunu doğurdu. Ayaklanmayı bastıramayacağını anlayan Baas yönetimi İran'la anlaşmak zorunda kaldı. İki ülke arasında 1975'de Cezayir'de

⁶⁵ Can Deveci, *İsrail-kuzey Irak İlişkileri*, <http://www.bilgesam.org.tr/> 5.Ocak 2011

⁶⁶ Muhammed Harnup, *Kuzey Irak'taki engel ABD*, www.radikal.com.tr 31.05.2007

yapılan antlaşmayla Irak, İran'ın Şattularap suyu ile ilgili tüm isteklerini kabul ediyor; karşılığında İran da Barzani'ye verdiği desteği çekiyordu. Bundan sonra Irak Ordusu, dış desteğini yitiren Kürt ayaklanmasını sert bir biçimde bastırdı. Önce İran'a oradan da ABD'ye kaçıp sığınan Molla Mustafa Barzani 1979 yılında bu ülkede öldü.⁶⁷

Molla Mustafa Barzani 1961'den 1969'a kadar general kasım yönetimine ve baas rejimine karşı ayaklandı.1968 darbesi ile işbaşına gelen Baas rejiminin önemli isimlerinden Saddam Hüseyin 1970 tarihinde Kürtlerle anlaşma yoluna gitti. Kürtler ile anlaşmak zorunda kalan Irak Baas yönetimi, 11 Mart 1970 yılında çıkardığı bir kanunla, Irak'ın kuzeyindeki iki Zap arası ile Süleymaniye bölgesini Kürdistan otonom bölgesi olarak tanımıştır. Musul ve Kerkük'ün otonomi alanları dışında kalması Kürtler ile Irak hükümeti arasında önemli bir sorun olmuştur.

3.5. 1970 Özerklik Antlaşması

Baas rejimi, Saddam'ın Ocak 1970 yılında gerçekleştirmek ihtiyacını hissettiği Moskova ziyaretinin ardından, Moskova'nın telkiniyle Barzani'yle anlaşmak ve Kürtler için çok önemli bir siyasi kazanım olan Mart 1970 Manifestosunu yayınlamak zorunda kalmıştır. 1970 Manifestosu Kürt otonomisini resmileştirmesi, Erbil'in Kürtleştirilme sürecini başlatması ve ilk defa Kerkük'ün statüsü için Kürtlerle bir uzlaşma ön görmesi açısından ayrılıkçı Kürt hareketi için resmi bir kazanım olarak bir dönüm noktası teşkil etmiştir. 1970 Manifestosu genel hatlarıyla şunları öngörmüştür:⁶⁸

- A. *“Irak'taki Kürt ulusunun kurucu varlığının tanınması*
- B. *Kürt halkının dil ve kültürel haklarının tanınması, Kürtçenin Arapça ile beraber resmi dil olarak tanımlanması*

⁶⁷ Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Güvenlik Stratejileri Dergisi, Harp Akademileri Yay. Sayı: 1, Cilt:1, Haziran 2005./pdf

⁶⁸ İsmail Dursun, *Kuzey Irak Kürtleri, Ayrılıkçı Kürt Hareketinin Devletleşme Süreci ve Türkiye'ye Etkileri*, Gebze Yüksek Teknoloji Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Gebze, 2006, s. 106.

- C. *Kürtçenin okullarda, enstitülerde, askeri okullarda, polis ve öğretmen okullarında bir öğretim dili olarak kabul edilmesi*
- D. *Kerkük'te bir Kürt TV'sinin kurulması, Kürt yazar ve şairlerinin dernek kurup yayın yapabilmesi*
- E. *Kürt bölgelerinde idarenin tamamen Kürtlere bırakılmasını öngören yönetimde yerelleşme sürecinin yürürlüğe konması*
- F. *Merkezi hükümette Kürtlerin eşit oranda temsil edilmesi*
- G. *Genel bir af çıkarılması ve çatışmalar sırasında göç eden veya görevinden uzaklaştırılan tüm Kürtlerin eski yerlerine geri dönmesi*
- H. *Anlaşmanın uygulanmasını ve özellikle ekonomik boyutunun takibini sağlayacak, özel bir bütçeye sahip olan özel bir komisyonun kurulmasına karar verilmiştir''*

Irak yönetimi 11 Mart antlaşmasından sonra kendini güçlendirmek için 4 yıllık bir süre kazanmıştır. 1974 Martına gelindiğinde sükûnet tekrar bozuldu. Saddam Hüseyin antlaşmayı bozdu. Barzani'ye danışmadan 11 Mart 1974 tarihinde yeni bir otonomi kanunu yayınladı. Bu durum Barzani tarafından tanınmamıştır. Kerkük'ün özerk bölge kapsamı dışına çıkarılmak istenmesi Kürtlerin tepkisinin neden olmuştur. Hükümet Kerkük'te karma bir yönetimi oluşturmak istiyor, Molla Mustafa Barzani Kerkük'ün özerk bölgenin başkenti olmasını istiyordu. Mustafa Barzani böyle bir yönetimin Kürt özerk hükümetine karşı sorumlu olması gerektiğini söyleyerek karşı çıkmıştır.

3.6. 1970 Sonrası Kürt Hareketi Ve PKK Terör Örgütü

Molla Mustafa Barzani öldükten sonra yerine oğlu mesut Barzani geçmiştir. Barzanilerin karşısına Celal Talabani güçlenerek çıkmıştır. Politbüro üyesi Celal Talabani KDP'den ayrılarak KYB'yi kurmuştur. Bu durum KDP içinde de ayrışmaların yaşandığının göstergesidir. Partiden kopan bir grup 1969'da ayrı bir örgütlenmeye gitti. 1975'de Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) adını alan yeni partinin başına 1976'da Celal Talabani getirildi. 1975'de KDP'den ayrılan celal Talabani KYB'yi kurdu. İran-İrak savaşında Kürtler birlik gösteremediler. KDP'nin

İran'la ilişkisini dengelemek isteyen Bağdat KDP ile KYB arasındaki anlaşmazlıktan yararlanmaya çalışmıştır. Bağdat KYB'ye yakınlaştı. Ve Bağdat-KYB arasındaki görüşmeler 1985 yılına kadar sürdü ancak bir netice çıkmadı. Temel sebeplerden birisi, Kerkük'ün özerk Kürt bölgesi sınırlarına dâhil edilmek istenmesiydi. Bu durum KYB'nin de İran ile yakınlaşmasına sebep oldu.1987'de İran'ın başlattığı saldırıya KDP ve KYB'nin destek vermesi üzerine, Bağdat Kürtlere karşı sert tedbirler aldı. 1988'e gelindiğinde 8 Kürt partisi birleşerek Kürdistan cephesini kurdular.⁶⁹

1980-1988 İran Irak savaşında kuvvetlerini güneye kaydıran Bağdat yönetiminin otorite boşluğundan yararlanan Barzani ve Talabani kuzeyde yönetimi ele geçirdiler.⁷⁰ Irak 1980 sonrası İran'la devam eden amansız savaşı nedeniyle güç kaybetmiştir. Kürtler, Irak'ın içinde bulunduğu durum nedeniyle Kuzey Irak'ta oluşan otorite boşluğundan faydalanmaktan gecikmemiştir. 1982 yılında Lübnan'da PKK terör örgütü 2. Kongresini yapmış ve Kuzey Irak'ta yerleşme kararı almıştır.⁷¹ Suriye Devlet Başkanı Hafız Esat PKK terör örgütünün Kuzey Irak'ta yerleşebilme iznini bölgedeki Kürt özerk lideri Barzani'den almıştır. Bu tarihten sonra Barzani ve PKK işbirliği yaparak Irak-İran-Türkiye üçgeninde Lolan (Lolan bölgedeki en büyük kampdır) kampında örgütlenmeye başlamıştır. Bu kampta radyo ve gazete yayını bile yapılmaya başlanmıştır.⁷² PKK terör örgütünün bu harekâtından endişe duyan Türkiye 1983 yılında Saddam Hüseyin'le Sınır Güvenliği Anlaşması yaparak sınırlardan içeriye 10 km girebilme imkânı sağlamıştır. Bunun hemen arkasından Şam'da PKK terör örgütü lideri Abdullah Öcalan ile KDP (Kürdistan Demokratik Partisi) lideri Mesut Barzani arasında "KDP ve PKK Dayanışma İlkeleri Anlaşması" nı yapmıştır. Ama KDP ile PKK arasında yapılan anlaşma kısa bir süre bozulmuştur. PKK Terör Örgütü Barzani'den ayrılır ayrılmaz bu defa KYP (Kürdistan Yurtsever Partisi) lideri Celal Talabani ile diyaloga girerek anlaşma yapmıştır.⁷³ Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin 1980 ile 1988 arasında uzun süre devam eden İran-İrak savaşı sonuçlandıktan sonra İran'ı destekleyen Kürt aşiretlerini affetmeyerek KDP ve

⁶⁹ Peter W. Galbraith, *Protect The Kurds*, The Washington Post, 11.08.2002.

⁷⁰ Baskın Oran, *Türk Dış Politikası*, Cilt: 2, İletişim Yay, (1980–2001). 2001, s. 131.

⁷¹ Erdem Erciyes, *Ortadoğu Denkleminde Türkiye Suriye İlişkileri*, IQ Kültür Sanat Yay. İstanbul 2004, s. 105.

⁷² Yüksel Kaştan, 2. *Dünya Savaşı Sonrası Türkiye-İrak Siyasi İlişkileri*, Zonguldak Kara Elmas Üni Eğitim Fak. s. 6,

⁷³ Ümit Özdağ, *Türk Ordusunun PKK Operasyonları*, Pegasus yay. İstanbul, 2007, s. 41.

KYP yönetimindeki Kürt bölgelerinin üzerine yürümüş ve cezalandırma operasyonuna girişmiştir. Saddam Hüseyin Halepçe’de zehirli gaz dahi kullanarak binlerce kişinin ölmesine neden olmuştur. Halep’çe hadisesinde ölmeyenler de Türkiye ve Suriye’ye iltica etmek zorunda kalmıştır. Bu olaya Irak yönetimince “Enfal Operasyonu” denmiştir.⁷⁴ Bu harekât sırasında Saddam Hüseyin PKK terör örgütü ile anlaşmıştır; buna göre PKK terör örgütünün görevi KDP ve KYP’yi bölerek etkisiz hale getirecek, Saddam Hüseyin de PKK terör örgütüne destek olacaktı. Saddam Hüseyin’in 1990 yılında Kuveyt’i işgal etmesi ile Körfez Krizi ve ardından Körfez Savaşı yaşanmıştır. Kuzey Irak Kürt aşiretleri hemen Saddam Hüseyin’in bu savaşın sonunda zor duruma düşmesinden yararlanarak Irak Kürdistan Demokratik Partisi lideri Mesut Barzani etrafında ayaklanmış ve amaçlarının özerklik olduğunu ifade etmişlerdir. Binlerce Kürt Irak ordusu bu isyana karşı kuzeye doğru hareketlenince dağlara ve Türkiye’ye doğru hareket etmeye başlamıştır. Türkiye Milli Güvenlik Kurulu bu hareketlenme sonucunda acilen 2 Nisan’da toplanmış ve sınırı aşan mültecilerin sayısının 200.000’i aşması konusu görüşülmüştür. Kurulda bu durum karşısında çare olarak sınırların kapatılması ve Kürtlerin bölgelerinde tutulması kararı alınmıştır. Kurulda Kürtlerin bölgelerinde tutulmasının ancak sınır ötesi operasyonlarla olabileceği kanaatine varılmıştır. Bu nedenle Türk Silahlı Kuvvetleri sınır ötesi hareketlere başlamıştır. 1988-1991 yılları arasındaki süreçte Türkiye’ye yaklaşık 60.000 mülteci gelerek yerleşmiştir. Körfez savaşı Iraklı Kürtler için bir dönüm noktası olmuştur. Körfez savaşında Irak ordusundan kaçan Kürtler Türkiye sınırına yığılmıştır. ABD önderliğinde, Irak’a karşı yürütülen, körfez savaşının temel hedefi; Irak’ı Kuveyt ten çıkarmak ve Irak’ta yeni bir düzen yaratmaktır. Irak’ın askeri olarak mağlup edilmesi öncelikli olmakla birlikte Irak’ın etkisizleştirilmesi gerekmektedir. Ortadoğu bölgesindeki devletlerle siyasi ve askeri işbirliği yapmak Irak’a karşı koalisyon oluşturmak gerekiyordu. BM şemsiyesi altında oluşan körfez koalisyonu bu amaca uygun olarak işletildi. Bu koalisyon ABD ile birlikte hareket etti.

Körfez koalisyonunun içinde yer alan özellikle bölge ülkelerinin Irak’a karşı ekonomik, siyasi ve askeri politika uygulamak hayati bir öneme sahipti. Ama bu yeterli değildi. Irak her şeye rağmen diretebileceğinden Irak’ı içerde de çökertmek

⁷⁴ Ümit Özdağ, *Türkiye Kuzey Irak ve PKK*, Asam Yay, Ankara, 1999. s. 67.

gerekiyordu. ABD bu nedenle elindeki Kürt kartını Irak'a karşı kullanmıştır. Savaş döneminde Irak'ın etrafında askeri bir kalkan oluştururken, aynı zamanda Kürtlerin ayaklanmalarından yararlanmayı ummuştur. ABD'nin askeri savaş stratejisi, 4 yandan kuşatılan Irak'ı eğer mümkünse tek bir ABD askerini bile kaybetmeden hem dışarıdan hem içerden vurarak mağlup etmektir. 1991'de bölgedeki şehirleri kontrol altına alabilmek için ABD başkanı Bush Irak halkı diktatör Saddam Hüseyin i devirerek kontrolü ele geçirin çağrısında bulundu. Ancak Kürtlerin beklediği silah yardımı gelmedi. Gücünün kalmadığı sanılan Irak Kürtleri yenilgiye uğradı. Kürtler çareyi Türk-İran sınırına kaçmakta buldu.

Kuzey Irak halkını Irak hükümetinin saldırılarından korumak için; çekiç güç uluslar arası hava gücü kurularak incirlik hava üssüne yerleştirildi. Çekiç gücün hava kuvvetleri Türkiye'ye yardımcı kuvvetleri Zaho'ya yerleştirildi. Ve Çekiç Gücün koruma altına aldığı Kuzey Irak uçuşa yasak bölge (no fly zone) ilan edildi. Irak'ın bu bölgedeki askeri faaliyetleri yasaklandı. Türkiye bölgede yerleştirilen Çekiç Güç sayesinde KDP lideri Mesut Barzani ve KYP lideri Celal Talabani ile PKK terör örgütüne karşı iyi ilişkiler içine girerek zaman zaman onları desteklemiştir. Türkiye Zaten daha önce de Saddam Hüseyin'le yaptığı bir anlaşma gereği sınır ötesi harekât yapma hakkına sahip olmuştu. Türkiye 1991 sonrası sınır ötesi harekâtlarda bulunmuştur. Türkiye'nin dış politikası bölgede esasen Irak'ın toprak bütünlüğünün korunmasından yana olmuştur. Fakat Türkiye Cumhurbaşkanı Turgut Özal bunu ön plana çıkarmadan PKK'yı engelleyebilmek amacıyla bölgede bulunan Barzani ve Talabani'yi Türkiye'ye davet etmiş, kendilerine Türk pasaportu sağlamış ve hatta Türkiye'de birer şubelerinin açılmasına imkân bile tanımıştır.⁷⁵ Türkiye bölgede Kuzey Iraklılar ve Uluslararası Gücün tek sınır kapısı olması nedeniyle daha da önem kazanmıştır. Kürtler Türkiye sınır kapısı sayesinde her iki bölgeden de ticaret yapmaları sonucunda ekonomik durumlarını iyileştirmişlerdir. Bunun sonucunda PKK'ya bölgede verilen destek azalmış ve PKK terör örgütü kan kaybetmeye başlamıştır. Bu dönemde Türkiye KDP ve KYP ile karşılıklı anlaşmalar yapmıştır. Fakat bir süre sonra bu anlaşmalar KDP ve KYP tarafından tek taraflı olarak bozulmuş ve böylece denge tersine dönerek Her iki parti PKK terör örgütü ile anlaşarak bölgede Kürt devleti kurmaya çalışmıştır.⁷⁶ Bu arada KYP ile KDP liderlik

⁷⁵ *Kırmızı Çizgiden Başbakanın Ziyaretine* <http://www.haberturk.com>. 30 Mart 2011.

⁷⁶ Ümit Özdağ, *Türk Ordusunun PKK Operasyonları*, Pegasus Yay, İstanbul, 2007, s. 86.

kavgası sonucunda birbirlerine düşmüştür. PKK terör örgütü bu mücadelede KYP lideri Celal Talabani'yi desteklemiştir. Türk Ordusu PKK terör örgütünün Türkiye'deki eylemlerinin devam etmesi nedeniyle 1995 Martında Kuzey Irak'a bir operasyon yapmak zorunda kalmıştır. KDP ve KYP Irak'ta demokratik yolla mücadele ederken PKK terör örgütü Türkiye'de terörü kullanarak Federal bir Kürt devleti kurmak için çalışmıştır. Kürtler Kuzey Irak'ta 1974 yılından beri muhtariyetleri içinde kendi meclislerini seçerek oluşturmuştur. Fakat meclisteki adayları Irak hükümeti belirlemiştir. Kürtler Kuzey Irak'ta ilk defa 1992 yılında özgürce seçimlerini yapmışlar ve kendi istedikleri şekilde Kürt Meclisini oluşturmuştur. Böylece Kuzey Irak'ta 1992 yılında Çekiç Güç sayesinde Federe Kürt Devleti kurulmuştur⁷⁷. Saddam Hüseyin Çekiç Güç nedeniyle buraya müdahale edememiştir. Kürtler bu tarihe kadar özerklik istemişken artık federasyonu gündeme getirmeye başlamışlardır. Daha önceki süreçte hem Suriye, hem de İran bölgedeki Kürt aşiretleri ve zaman zaman da PKK terör örgütünü Irak'a karşı desteklemişlerdir. Suriye, İran ve Türkiye bölgede meydana getirilmeye çalışılan Kürt Devleti nedeniyle 1992 yılında bir araya gelmiş Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması yolunda karar almıştır (KDP, 1992'den sonra Türkiye ile anlaşma yoluna gitmiştir; Buna göre KDP Türkiye-Irak arasındaki sınırı koruyacak ve sınırdan PKK'yı Irak'a sokmayacak, Türkiye ise sınır karakolları yaparak ve asker bulunduracak olan KDP'lilere para ve yiyecek yardımı yapacaktır.

PKK terör örgütü bütün bu tedbirlere rağmen bölgede faaliyetlerine devam etmiştir. KDP ile KYP Türkiye-Irak sınır kapılarının ticari gelirini paylaşmada anlaşmazlığa düşmelerine karşın ABD'nin araya girmesiyle tekrar barışmışlardır. ABD, KDP ve KYP liderleri Dublin'de bir araya gelerek Saddam Hüseyin'e karşı birlik oluşturmaya çalıştıkları toplantıya Türkiye'den de bir temsilci gözlemci olarak katılmıştır. Dublin'deki görüşmede PKK terör örgütüne karşı ortak bir tavır ortaya çıkmıştır. Bu görüşmeler devam ederken 21 Mart 1995 tarihinde PKK terör örgütü Erbil de "Kürdistan Demokratik Ulusal Birliği" adlı yeni bir örgüt kurmuştur. Dublin'den sonra Tahran'da da İran, KDP ve KYP arasında aynı konuda bir görüşme yapılmıştır. KDP ve KYP süreç içerisinde İran, Türkiye, ABD ve Batı arasında devamlı ikili oynamayı hep sürdürmüştür. Bu Talabani'nin 10 Eylül 1995'te Şam'da

⁷⁷ Tuncay Özkan, *CIA Kürtleri: Kürt Devletinin Gizli Tarihi*, Alfa Yay. İstanbul, 2004, s. 95-96.

Suriye ve Öcalan bir toplantı yaparak strateji belirlemelerinden açıkça görülmüştür. Böylece Türkiye ile Irak arasındaki siyasi ilişkiler başlangıçta Irak Türkleri ile ilgili olmasına karşın daha sonraki süreçte Kuzey Irak'taki gelişmeler ile Irak Hükümeti'nin iradesi dışında sınır Güvenliği, terör ve Türkiye'nin iç işlerine müdahale ile devam etmiştir

4. BÖLÜM

4. YAKIN TARİHİMİZDE TÜRKİYE KUZEY IRAK ARASINDAKİ İLİŞKİLER

4.1. Irak'ın İşgali

Amerikan güçleri Irak'ı 20 Mart 2003'te işgal etmiştir. 2002 Kasımındaki seçimlerde % 34 oy olarak, 365 milletvekiliyle tek başına iktidar olan AK partinin ilk ciddi sınavı Irak işgali olmuştur. Erbil'de Kürt meclisinin açılmasından 1 ay sonra Türkiye'de gerçekleştirilen 3 Kasım 2002 genel seçimleri neticesinde adalet ve kalkınma partisi Türk siyasi yaşamının 1990'lı yıllardaki çalkantılı sürecin ardından ilk defa tek başına iktidar olmaya hak kazanan parti olmuştur. Türkiye'nin yer aldığı bölgede yaşanan karmaşık sürecin getirdiği sıkıntılı bir dönemde iktidar olan AKP yönetimi ABD'nin Irak'a müdahalesini engellemek için kimi girişimlerde bulunmaya çalışmıştır.

AB'ye girme girişimlerinin dışında Kasım 2002'de AKP'nin önündeki en acil dış politika sorunu yaklaşan Irak işgaliydi. Bu durum yeni hükümeti klasik bir ikilemele karşı karşıya bıraktı. İç siyasal baskı ile dış istekler arasında denge sağlamak.¹¹ Eylül 2001'de Washington ve Newyork'taki terörist saldırıların ardından Başbakan Bülent Ecevit, Başkan Bush'a destek mesajı göndermiş, acısını paylaşmıştı. Bir ay sonra Afganistan'daki müttefik kuvvetleri desteklemek için verilen önerge mecliste büyük zorunlulukla kabul edilerek, ardından Haziran 2002'de, Türkiye 1400 askerle Afganistan'daki uluslararası güvenlik yardım kuvvetinin komutasını devraldı. Ecevit, terörizmle savaşta bir sonraki hedefin Irak olduğu anlaşılınca ciddi çekincelerini dile getirmiştir. Abdullah gül başbakanlığı devralmadan önce Ecevit'in ona gönderdiği mesajda Irak sorununa dâhil olmamak yönündeydi.⁷⁸

Geleneksel Türk-Amerikan ilişkileri ve batı bağlantısı Ortadoğu'ya yönelik hassasiyetler ve ulusal çıkarlar arasında bir denge arayışının söz konusu olduğu

⁷⁸ Ergün Özbudun, William Hale, *Türkiye de İslamcılık, Demokrasi ve Liberalizm*, çev. Ergün Özbudun- Kadriye Göksel, Doğan Kitap yay., 2010, İst. s. 208.

süreçte en büyük engel operasyon için gerekli meşruiyetin bulunmamasıydı. Türkiye bir taraftan, 1991 körfez krizinde olduğu gibi sözel taahhütlere aldanıp, körü körüne destek vererek altından kalkamayacağı bir mali ve siyasi faturayla karşılaşmak istemiyor, diğer taraftan uluslararası alanda meşruiyet sorunu belki çözülür ümidi ile zaman kazanmak adına müzakereleri uzatıyordu. Bir anlamda Türk politikacılar, süttten ağzı yandığı için, yoğurdu üfleyerek içmeyi tercih ediyorlardı. Zira Birinci körfez krizi, Türkiye'yi Arap ve İslam dünyasından biraz daha uzaklaştırırken, soğuk savaşın bitmesine rağmen Amerikan jandarması imajını güçlendirmiştir. Ayrıca savaştan sonra 13 yıl süren ambargonun Türkiye'ye maliyetinin yaklaşık 50 milyar dolayında olduğu tahmin ediliyordu.⁷⁹

Türkiye'nin 1990 sonrası dış politikasında körfez krizi ve sonrasındaki gelişmeler bundan sonraki güvenlik politikalarını ciddi bir biçimde etkilemeye başlamıştır. 3. körfez savaşında ABD taleplerine olumsuz cevap veren Türkiye ABD'nin beklentilerini karşılamamış, ilişkilerde sorunlu bir dönem yaşanmıştır.⁸⁰ Aslında yeni AKP hükümeti zor bir karar sürecinden geçiyordu. Kamuoyu Irak'ın işgaline ya da buna yardım edilmesine karşıydı. Savaş gayri meşru olarak görülüyordu. Aslında yeni AKP hükümeti zor bir süreçten geçiyordu. Türkiye 23 Ocak 2003 tarihinde İstanbul Çırağan sarayında Suudi Arabistan, İran, Suriye, Ürdün ve Mısır Dışişleri bakanlarını bir araya getirerek değerlendirmeler yapmış ve Saddam Hüseyin yönetimine olası bir savaşı engellemek için BM ve Uluslar arası Atom Enerjisi Ajansı ile işbirliği yapma çağrısında bulunmuştur. Her ne kadar Türkiye böyle bir girişimde bulunmuşsa da ABD'nin 20 Mart gecesi Irak'ı işgal etmeye başlaması Türkiye'nin bu girişimini etkisiz kılmıştır. Günümüzde halen tek başına iktidarını sürdürmekte olan Ak Parti yönetiminin dış politik açılımların temel belirleyicisi konumuna gelen Davutoğlu'nun 2001 yılında yazmış olduğu, stratejik derinlik komşularla sıfır sorunun söyleminin temeli 2001 yılına dayanmaktadır. Bu söylem komşumuz Irak'taki gelişmeler içinde geçerliydi. Bu politika özetle öncelikle sınırdaş ülkelerle ne kadar ihtilafı konu varsa mutlaka bunların bir türlü çözüme kavuşturulması ve ihtilafı konuların ortadan kaldırılması esasına dayanıyordu.

⁷⁹ Tayyar Arı, **A.g.e.**, s. 62.

⁸⁰ Mehmet Koçak, *Turkish-US Friendship is a Guarantee For Democratik Values*, Turkish Daily News, October, 14, 2003.

Irak'ın Türkiye'nin komşusu olması ve ilk savaş planlarına göre Amerikan birliklerinin Irak'a Türkiye toprakları üzerinden, kuzey sınırından girecek olması, muhalefeti sertleştirdi. Ancak işgale muhalefet yalnızca Panislâmcı duygulara bağlanamazdı. Çünkü CHP, DSP gibi laik partilerde AKP gibi savaşa karşıydı. Hükümet ve ordu Saddam Hüseyin devrilirse Irak'ın kaosa sürüklenmesi ve kuzey Iraklı Kürtlerin bağımsız bir devlet kurma fırsatı yakalamasından korkuyorlardı. Amerikan karar alıcıların, özellikle pentagondakilerin de eleştirilmesi gerekir. Savunma bakanı Donald Rumsfeld ve Savunma Bakanı Yardımcısı Paul Wolfowitz gibi yeni muhafazakârlar, Amerikan işgaline karşı Türkiye'deki muhalefetin gücünü değerlendiremediler. Türk ordusuyla aralarındaki güçlü bağın, bu politikayı kabul ettirebileceğini zannettiler. Üst düzey temsilciler Amerikan planın savunmak için Türkiye'yi ziyareti ihmal ettiler.⁸¹ ABD'nin Irak'a yapacağı operasyonla alakalı olarak Washington Büyükelçisi Faruk Loğoğlu Ankara'ya bir mesaj göndermiş ve gönderdiği mesajda: ABD'nin BM kararları olmasa dahi Irak'ı vuracağından, Türkiye olsun veya olmasın Irak işgalini gerçekleştireceğinden bahsetmiştir.⁸²

AKP, ABD hükümetinin önerilerini açık olarak ilk kez 3 Aralık 2002'de, Paul Wolfowitz Ankara'yı ziyaret edip 3 aşamalı planın ana hatlarını Başbakan Gül'e anlattığında öğrenmiştir. Birinci aşamada, ABD ordusu Türkiye'nin haberleşme ağlarını ve üslerini inceleyecekti. Bunu mevzi hazırlaması izleyecekti. Üçüncü aşamada Amerikan hava ve kara kuvvetleri, planlanan kuzey cephesini açma hazırlıklarını yapmak üzere Türkiye'nin güneyine girecekti.⁸³ Wolfowitz açıkça Irak'a gireceklerini Türkiye'ye iletmiştir. Kriz zamanlarında hatırlanan Türkiye Beyaz Saray ekibinin ilgi odağı haline gelmiştir. 2003 Martı öncesinde, Türkiye Irak politikasında sorunun barışçıl yoldan çözülmesini istemiş, Irak'ın BM kararlarına uymasını, ABD'nin BM kararları olmaksızın güç kullanmaması konusunda görüşünü bildirmiştir. Türkiye Irak hükümeti ile diyalog kurmaya çalışırken Irak'ı BM ile işbirliği yapmaya ikna etme yolları aramıştır.

Genel Kurmay Başkanlığı 23 Aralık 2002'de hükümete gönderdiği bir yazıda, ABD'nin saldırıda karalı olduğu, Türkiye'nin dışarıda kalmaması gerektiğini

⁸¹ Ergün Özbudun-William Hale, **A.g.e.**, s. 210.

⁸² Mehmet Şahin, Mesut Taştekin, **2. Körfez Savaşı**, Platin yay. Ankara, 2006, s. 257.

⁸³ Ergün Özbudun-William Hale, **A.g.e.**, s. 210.

belirtmiştir.28 Aralık 2002 tarihinde Ankara’da bu konunun ayrıntıları görüşülmüş Türk birliklerinin Kuzey Irak’tan içeri doğru 30 km’lik bir tampon bölge oluşturulması talebi dile getirilmiştir. Daha sonraları Yaşar Büyükanıt, 1 Mart tezkeresinin reddedilmesiyle ABD’nin büyük bir şok yaşadığını ifade ederek, 1 Mart tezkeresi geçseydi, silahlı kuvvetlerde kuzeyde belli bir bölgeye kadar girecekti. O bölge yaklaşık 30 Km civarında diyerek bu tampon bölgeden bahsetmiştir.⁸⁴ 31 Ocak 2003’te MGK, Türkiye’nin milli menfaatlerini korumak için yabancı birliklerin Türk topraklarına girmesi, Türk birliklerinin yurtdışına gönderilmesi kararını meclis onayına sunması gerektiğini belirtmiştir. 6 Şubat 2003 tarihinde ABD askerlerinin Türkiye’de haberleşme ağlarını geliştirmesine izin veren önerge kabul edilmiştir. Askeri personel araç ve gereçler 12 Şubat 2003 tarihinde Türk liman ve hava alanlarına gelmeye başlamıştır. Türkiye 24 Temmuz 2002 tarihinde Dışişleri Bakanlığının Ortadoğu Genel Müdür Yardımcılığı, Genelkurmay Hareket Plan ve Prensipler ve Özel Kuvvetler Başkanlığı ve Mit Müsteşarlığı yetkilileri Dışişleri Koordinatörlüğünde yapılan toplantı sonucunda ortaya çıkan raporda Türkiye’nin kırmızıçizgileri belirtilmiştir. Bu kırmızıçizgiler; Musul ve Kerkük vilayetlerinin Kürt denetimine girmesi, Irak’ın kuzeyinde bağımsız bir Kürt devletinin ilan edilmesi, Irak’ta Kürtlerin bağımsızlığına giden bir yolu açacak federatif bir yapının oluşması, yeni oluşacak yapıda Irak Türkmenlerinin asli unsur olmaması idi.⁸⁵

ABD, Irak’a yapacağı operasyonu dinlerken, Türkiye’de Dışişleri Bakanlığı ve Genel Kurmay Başkanlığı ortaklaşa bir istişare grubu kurarak hazırlıklara başlamış ve Türkiye’nin olası bir savaş durumunda takınacağı tavır belirlenmiştir.

ABD’nin Irak’a müdahale konusunda kararlı olduğunun anlaşılması, bölge ülkelerini istemese de ABD ile ilişki kurmaya itmiştir. Özellikle Türkiye bir taraftan bölge ülkeleriyle görüşerek savaşı engellemeye çalışırken, ABD ile müzakereler yürütmüştür. Körfez savaşında edindiği kötü tecrübe ile ABD ile yürüttüğü müzakerelerde başta güvenlik meselesi olmak üzere politik, ekonomik kaygılarından kurtulmak istiyordu. Türkiye hem ABD’ye zaman zaman da Irak’lı Kürt grupların liderlerine kaygılarını belirtmiştir.

⁸⁴ Milliyet, 29 Aralık 2002.

⁸⁵ Mehmet Şahin, Mesut Taştekin, **A.g.e.** s. 262.

4.2. Irak Savaşından Önce, Türkiye İle ABD Arasında Yapılan Müzakerelerin Konusu

- 1) Irak'ta Türkmenlerin güvence altına alınması
- 2) Saddam'a karşı yapılacak operasyonda peşmergelerin kullanılmasının önlenmesi
- 3) Kürt grupların bağımsızlık düşüncesinin engellenmesi
- 4) Kerkük'ün Kürt grupların eline geçmesinin engellenmesi
- 5) Türkiye'nin maddi zararlarının karşılanması ile ilgilidir.⁸⁶

Türkiye'nin bu taleplerinin ardında yatan neden; şüphesiz IKDP ve IKYB'nin Irak'ın kuzeyinde bölgesel parlamentoyu toplamaları ve anayasa taslağı hazırlamış olmalarıdır. Türkiye Kuzey Irak konusunda endişelidir. Irak'ın kuzeyinde Kürt grupların bağımsızlıklarını ilan etmeleri Türkiye için büyük bir tehdit unsurudur. Irak'lı Kürtler ise bir Kürt devleti oluşturmak için şartların oluşmasını bekleyerek, federasyon fikrini daha uygun bulmuşlardır. IKDP lideri Mesut Barzani'nin Kürtlerin devletlerinin olması gerektiğini ancak günümüz koşullarında gerçekçi olmadığını söylemesi bunun en önemli kanıtıdır.⁸⁷

ABD Irak'a komşu olan Türkiye'den savaşta aktif rol almasını, topraklarını ABD kullanımına açmasını istemiştir. 62.000 asker, 255 savaş uçağı ve 65 helikopteri Türkiye'de konuşlandırmayı planlamıştır. ABD yetkilileri Wolfowitz ve Grossman ise 3 Aralık 2002'de Irak'a operasyon konusunda Türkiye'den beklentilerin daha da arttığı bir dönemde Ankara'yı ziyaret etmiştir. Başbakan Abdullah Gül, Dışişleri bakanı Yaşar Yakış, Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül, Genel Kurmay 2. Başkanı Yaşar Büyükanıt, AKP lideri Recep Tayyip Erdoğan ve CHP Lideri Deniz Baykal ile görüşen yetkililer, Irak'a operasyon konusunda Türkiye'den gelecek destek neticesinde Türkiye'nin AB üyeliğı ve Kıbrıs Türk tarafını memnun edeceklerini söylemişlerdir.⁸⁸

⁸⁶ **Sabah Gazetesi**, erişim: 21.10.2002

⁸⁷ **Milliyet**. 8.08.2002.

⁸⁸ Hasan Tefik Güzel, **A.g.tez**, s.51.

4.3. Türkiye'nin Tezkere Sırasında Asker ve Siyasi Yönden Şartları

Türk ordusu Irak operasyonu ile ilgili oluşturulacak uluslararası koalisyonun dışında kendi başına Kuzey Irak'a girecek ve Türkiye böylece doğrudan Irak'a yönelik hareketin içinde yer almış olacaktı. Türkiye bunu Kuzey Irak içinde oluşacak göç hareketine karşı bölge içinde önlem almak için yapacaktı. Ayrıca Türkiye kuzey Irak'a girecek olan Türk birliklerinin tamamen bağımsız hareket etmesini istiyordu. ABD'nin Türkiye'nin üslerinden yararlanabilmesini bu şartların ABD tarafından kabul edilmesine bağlı, bu çerçevede kuzey Irak'a girecek Türk birliklerinin komutası ABD'de olmayacak bunun için bir Türk general atanacaktı. Ayrıca Katar'daki harekât merkezinde Tomy Franks ile bir Türk komutan bulunacaktı.⁸⁹

Türkiye Kuzey Irak'taki ABD askerlerinin asıl görevinin, Kuzey Irak'taki Türk birlikleri ile 36.paralelin altında bulunan ABD güçleri arasındaki irtibatı sağlamaya yönelik olmasını istiyordu. Bunların yanında ortak harekât merkezi oluşturulmasını isteyen Türkiye, burada bir Türk bir de ABD'li general düzeyinde iki irtibat subayının bulunmasını istiyordu. Türkiye, Celal Talabani ve Mesut Barzani'ye bağlı peşmergelere verilmesi öngörülen silahların kendi denetimine verilmesi, savaştan sonra kendi denetiminde toplanmasını istiyordu. Türkiye'nin bu konudaki temel kaygısı silahların PKK'nın eline geçmesiydi.⁹⁰

Türkiye ABD ile tezkere konusunda görüşmeleri yürütürken Başbakan Gül, sorunun barışçıl yollardan çözülmesi için girişimler de bulunmuştur. Abdullah Gül ocak ayında Ortadoğu ülkelerinden Mısır, Suudi Arabistan ve İran'a yaptığı gezilerin ardından, 23 Ocakta söz konusu ülkelerin dışişleri bakanlarının İstanbul toplantısında yayınlanan ortak bildiri de, Irak'ı BM kararlarına uymaya, sorunun barışçıl yöntemlerle çözülmesini istediklerini belirtmişlerdir. Aslında Irak sorununun barışçıl yollarla çözülmesini isteyen Başbakan Abdullah Gül, Suriye Devlet Bakanı Beşer Esad'la görüşmüş, savaşın son çare olduğunu barış için hala umut bulunduğunu, Türkiye'nin Irak'ın toprak bütünlüğünü, Musul Ve Kerkük konusunda hassas olduğunu vurgulamıştır. 23 Ocak 2003'te İstanbul toplantısında, Irak'taki sorunun

⁸⁹ Tayyar Arı, **A.g.e** s. 65.

⁹⁰ Tayyar Arı, **A.g.e** s. 66.

barışçıl yollarla çözülmesi gerektiği bir kez daha yinelenmiştir.⁹¹ 11 Ocak 2003'te Kürşat Tüzmen Bağdat'ı ziyaret etmiş, Saddam Hüseyin'i BM silahsızlanma kararına uymaya davet etmiştir. Türkiye, savaşta aktif rol almayarak, ABD askerlerinin Türk topraklarını kullanmasına izin vermemiştir. Sadece ABD ile olan ilişkileri daha fazla germek için, hava sahasını savaş başladıktan sonra açmış, Türk askerinin Kuzey Irak'a gönderilmesi ve yabancı kuvvetlere Türk hava sahasının açılması iznini veren bir tezkere 20 Mart 2003 tarihinde TBMM tarafından kabul edilmiştir.⁹²

4.4. 11 Eylül Sonrası Dönem Türkiye-ABD Arasındaki Diplomatik İlişkiler Ve ABD'nin Irak'a Yapmayı Düşündüğü Askeri Operasyon

20 Şubat 2002 tarihinde ABD Başkan yardımcısı Dick Cheney, Ankara'yı ziyaret ederek Başbakan Ecevit ile görüşmüştür. Ziyaretin amacı ABD'nin Irak'a yapmayı tasarladığı operasyondur. Görüşmede Ecevit, Irak yönetiminin çevresine zarar verecek güçte olmadığını, Körfez savaşından Irak'ı yakından izlediklerini ve gerekli tedbirleri aldıklarını söyleyerek Irak'a yapılacak olası bir askeri operasyonun olumsuz sonuçlar doğuracağını yinelemiştir. Bununla birlikte Cheney, Genel Kurmay Başkanı Hüseyin Kıvrık oğlu ile de görüşmek istemiş ve bu durum ABD'nin Irak operasyonunda Türkiye'den istekleri olacağı şeklinde algılanmıştır.⁹³

16 Temmuz 2002'de ABD Savunma Bakan yardımcısı Paul Wolfowitz ve ABD Dışişleri Bakanlığı Siyasi Dışişleri Müsteşarı Marc Grossman Ankara'yı ziyaret etmiştir. Başkan Bush'un Irak'a askeri harekât kararını tam olarak vermese de hazırlıklara başlanması talimatını verdiğini, kendisinin de bu durumu Ankara'ya iletmek için gönderildiğini söylemiş ve Türkiye'nin bu operasyonda işbirliği yapmasının büyük önem taşıdığını ifade etmiştir. Ecevit 16 Temmuz Salı günü Başbakanlık konutunda Wolfowitz ile görüşmüştür. Wolfowitz, Başbakan Bülent Ecevit'e Başkan G.W. Bush'un Irakla ilgili şu mesajını aktarmıştır. Başkan Bush, savaş konusunda nihai kararını vermemiş olmakla birlikte Irak'a askeri müdahale stratejisi için hazırlıkların başlatılması talimatını vermiş bulunuyor.

⁹¹ **Zirveden Irak'a Uyarı**, Milliyet Gazetesi, 24 Ocak 2003.

⁹² İdris Bal, **A.g.e.**, s.167-168.

⁹³ Ekrem Yaşar Akçay, **Karar Alma Yaklaşımı Çerçevesinde 1 Mart Tezkeresi**, Süleyman Demirel Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 84, Isparta 2007.

Başkan Bush'un bu konudaki kararlılığını size iletmek için Ankara'ya geldim. Bu çerçevede stratejik müttefikimiz Türkiye'nin Irak ile ilgili atacağımız adımlarda hangi ölçüde askeri işbirliğine gireceği bizim için önem taşımaktadır. Ecevit, savaşın sakıncalarına ilişkin değerlendirmelerini bir kez daha kayda geçirdikten sonra şu karşılığı vermiştir: ABD, Türkiye'nin stratejik müttefikidir. Bu konuda atacağımız adımları Türkiye ABD ile olan stratejik ortaklığı çerçevesinde değerlendirecektir.⁹⁴

4.5. Türkiye'nin Kırmızı Çizgileri

2000'li yıllara girildiğinde tüm dünyayı olduğu gibi Türkiye'nin de politikalarını etkileyen en büyük olay 11 Eylül 2001'de ABD'nin Newyork kentindeki dünya ticaret merkezinin ikiz kulelerine gerçekleştirilen terör saldırıları olmuştur. ABD bu saldırıların müsebbibi olarak gördüğü Usame Bin Ladin'in bulunduğu Afganistan'a müdahale etmiş ve tüm dünyayı teröristler ve teröre destek veren ülkelere karşı ABD'ye destek vermeye çağırmıştır. ABD'nin teröre destek veren ülkeler olarak işaret ettiği ülkeler arasında Türkiye'nin 331 km sınırını paylaştığı, Irak'ın da bulunması, Irak'ın Türkiye'nin dış politikasındaki en sıcak gündem maddesi haline gelmesine neden olmuştur. Türkiye bir taraftan olası bir savaşı engellemek için mücadele verirken diğer taraftan da ABD'nin Irak'a müdahale etmesinin Türk dış politikasına yapacağı etki yetkili makamlar tarafından değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu değerlendirmeler çerçevesinde Türkiye kırmızı çizgileri olarak da nitelendirilen Irak'ın toprak bütünlüğünden yana olmak, Irak'ın kuzeyinde devlet kurulmasına müsaade etmemek, Irak Türklerinin can ve mal güvenlikleri ile birlikte haklarının korunmasını sağlamak ilkelerini benimseye başlamıştır.⁹⁵

⁹⁴ Sedat Ergin, '*Merak etme Türkler zorluk çıkarmayacak*'. www.hurriyet.com.tr. 17 Eylül 2003.

⁹⁵ Hasan Tefik Güzel, '*Irak'ın Kuzeyindeki Bölgesel Kürt Yönetimi (1992-2008)*', Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim dalı yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009, s. 131.

4.6. 1 Mart Tezkeresi

Türkiye ABD'nin olası bir operasyon için kuzeyden cephe açabilmesine imkân sağlayacak biçimde ABD'nin Türkiye'ye ve Irak'ın kuzeyine askeri güç konuşlandırmasına izin vermesi yönündeki baskılar karşısında öncelikle uluslar arası meşruiyetin temel olduğunu vurgulamakla beraber yine de verilecek desteğin belirli koşullar altında ve sınırlı düzeyde olabileceğini Amerikan tarafına iletmiştir. Nitekim hükümet tarafında 25 Şubat 2003'te TBMM'ye sunulan TSK'nin yabancı ülkelere gönderilmesi ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunması için hükümete yetki verilmesine ilişkin Başbakanlık tezkeresi, 1 Mart cumartesi günü genel kurulda yapılan gizli görüşmeler sonucunda kabul edilmedi.⁹⁶

1 Mart tezkeresi için yapılan oylamaya 533 milletvekili katılmış, 250 ret, 264 kabul, 19 çekimser oy kullanılmıştır. Ancak anayasanın 96. maddesinde öngörülen oylamaya katılanların salt çoğunluğa ulaşamadığı için tezkere kabul edilmemiş sayılmıştır. Sadece 3 Kabul oyuna daha ihtiyaç vardı. Ancak bu sağlanamamıştır. Türk kamuoyunun % 94'ü savaşa karşı olmasına rağmen, Amerika tarafından teklif edilen 6 milyar dolarlık hibe ya da 24 milyar dolarlık borç biçimindeki teklifi Türkiye'deki politikacıların reddedileceğini kimse düşünmemekteydi. Hükümet tezkeresinin TBMM'de reddedilmesi ile Türk askeri güçlerinin kuzey Irak'a girişleri engellenmiş oluyordu. Kuzey Irak'taki Kürt yönetimi, Türk askerlerinin herhangi bir şekilde topraklarına girmesine karşı çıkıyor ve plan uygulandığı, Türk kuvvetleri kuzey Irak'a girdiği takdirde Türk kuvvetleri ile peşmerge milisleri arasında savaş içinde savaş çıkacağı olasılığı tehdidinde bulunuyorlardı.⁹⁷ Hükümet tezkerenin meclisin onayına sunulmasını, 28 Şubatta yapılması planlanan MGK toplantısında sonra ertelemeye karar vermişti. Böylece, ordu komutanlarını, popüler olmayacağını bildiği bu kararın sorumluluğunu üstlenmeye zorlayabileceğini umuyordu. Sonuçta MGK bunu kabul etmemiş, yalnızca değerlendirdiklerini açıklamıştır. MGK'nın bu davranışı MGK'nın otoritesini sarsmıştır.

Türkiye'nin ABD'nin Irak'a karşı kuzey cephesi açmasına ve Türk topraklarını lojistik destek için kullanmasına razı olmasının birbiri ile bağlantılı iki stratejik nedeni vardır. Birincisi; Irak'ın kuzeyinde kangren hale gelmiş olan fiili

⁹⁶ Tayyar Arı, **A.g.e.**, s.64.

⁹⁷ www.NTV.com internet sitesi, 24.02 2003

Kürt devletinin bağımsız bir Kürt devletine dönüşmesinin engellenmesi, ikincisi; Irak'ın yeniden yapılandırılması konusunda Türkmenlerin kurucu unsur olarak değerlendirilmesi ve federal bir Irak'ın kurulmasının engellenerek, Irak'ın yeniden kurulması sırasında Ankara'nın Washington ve Londra ile belirleyici olmasıdır. Ancak AKP hükümetinin her iki hedefe de ulaşamadığı görülmektedir.⁹⁸

Oylama öncesinde AKP içinde ne olduğu bir sır değildir. AKP ciddi bir biçimde kendi içinde bölünmüştür. Bu bölünme 24 Şubat'ta Başbakan Abdullah Gül'ün başkanlığında yapılan kabine toplantısına da yansımıştır. O dönemde tezkereye kendi grubunun desteğini almaktaki güçlükleri gören AKP liderliği, çareyi konutanların da üyesi bulunduğu MGK'nın desteğini aramakta bulmuş, bu nedenle tezkerenin TBMM'deki oylaması da MGK sonrasına ertelenmişti. MGK toplantısında ise askerler tezkere'nin lehinde görüş belirtmekle birlikte, kamuoyuna kuvvetli bir açıklama yapmaktan uzak durmuşlardır. MGK bildirisinin zayıf çıkmasının temel nedeni ise Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in MGK'da bütün ağırlığını tezkerenin engellenmesi yönünde koymuş olmasıdır. Tezkerenin çıkmamasının başat aktörü Ahmet Necdet Sezer'dir. Askerler MGK'da Ahmet Necdet Sezer'le çatışmaktan kaçınmışlardır.⁹⁹ ABD ile yürütülen pazarlıkların çoğunun içinde olan dönemin genelkurmay 2.Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt tezkerenin geçmesinden yanaydı. Dönemin Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök tezkerenin geçmesini savunuyordu. Ancak demokratik teamüller gereği nihai kararın sorumluluğunun sivil otorite tarafından üstlenilmesi gerektiği görüşündeydi.

ABD savunma Bakan Yardımcısı Wolfowitz bu tabloyu şöyle yorumlamıştır:¹⁰⁰ Ordu liderlik yapamadı. AKP durumu yönetemedi. Dönemin vicdanı en rahat kişisi Cumhurbaşkanı Sezer'di. TBMM bir karar vermişti ve konu kapanmıştı. Cumhurbaşkanı Sezer 1 Mart'ın hemen sonrasında yeni tezkere önerilerine şiddetle karşı çıktı. Türkiye-ABD ilişkileri yıllarca 1 Mart gölgesi altında devam etti. O dönemde hükümet de 1 Mart tezkere konusunda isteksizdi. Başbakan Abdullah Gül'ün çok temkinli tutumunun yanı sıra Abdülatif Şener, hükümet sözcüsü olarak, bakanların önemli bir kısmının tezkereyi tatmin edici bulmadıklarını

⁹⁸ Ümit Özdağ, **Kerkük, Irak ve Ortadoğu**, s.133

⁹⁹ Sedat Ergin, **1 Mart Tezkeresinde ibretlik Sonuç Hangisiydi** www.milliyet.com.tr/2007/03/03

¹⁰⁰ Mustafa Balbay, **'Gerilimli Yıllar'** <http://www.cumhuriyet.com.tr/> 25 Haziran 2009.

kamuoyuna açıkladı. Hükümet tezkereyi TBMM'ye kerhen sevk etmişti. AKP grubu üzerinde etkili olduğu bilinen TBMM Başkanı Bülent Arınç'ın da tezkereye karşı olduğu biliniyordu.¹⁰¹ Tezkerenin meclisten geri dönmesi AKP ve hükümeti açısından büyük bir saygınlık kaybı olmuştur. TBMM başkanı Bülent Arınç'ın sergilediği savaş aleyhtarı, Başbakan Abdullah Gül'ün isteksizliği Recep Tayyip Erdoğan'ın kararı daha kuvvetli sahiplenışı, AKP tepesindeki farklı yönelişleri açıkça ortaya koymaktadır. Meclisin 1 Marttaki kararı Türk demokrasisinin gücünü gösteren bir girişimdir. Milletvekillerinin özgür oy kullanabildikleri oylamalardan biri gerçekleşmiş, güçler ayrılığı ilkesi işlenmiştir. Bush yönetiminin temel hatası başından beri Türkiye'ye istediğimi yaptırırım şeklindeki güce dayanan anlayışla hareket etmesi olmuştur.¹⁰² Oylama öncesinde komutanların rahatsız edici suskunluğu, sırf tezkereye açık asker desteği çıksın diye oylama arifesine konulan MGK toplantısında da beklenenin gerçekleşmemesi, komuta kademesinden sızdırılan bilgilerle atılmış asker tezkereden rahatsız' manşetleri tezkere sonrası meydana gelecek her türlü olumsuzluğun iktidarın hanesine yazılmasını sağlayacaktı¹⁰³

57. hükümet ABD'nin Irak'ı işgaline şiddetle karşı çıkıyordu. AKP ise ABD'nin Irak'ın işgali konusunda işbirliği için tek umudu haline gelmişti. Abdullah Gül hükümeti 1 Mart tezkeresini TBMM'ne getirdi. Ordu, tezkereye MGK'da destek vermedi. CHP şiddetli karşı çıktı. Erdoğan ise geçmesi için bütün ağırlığını koydu. Buna rağmen 1 Mart tezkeresi CHP'nin ve Erdoğan'ın ikna edemediği AKP'lilerin oyları ile reddedildi. Erdoğan tezkerenin reddinden sonra şöyle diyordu. "ret oyu verenler gelecek ay maaşları nasıl ödeyeceğimizi düşünmemişlerdir. Daha sonra ABD'ye direnerek 1 Mart tezkeresine hayır demiş lider olarak Arap dünyasında popüler olan Erdoğan aslında tezkere konusunda Evet çiydi."¹⁰⁴ Hükümet tezkeresinin kabul edilmemesi üzerine Başbakan Gül, bazı bakanlar ve parti yöneticileri Erdoğan ile görüşmüşlerdir. Gül: "karara saygı göstermek zorundayız" demiştir. Erdoğan'dan tam demokratik bir karar, daha ne istiyorsunuz açıklaması gelmiştir.¹⁰⁵ Tezkerede her ne kadar evet oyu hayır oyundan çok çıktıysa da, meclis iç tüzüğüne göre tezkerenin kabul edilmesi için oylamaya katılan üyelerin salt çoğunluğunun olumlu oyu

¹⁰¹ Fikret Bila, 1 Mart Tezkeresiyle ilgili tartışma 'http://www.milliyet.com.tr/ 2007/10/06

¹⁰² Sedat Ergin, *Kararın sonuçları* www.hurriyet.com.tr, 02.03.2003.

¹⁰³ Fehmi Kuru '1 Mart Tezkeresi hesaba katılmazsa' www.yenisafak.com.tr 25 Şubat 2004

¹⁰⁴ Ümit Özdağ, *Amerikancı Başarılı Dış politika ve Ermenistan*. http://www.21yyte.org/tr/.20 12,2002

¹⁰⁵ *Meclis savaşı reddetti*. www.radikal.com.tr 02.03.2003.

gerekliydi. Hesaplara göre 100 AKP milletvekili tezkereyi desteklememiş, bunlardan 68 kadarı karşı oy kullanmıştır. Bu durum Washington'da öfke yarattı. Paul Wolfowitz bunu büyük bir hata olarak tanımladı. Başbakan Gül'ün önerenin desteklenmesini bir grup kararı konusu yapmamış ve muhalif AKP milletvekillerinin kimliklerini açığa vurmadan olumsuz oy yapılmasını sağlamamış olması gerekçesi ile ağır eleştirilere uğramasına neden oldu. Bunun en akla yatkın açıklaması Gül'ün açık oylama yaptırarak bu konuda AKP'nin zirvesindeki bölünmeyi açığa vurmamak istememesi olabilirdi.¹⁰⁶ AKP'nin lideri olan Recep Tayyip Erdoğan'ın milletvekili ve başbakan olmaması bu kararın çıkmasında etkili olmuştur. Bununla birlikte Tayyip Erdoğan, 9 Mart 2003'te Siirt'ten milletvekili seçilerek Başbakanlık yolunda önemli bir adım atmıştır. Onun yerine Abdullah Gül Başbakanlık yapıyor, bu durum parti içinde disiplin açısından sorunlar oluşturuyordu. Örneğin; TBMM'deki oylamadan önce grup kararı alınmadı. Eğer CHP'nin yaptığı gibi grup kararı alınsaydı sonuç garanti altına alınabilirdi. Erdoğan açıkça tezkereyi desteklediğini ilan etse de, milletvekilleri kontrol altına alınmadı. Gelişmeler öngörülemedi. Ak partinin daha aktif rol oynaması tezkereyi geçirmesi beklenirdi. Fakat AK Parti içindeki savaş karşıtı ve ABD'ye karşı olanların tereddütlerinin olması bu sonuçta etkili olmuştur.¹⁰⁷ Kimi iddialara göre ABD'nin amaçlarına dair şüpheler, kimilerine göre Kürt grupların sert açıklamaları, kimi çalışmacılara göre ise Irak ulusal konseyine Türkmenlerin dahil edilmemesi bu konuda etkili oldu. Bu sonuç kamuoyunu 2'ye böldü. Kimi tezlere göre; Türkiye savaşın içinde yer almalıydı. Kuzey Irak'taki çıkarlarını savaş içinde koruyabilirdi. Bu AKP'nin teziydi. Bir başka teze göre ise Türkiye savaşın dışında kalmalıydı. CHP konuya ilişkin böyle düşünüyordu. Nitekim böyle oy kullandı. 9 Mart 2003 günü Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ile ABD büyükelçisi Robert Pearson 3 saat süren bir görüşme yaptı. ABD'nin Türkmen politikası ve Irak'ın geleceği konuşuldu. Ancak konuşulan konular genel açıklamadan öteye gitmemiştir. Başbakanın ABD ile yaptığı görüşmeden net bir sonuç çıkmadı.¹⁰⁸

TBMM'nin gizli oturumunda tezkereyi reddetmesi rotasını İskenderun limanına çevirmeyi bekleyen ABD'de hayal kırıklığı yaratmıştır. Başbakan Abdullah

¹⁰⁶ Ergun Özbudun, William Hale. **A.g.e.**, s.213.

¹⁰⁷ İdris Bal, **A.g.e.** s.171

¹⁰⁸ Barış Terkoğlu **1991'den 2003'e Kuzey Irak Politikası**, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009, s.98.

göl hayal kırıklığını gidermek için ABD'nin Ankara Büyükelçisi Robert Pearson'a ipler kötü gibi görmeyin biz tezkereye çıkarmaya çalışacağız mesajını vermiştir.¹⁰⁹

ABD'nin eski Başbakanı George W Bush, anılarını kaleme aldığı Decision points adlı kitabında, 1 Mart tezkeresi olayına da değinmiştir. Ve NATO müttefikimiz Türkiye, şimdiye kadar ki en önemli taleplerimizden birinde Amerika ı yarı yolda bırakmıştı diyerek 1 Mart tezkeresinden sonra Türkiye'ye duyduğu öfkeyi belirtmiştir.¹¹⁰ ABD eski başkanı Bush un Türkiye'nin desteğini alacağı varsayımı doğru çıkmamıştır. Irak krizi sonrasında hükümet tarafından 25 Şubat 2003'de TBMM'ye sunulan ve tam adı Türk silahlı kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesi ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunması için hükümete yetki verilmesine ilişkin Başbakanlık tezkeresi TBMM'ce kabul edilmemiştir. Tezkerenin reddedilmesi Amerikalılarda hayal kırıklığı yaratmıştır. Türk hava sahasını liman ve topraklarını en önemlisi İncirlik Hava Üssünü kullanamayan ABD Irak işgali sırasında büyük bir başarısızlığa uğramış ve ağır bir ekonomik ve sosyal fatura ödemek zorunda kalmıştır.

4.7. 1 Mart Tezkeresinin Reddi Sonrası Kuzey Irak

Türkiye 1 Mart Tezkeresinin reddi ile Irak'ta askeri ve siyasal bir bataklıkın içine çekilmekten kurtulmuş olmasına karşılık, daha sonra ortaya çıkacak oluşumda, ABD'nin en yakın müttefiki olan Irak'lı Kürtler üzerinde etkili olamaz hale gelmiştir. Irak'ın komşuları olan Türkiye İran ve Suriye, ABD müdahalesi ile Irak'lı Kürtlerin güçlü bir özerk yapıya kavuşacağı bu durum bölgedeki mevcut yapıyı değiştireceği ve ayrıca kendi Kürt nüfuslarını etkileyebileceğini düşünmektedir. Bu ortak kaygıdan hareketle bu 3 devlet, bağımsız bir Kürt devletine karşı olduklarını ilan etmişlerdir. Bu üç devletin mutabık oldukları konu Irak'ın dolayısıyla kuzey Irak'ın statüsünün korunmasıdır.¹¹¹

Irak'lı Kürt gruplar 2003 tarihinde Selahaddin kentinde bir toplantı düzenleyerek, 4 sayfalık bir bildiri yayınlamışlardır. Irak'lı muhaliflerin 54

¹⁰⁹ Uğur Ergun, *ABD'ye güvence* www.hurriyet.com.tr, 02.03.2003.

¹¹⁰ *Türkiye Bush'u Hüsrana Uğratmış* http://www.usasabah.com/Siyaset /2010,11.

¹¹¹ The Economist, 18 Ekim 2003

temsilcisinin katıldığı toplantıda, IKDP lideri mesut Barzani ve Celal Talabani, Türk ordusunun bölgeye girmesine karşı olduklarını belirtmişlerdir. Aynı şekilde Powell Abc televizyonun This Week adlı programında Türkiye'nin Kuzey Irakla ilgili endişeleri var. Türkiye'nin kuzey Irakta askeri bir harekâta bulunmasını istemiyoruz demiştir.¹¹²

Türkiye 1 Mart tezkeresinin reddi ile Kuzey Irak'ta söz sahibi olamadı. ABD'nin müttefiki olarak nitelendirilen Türkiye'nin yasama organı TBMM'nin ABD'yi gerçekleştireceği bir operasyonda yalnız bırakmış olması ABD yönetimi nezdinde ne kadar sert tepki görmüş ise de Iraklı Kürt unsurlarca bir o kadar sevinçle karşılanmıştır. Çünkü tezkerenin reddi ile birlikte Türk askeri unsurlarının Irak'ın kuzeyine girişi engellenmiş, böylece Kürt unsurlar ABD'nin kuzey cephesi için ihtiyaç duyduğu en önemli müttefik haline gelerek ABD'nin yardımı ile daha rahat hareket etme imkânına sahip olmuşlardır.

CNN Türk'te Taha Akyol'un programında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın 1 Mart tezkeresinin reddedilmesini hata olarak gördüğünü söylemesi siyasetimizin pişmanlıklar risalesi olarak kayda geçmiştir. Erdoğan denklemin dışında kaldık. Keşke 1 Mart tezkeresi geçseymiş. Tezkerenin bu şekilde neticelenmesini doğru bulmadım. Bunlardan ibret alıp gelecekte aynı hataya düşmemek gerekir diyerek pişmanlığını dile getirmiştir. ABD ile yürütülen pazarlıkların çoğunun içinde olan dönemin Genelkurmay 2. başkanı Yaşar Büyükanıt tezkerenin geçmesinden yanaydı. Dönemin Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök de tezkerenin geçmesini savunuyordu.¹¹³ Büyükanıt Beykent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezinin 2009–2010 yılı Eğitim Öğretim yılı açılışı kapsamında düzenlenen Türkiye-Irak-Suriye Üçgeni konulu açık oturumunda, 1 Mart tezkeresinin reddedilmesiyle ABD'nin büyük bir şok yaşadığını ifade ederek, 1 Mart tezkeresi geçseydi, silahlı kuvvetler de kuzeyde belli bir bölgeye kadar girecekti. O bölge yaklaşık 30 km civarında. Türkiye'nin de doğal hududu diyebiliriz oraya. Kimsenin toprağını işgal etmeye gitmeyecektik, ama orayı kontrolümüz altına alsaydık şimdi Barzani'ye böyle kızmaya lüzum kalmazdı'' şeklinde konuşmuştur.

¹¹² *Muhallifler: Türk ordusunu istemiyoruz* www.hurriyet.com.tr, 02.03.2003.

¹¹³ Nevval Sevindi, *Keşke 1 Mart Tezkeresi Geçseymiş* <http://www.zaman.com.tr> 06 Mart 2007

Türkiye'nin kuzey Irak politikası yok diyen Büyükanıt: 'Bir şeyin politikası olabilmesi için uygulanabilir olması lazım. Güvenlik söz konusuysa, o politikaların kuvvetle desteklenmesi lazım. Kerkük'e bir şey olursa, biz buna sessiz kalamayız kalamayıp ne yapacaksınız? Eğer böyle bir planımız yoksa hiç sesinizi çıkarmayacaksınız, çünkü o zaman güvenirliliğiniz zayıflıyor. Irak'ın kuzeyindeki durumu biz yarattık. Türkiye yarattı. Birinci Körfez Savaşından sonra kuzeye ve güneye bir hat çekilerek Saddam Hüseyin'in birliklerinin gitmesi engellendi. Ne oldu? PKK bitmek üzereyken Türkiye 36. paralelin çizilmesine onay verdi orada 2 şey oldu. Birincisi PKK terörü yükselişe geçti. İkincisi Irak'ın kuzeyinde yaşayan insanlar bir nevi otonom bölgeye kavuştu. Kendi içlerinde bakanlıklar oluşturdular kendilerini yönetmeye başladılar. İkinci Körfez harekâtından sonra daha ciddi bir şey oldu. 1 Mart tezkeresinin reddedilmesi ile ABD büyük bir şok yaşadı' değerlendirmesinde bulunmuştur. Özetle Meclisten geçmesi beklenen tezkere geçmemiştir. Ve bu tezkere'nin Washington'daki etkisi şok edici olmuştur.¹¹⁴

4.8. Tezkerenin Reddi Ve Basında Yorumlar

ABD'deki başlıklar hayal kırıklığını yansıtmaktaydı. Amerika'da haber Türkiye ABD'yi aşağıladı, asker gönderme reddedildi. (Boston Globe) 'Ve ABD'ye tokat', 'Türkler üsleri kullanmamızı reddetti' (Chicago Tribune) başlığıyla verilirken Türkiye'de 'Ve Millet Meclisi con'i'yi Püskürttü'(Vakit), 'Cephe değil, siper' (Akşam), 'Tezkere patladı'(sabah), Meclis savaşı reddetti. (radikal) Ve Meclis barış dedi. (yeni şafak) başlıkları ile verildi. Newyork Times'te Todd Purdum imzasıyla 'halkın tercihi: onun adı demokrasi, ister beğen ister beğenme başlığıyla çıkan analizde Bush'un bir taraftan Irak'a demokrasi getireceğini söylerken, diğer taraftan Türk parlamentosuna kızmasının çelişkili olduğu Bush'un aynı çelişkiyi Mısır Suudi Arabistan gibi ülkeleri destekleyerek de yaptığı biliniyordu. Judith Miller'in 9 Mart 2003'te Newyork Times'ta Türkiye, meydan okumanın bedelini ödeyecek mi başlığını taşıyan bir başka haber analizinde Miller, bir Amerikalı bürokrata dayandırdığı haberinde, bu bizim için çok önemliydi, mutlaka sonuçları olacak demiştir. Savunma Bakanı Müsteşarı, Douglas J.Feith, Türkiye'nin kararından derin

¹¹⁴ <http://www.sabah.com.tr> Erişim 2009-11-05

hayal kırıklığı yaşadıklarını ifade etmişlerdir.¹¹⁵ Dünya televizyonları tezkerenin reddini şöyle duyurdu CNN: Türk parlamentosunun hükümet tezkeresini reddetmesinin gerisindeki neden para değil, prensip, BBC Word: Türkiye deki demokrasi iş başında ret kararı yalnızca ABD'nin savaş kararına değil, aynı zamanda hükümete de büyük bir darbe oldu. İspanyol TV kanalı ise 'Türk parlamentosunun ABD ile işbirliği kararı Ankara Washington'da soğuk duş etkisi yaptı' yorumunda bulunmuştur.¹¹⁶

4.9. Tezkerenin Reddi Sonrasında Yaşanan Gelişmeler

Meclisin 1 Mart 2003 oylaması 20 Martta ABD önderliğinde Irak saldırısı başladığında Türkiye'ye etkin bir karşılık verme imkânı bırakmadı.¹¹⁷ 28 Şubat tarihli MGK toplantısında en önemli güvenlik meselesi kuzey Irak tartışmadan kapanmıştır. Tezkerenin reddedilmesinde iki önemli etken vardır. Birincisi, MGK'nın yaptığı toplantıda tezkereye destek veren ifade eden açıklamaların yapılmamış olması, İkincisi Abdullah Gül'ün tezkere konusunda kararlılık gösteren mesajlar vermemesi. Savaş karşıtları ise, Türkiye'nin savaşın dışında kaldığı takdirde ABD'nin savaşı göze alamayacağı ve dolayısıyla bu savaşı Türkiye'nin engellemiş olacağı varsayımına göre hareket ediyorlardı. Aynı gün meclis, Koalisyon hava kuvvetlerinin Türk hava sahasını kullanmasına izin veren ikinci bir kararı kabul ettiyse de bu 1 Mart tezkeresinin kabul edilmemesini telafi etmekten uzaktı. Türkiye ABD ilişkilerini tümüyle bozmak istemediğinden, Irak'a yönelik operasyonun başlaması ile birlikte hava sahasını kullandırma konusunu görüşmeye başlamıştır. Meclisin 20 Mart 2003'deki oturumunda kabul ettiği 763 sayılı karar; Türk silahlı kuvvetlerinin Kuzey Irak'a gönderilmesini, bu kuvvetlerin gerektiğinde belirlenecek esaslar dairesinde kullanılmasını ve muhtemel bir askeri harekât çerçevesinde yabancı kuvvetlere mensup hava unsurlarının Türk hava sahasını Türk makamları tarafından belirlenecek kurallara göre kullanmalarını sağlamaktaydı. Ayrıca gerekli düzenlemelerin yapılmasına 6 ay süreyle izin verilmesini öngörmekteydi. Türk askerinin nerede konuşlanacağı üzerine tartışmalar yaşanırken Türkiye bunun Kürt

¹¹⁵ Tayyar Arı, *Yükselen Güç* s.66

¹¹⁶ *Dünya Tv lerinde Tezkere* www.hurriyet.com.tr flash haberi 02.03.2003

¹¹⁷ Ergun Özbudun –William Hale. *A.g.e.* s.214–215.

bölgesine olmasını istemekteydi.¹¹⁸ ABD başkanı Bush AKP lideri ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a Kuzey Irak' ta tek taraflı hareket ederseniz bu bizim planımızı ve uygulamalarımızı olumsuz yönde etkiler mesajını vermiştir. Tek taraflı hareketler durumunda korkarım Türk askerleri ile ABD askerleri çatışabilir. Bu da iki müttefik ülke için iyi sonuç doğurmaz uyarısında bulunmuştur.¹¹⁹

ABD dışişleri Bakanı Colin Powell 21 Mart 2003'de ABD'nin Türkiye'den talep ettiği uçuş hakkı meselesiyle Türk ordusunun Kuzey Irak'a girme isteğinin birbirinden ayrı tutulması gereken konular olduğunu söylemiştir.¹²⁰ CHP lideri Deniz Baykal, ABD uçaklarına hava sahasının açılmasını, Irak'a savaş ilan etmek anlamına geleceğini söylemiştir. Tezkere öncesi grup toplantısında konuşan Baykal, BM'nin 1974 de aldığı; 'Bir devlet, başka bir devletin, üçüncü bir ülkeye toprakları üzerinden geçerek saldırmasına izin verirse o ülkeye tecavüz etmiş sayılır' şeklindeki 3314 sayılı kararı anımsatmıştır.¹²¹

4.10. ABD'nin Irak İşgali Sırasında Türkiye'nin Girişimleri Ve ABD-Kürt İttifakı

Eylül 2001 tarihinde Uluslararası terör örgütü El-Kaide tarafından gerçekleştirildiği iddia edilen saldırılar sonrasında ABD'nin geliştirdiği yeni dış politika doktrinleri çerçevesinde Afganistan'a yapılan müdahalenin ardından 20 Mart 2003 tarihinde koalisyon güçleri tarafından bir saldırı harekâtı başlatılmış ve 2. Körfez Savaşı başlamıştır. Devlet Başkanı Saddam Hüseyin olmak üzere Irak'ın komuta heyetini etkisizleştirmek için Bağdat'a düşük yoğunluklu füze saldırısı ve bombardımana girişti. Iraklıların Filistinliler gibi intihar saldırılarına yönelmesi, ABD ve İngiltere'yi çıkmaza sokmuştur. CHP genel başkanı deniz Baykal, grup toplantısında yaptığı konuşmada, ABD'nin Irak operasyonu ile artık yeni bir dönemin başladığını "dünyada hukuk döneminin yerini, güç ve zorlama hukukunun aldığını" söylemiştir.¹²² ABD'nin Irak'a saldırısı karşısında savaş karşıtı gösteriler savaş karşıtı örgütler, sivil toplum kuruluşları, siyasi partiler ve devletler tarafından

¹¹⁸ Tayyar Arı, *A.g.e.* s.67-68

¹¹⁹ *Bush'un Kürt Kartı* www.milliyet.com.tr .16.03.2003.

¹²⁰ *Powell: Kuzey Irak a Asker Göndermeyin* www.hurriyet.com.tr.21.03.2003.

¹²¹ *Hava Sahasını Açmak Irak a Savaş İlanıdır* www.hurriyet.com.tr.21.03.2003.

¹²² *Tezkere Mecliste* www.hurriyet.com.tr 20.03.2003

düzenlenmiştir. Gösterilerin kitlesel olarak yaşandığı Avrupa'da İtalya'nın Başkenti Roma'da yapılan ve üç milyon kişinin katıldığı gösteri tarihteki en büyük Savaş karşıtı eylem olarak tarihe geçmiştir.¹²³ ABD Irak'ı işgal ettiğinde Kürt grupları ABD ile işbirliği yaparak, Kuzey Irak'ı savaş güçlerine açmıştır. Türkiye ile yürüttüğü görüşmelerden, istediği sonucu alamayan ABD Iraklı Kürtlerle yaptığı ittifak ile kuzey cephesini açtı. Irak'lı Kürtler Seksen Bin Peşmerge ile ABD'nin yanında savaşa katıldılar. Irak yönetiminin 9 Nisan 2003'te devrilmesi ile Kerkük başta olmak üzere kontrolden çıkan diğer bölgeler Kürt gruplarınca kontrol edilmiştir. KYB, Kerkük'teki Irak ordusu birinci kolordunun, KDP'de beşinci kolordunun silahlarını el koymuştur¹²⁴ ABD Türkiye arasındaki ilk gerilim Irak işgali sürerken Türkiye'nin Kuzey Irak'tan gelebilecek olası riskleri önlemek üzerine belirmiş ve Amerikalı yetkililer buna karşı olduklarını açıklamışlardır. ABD dışişleri Bakanlığı sözcüsü Richerd Boucher 23 Martta Türkiye'nin Kuzey Irak'a tek taraflı koordine edilmemiş hareketleri desteklemiyoruz açıklamasında bulunmuştu. Bölgedeki tüm taraflara bu tür hareketlerden kaçınılmasını söylediklerini belirten Boucher, ayrıca sınırda insani ihtiyaçların karşılanması konusunda Ankara ile görüştiklerini ifade etmiştir.¹²⁵

Nisan 2003'te Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell'in ziyareti ile Türk Amerikan ilişkileri üzerindeki kuşuların dağıldığını ve Türkiye'nin önemini anlaşıldığını, Powell'in ziyaretinin hem hükümet hem de Türk halkı için, önemli bir zamanlaması olduğunu dile getirmiştir. Türk Hükümeti bu görüşmede ABD ile ilişkilerine verdiği önemi açıkça dile getirerek 50 sene önce Kore'de yakın dönemde Afganistan'da süren işbirliğimiz bugün de devam ediyor. Görüşmelerde daha ileri seviyede işbirliği imkânlarını ele aldık açıklamasında bulunmuştur.¹²⁶

Irak'ta Savaş sonrasında ilk bölgesel zirve için Türkiye, İran, Suriye, Ürdün, Kuveyt, mısır Bahreyn'in dışişleri bakanları Suudi Arabistan'ın başkenti Riya'da bir araya gelmiştir. Riyad'taki toplantının İstanbul da Irak'a komşu ülkeler arasında

¹²³ *Irak Savaşına Karşı Protestolar* <http://wikipedia.org.tr>

¹²⁴ Hasan Yılmaz' *'Kuzey Irak'ta Ortak Yönetimin Geleceği*, Stratejik analiz dergisi, sayı:75 asam yay. Haz.2006

¹²⁵ Tayyar Arı, **A.g.e.** s.68

¹²⁶ Powell: *Türkiye Model Olacak* .www.radikal.com.tr '03.04,2003

savaştan önce yapılanın bir çeşit genişletilmiş olmasının yanında toplantıda savaş sonrasında Irak'ın yeniden yapılandırılması ile bölgeye istikrar ve huzur gelmesi konuları ele alınmıştır. Irak'ın yeniden yapılandırılmasının BM şemsiyesi altında olmasını istediklerini ve BM şemsiyesinin işleri daha da kolaylaştıracağını ifade etmişlerdir. Ülkedeki kargaşa ortamının devam etmemesi gerektiği kaydedilmiştir.¹²⁷

İkinci önemli bir kriz Bağdat'ın düşmesinin ardından kuzeyde Peşmergelerin, Kerkük'te başlattıkları yağma olayları ve bu çerçevede Türkmenlere karşı başlatılan saldırı eylemleri üzerine Türkiye'nin Amerikan yönetiminden bölgeyi denetim altına alması gerektiği, aksi halde Türkiye'nin bunu yapabileceğini açıklamıştır. Türkiye'nin bölgeye olası müdahalesinden rahatsız olan Amerikan yönetimi bölgedeki Peşmergelerin çekileceğini ve kent kontrolünü sağlayacağını açıklayarak harekete geçmek zorunda kalmıştır. Nisanın sonu ve mayısın başında Türkiye söz konusu plan İran ve Suriye'ye yönelik olası Amerikan müdahalelerine karşı oldukça kararlı bir tutum sergileyerek yeni karışıklıklara yola açacak güç kullanımına karşı olduklarını belirtmiştir.¹²⁸

4.11. 1 Mart Tezkeresinin Reddi Sonucu Türkiye'nin Kayıpları

1 Mart Tezkeresi, Türk kamuoyunun Irak'a operasyona karşı olması, AKP'nin oy kaybı yaşama riski, Türkiye'nin böyle geniş çaplı bir operasyona ilk defa katılacak olmasından kaynaklanan tedirginliği, operasyona katılma nedeniyle Türkiye-AB ilişkilerinin bozulma olasılığı, ileride operasyondan dolayı PKK yandaşlarının karışıklık çıkarması vb. gibi nedenlerden dolayı kabul edilmemiştir. 7 Ekim 2003'te kabul edilen bu son tezkere de bir anlamda 1 Mart tezkeresinin kabul edilmemesinden dolayı duyulan pişmanlıkları gidermek için kabul edilmiştir. Türkiye 1 Mart tezkeresinin kabul edilmesi sonrası elde edeceği ekonomik ve siyasi avantajları tezkerenin reddedilmesi sonucunda kaybetmiştir. Türkiye yapılacak askeri müdahale sonucunda ABD'den alacağı ekonomik yardımı alamamıştır. Bununla birlikte Türkiye'nin yıllardır stratejik ortağı olan ABD ile de ilişkileri bozulmuştur. Temmuz 2003 yılında yaşanan çuval olayı da iki ülke arasındaki ilişkileri iyice

¹²⁷ <http://webarsiv.hurriyet.com.tr> 2003.04.18

¹²⁸ Tayyar Arı, **A.g.e.** S.69.

gerginleştirmiştir. Türkiye yanı başında komsusunda yaşanan gelişmelere müdahale edebilme, Irak'ın yeniden şekillenmesinde aktif rol oynama imkânını elinden kaçırmıştır. Aynı zamanda Türkiye, yıllardır halletmeye çalıştığı ve özellikle Irak'ın kuzeyinde konuşlanan PKK terörü sorunu da sona erdirmeye fırsatını tezkerenin reddi ile elinin tersiyle itmiştir. Bu durum bölgede ABD'nin Türkiye yerine Barzani ve Talabani gibi Kürt unsurları kendisine müttefik olarak görmesine neden olmuş ve bu da Türkiye'yi zor durumda bırakmıştır.

Bush'un ilk iktidar döneminin sonlarına rastlayan Başbakan Erdoğan'ın 25 Ocak–1 Şubat 2004 tarihleri arasında yaptığı ABD ziyareti daha sonra 9 Haziran. 2004'te ABD'de düzenlenen G8 zirvesine Türkiye'nin demokratik ortak sıfatıyla katılımı ABD başkanı George Bush'un NATO zirvesi nedeniyle 26 haz. 2004'de Türkiye'ye düzenlediği ziyaret ile ilişkiler onarılmaya çalışıldıysa da bir mesafe alınamadı. Erdoğan'ın Bush ile beyaz sarayda bir araya gelmesinden önce Irak'ın geleceği konusundaki tartışmaların gündemin en önemli konusu olduğu Washington'da hem Türk hem de Amerikan yetkililerinin ortak görüşü olarak belirtilmiştir. Amerikalı yetkililer Türkiye'nin Irak'ın geleceğine ilişkin endişelerinin iyi bilindiğini, Iraklı Kürt grupların etnik temele dayalı federal yapı ısrarından rahatsız olduğunu hatırlatırken, Irak'ın geleceğine Iraklıların karar verebileceği mesajı verilmiştir. Amerikalı yetkililer, Irak'taki koalisyon yönetimi ile Irak geçici hükümet konseyi arasında imzalanan kasım anlaşması çerçevesinde, Irak'ın kararına karışmayacaklarını ifade etmişlerdir. Yetkililer, Irak'ın toprak bütünlüğüne zarar gelmemesinin Türkiye ile ABD'nin ortak çıkarı olduğuna dikkat çekmiştir.¹²⁹ Bush'un 2004 Kasımında yeniden seçilmesinin ardından yeni yönetimde dışişleri bakanı olan Condolezza Rice'in çıktığı ilk bölge turu kapsamında 5–6 Şubat 2005'te Türkiye'yi ziyareti Ve başbakan Erdoğan'ın 8–9 Haziran 2005'te gerçekleştirdiği ABD ziyareti de Irak savaşıyla gerilen iki ülke ilişkilerinin onarılması açısından önemli gelişmelerdi.¹³⁰

ABD Dışişleri Bakanı Condelezza Rice, ocak ayının sonunda dışişleri bakanlığı görevine atanmasının onaylanmasına müteakiben Avrupa ülkelerine

¹²⁹ *Başbakan Erdoğan'ın ABD Ziyareti İlişkilerde Önemli Fırsat.* <http://www.habervitrini.com>. 6.01.2004.

¹³⁰ Tayyar Arı, *Yükselen Güç* s.75.

gerçekleştirdiği bir dizi ziyaret çerçevesinde 5–6 Şubat 2005 tarihinde Türkiye’yi ziyaret etmiştir. Rice’ın Dışişleri bakanlığı görevine gelmesinin hemen ardından yurtdışına yaptığı ilk gezi kapsamında Türkiye’de de temaslarda bulunması Türkiye –ABD ikili ilişkileri ve işbirliğinin öneminin bir göstergesi olmuştur. Dışişleri bakanı Ve Başbakan yardımcısı Abdullah Gül’le görüşmelerde bulunan Rice Cumhurbaşkanı ve Başbakan tarafından kabul edilmiştir. İkili Ülke ilişkilerin yanı sıra Kıbrıs Sorunu, Ortadoğu barış süreci Afganistan, Ortadoğu ve Kuzey Afrika projesi gibi konuların yanı sıra Irak’taki siyasi süreç, seçimlere ilişkin gelişmeler ve Kerkük’ün statüsü konusunda Durum Değerlendirmesi yapılmıştır. Türkiye’nin görüşleri aktarılmış ve bu Ülkedeki PKK/KONGRAGEL mevcudiyetiyle etkin şekilde mücadele hususunda Türkiye’nin beklentileri en üst düzeyde bir kez daha yinelenmiştir.¹³¹

4.12. AKP’nin Dış Politikası: Komşularla Sıfır Sorun

Öncelikle sınırdaş ülkelerle ne kadar ihtilafı konu varsa mutlaka bunların bir türlü çözüme kavuşturulması ve ihtilafı konuların ortadan kaldırılması esasına dayanıyor. Ak parti iktidarı en karmaşık en güç en önemli sorunlar karşısında takındığı sorunları kolay çözebileceği iradesine hakim bir duruş sergilemektedir AKP dış politikasının temel noktasında komşularla sıfır sorun politikası yer alıyor. Ancak sıfır sorun politikası; aksi sonuçlar verebilmekte. Örneğin, İran’ın nükleer enerji stratejisi ile batı karşısında arabuluculuk çalışmaları, başta ABD ve birçok ülkeden tepki ile karşılanmakta, Ermenistan ile imzalanan protokoller bu ülkeyle aramızı düzeltmediği gibi, Türkiye Azerbaycan ilişkilerini zedelemiştir. Gazze’ye yardım götüren konvoydaki Türk gemisine uluslar arası sularda saldırılması ile Türkiye İsrail ilişkileri krize girmiştir. PKK terör örgütünün yaptığı saldırılar ivme kazanmıştır.¹³²

¹³¹ *.Türkiye-ABD ilişkilerinin Gelişimi.* <http://arsivntvmsnc.com/news> <http://www.byegm.gov.tr> 08.06.2005.

¹³² Emre Kongar, *Komşularla Sıfır Sorun Politikası ve Yahudi Azınlıkları*, <http://kongar.org> aydınlanma /2010

5. BÖLÜM

5. 2003-2006 Arası Türkiye Kuzey Irak-ABD Ekseninde Gelişmeler

Irak'ta ve özellikle Irak'ın kuzeyindeki gelişmelerde ABD ile ilişkileri üzerinden bazı kazanımlar elde etmeye çalışan Türkiye 1 Mart Tezkeresi olarak adlandırılan Ve ABD'nin Irak'a karşı daha kolay bir operasyon gerçekleştirmesini sağlayacak olan isteklerinin reddederek bir ülke olarak adeta ABD yönetimi tarafından cezalandırılmaya başlanmıştır. Irak'ın işgalinin tamamlanmasından sonra 4 Temmuz 2003 tarihinde Irak'ın kuzeyindeki Süleymaniye şehrinde ABD birlikleri bazı Türklerin, Kürt asıllı Kerkük valisine suikast düzenleyeceği iddiası ile Türk özel kuvvet bürosunu basıp, biri binbaşı ikisi üsteğmen, sekizi astsubay 11 Türk askeri ile 6 çalışanı gözaltına almıştır. Türk askerlerinin ABD birliklerince birer terörist gibi kabul edilerek muamele görmesi, ellerine kelepçe takılması ve başlarına çuval geçirilmesi ABD-Türkiye arasındaki ilişkileri zorlu bir sürece sokmuştur. ABD'nin böyle bir tutum takınmasının ardında yatan sebep; KDP-KYB çatışmaları döneminde Irak'ın kuzeyine yerleştirilen Türk kuvvetlerinin bölgeden çıkarılmak istenmesi etkili olmuştur.¹³³

Geriye dönülüp bakıldığında Türkiye Irak'ta siyasi ve askeri bir bataklığın içine çekilmekten kurtulmuş olmasına karşılık, daha sonra ortaya çıkan durum üzerinde, özellikle artık bölgede ABD'nin en yakın müttefiki haline gelen Kürtler üzerinde etkili olamaz hale gelmiştir. TBMM'de 1 Mart 2003 tarihinde reddedilen ABD taleplerinin ardından, ABD'nin Irak'ın kuzeyinde Türkiye'yi dikkate almayan politikalar izlemesi Türkiye'yi rahatsız etmiştir. Süleymaniye'de Amerikan Dışişleri Bakanlığına göre huzur bozucu davranışlarda buldukları gerekçesi ile 11 askerin tutuklanması, Türkiye-ABD arasında sert tartışmalara sebep oldu. Daha sonra Donald Rumsfeld bu olayla ilgili üzüntülerini dile getirirse de bu olay Türkiye'de protesto fırtınasına sebep olmuştur. Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök, bu olayın Türkiye-ABD arasında en büyük güven bunalımına yol açtığını ileri sürmüştür. Bundan sonra Irak'taki olaylar iki taraf arasında söz düellosunu şiddetlendirmiştir. Nisan-Mayıs 2004'de Ebu Gureyb Cezaevi skandalının açığa

¹³³ *'Bu Nasıl Ortak'* <http://www.radikal.com.tr> /6 Temmuz 2003.

çıkması ve aynı yılın Kasım ayında ABD'nin Felluce'ye saldırması ile burada 2000'i aşkın kişinin öldürülmüştür. Ardından Türk Basınında ABD çok sert bir şekilde eleştirilmiştir. Abdullah Gül de Amerika'ya yönelik sözlü saldırılara katılmıştır.¹³⁴ Türkiye 1 Mart tezkeresini kabul edip ABD birlikleri ile Kuzey Irak'a girmiş olsaydı, hem Iraklı Kürtler ile ABD arasında böyle bir Türkiye karşıtlığı engellenmiş olurdu. Hem de Türkiye bölgede yaşanan tüm olaylara kırmızıçizgileri doğrultusunda müdahale edebilme hakkına sahip olabilirdi.

1 Mart Tezkeresinin hazırlanma sürecinde ABD'li yetkililer ile gerçekleştirilen mutabakat belgesi ile Türkiye, ABD birlikleri ile beraber Irak topraklarına girecektir. ABD birlikleri Irak'ın içlerine doğru ilerlerken, Türk birlikleri de Irak'ın kuzeyinde belli bir bölgede konuşlanacaktır. ABD birlikleri Musul ve Kerkük'ü güvenlik altına alacak, Talabani, Barzani ve Türkiye bu şehirlere giremeyecek Türk birlikleri Irak kuvvetleri ve muhalif gruplarla çatışmaya girmeyecek ancak PKK ya karşı güç kullanabilecek ve Irak'ın kuzeyindeki Türk birlikleri Türk komutana bağlı olacaktır.¹³⁵ 1 Mart Tezkeresinin reddi ve Süleymaniye'de Türk askerlerinin başına çuval geçirilmesi ile kötüleşen ilişkiler iki ülke ilişkilerinin seyrini olumsuz etkilemiştir. Fakat ABD'nin işgal altında bulundurduğu Irak topraklarında tam anlamı ile güvenliği sağlayamamış olması Türkiye'den bölgeye göndermek üzere asker talep etmesi sonucunu doğurmuştur. Türkiye bu yöndeki ABD taleplerini geri çevirmemiş, 7 Ekim 2003 günü TBMM'de Irak'a asker gönderme kararını almıştır. Ancak bu karar özellikle Iraklı Kürt liderlerin, ABD nezdindeki girişimleri neticesinde hayata geçirilemeden son bulmuştur.¹³⁶

5.1. PKK Terör Örgütü

7 Ekim 2003'te TBMM'nin Irak'a asker gönderme kararı alması girişiminde bulunmaya iten sebeplerden bir tanesi de ABD işgali altındaki Irak'ın artık nüfuz edemediği kuzey bölgesinde PKK terör örgütünün tekrar bir gelişme süreci yaşaması ihtimali olmuştur. Irak'ın işgali sonrasında bölge üzerinde etkinliği giderek azalan

¹³⁴ Ergün Özbudun, William Hale, *A.g.e.* s.215.

¹³⁵ Fikret Bila, *Sivil Darbe Girişim ve Ankara'da Irak Savaşları*, ümit yay. Ankara 2003.s. 242.

¹³⁶ Fikret Bila, *A.g.e.* s.249.

Türkiye bu yeni tezkere ile bölgede etkin olmayı amaçlamış fakat Kürt unsurlar ile bu istek hayata geçirilememiştir.

ABD'nin yeniden yapılandırmaya çalıştığı Irak'ta Kürtler son derece etkin bir konuma yükselmişlerdir. Irak'ta yeni bir idari yapı oluşturabilmek için hazırlanan geçici yönetim konseyinde Iraklı Kürt liderler de yer almış ve Iraklı diğer etnik ve dini unsurlarla çetin müzakereler yapmışlardır. Kürt liderlerin müzakereleri başarılı olmuş ve 8 Mart 2004 tarihinde kabul edilen geçiş dönemi Irak Devleti Yönetim yasasında beklentileri en fazla karşılanan Kürtler olmuştur. Geçiş dönemi yasasında Kerkük konusu haricinde istediklerini elde eden Iraklı Kürtlerin 2005 yılında düzenlenen seçimler ve anayasa oylamasında da etkin bir şekilde varlıklarını kanıtlamaları, Türkiye'nin dış politikasında karşılığını bulmuştur. Türkiye'nin PKK terörünü devre dışı bırakması koşuluna bağlı olarak tasvir edilen barış inisiyatiflerine öncülük etme girişimleri daha Irak'ın işgalinden önce Irak'a komşu ülkelerin İstanbul'da bir araya getirilmesi ile gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bölge ülkelerini raya getirerek değerlendirmeler yapılmasının ardından, Türkiye özellikle Suriye ve İran ile uzunca bir zamandır soğuk olan ilişkilerini geliştirmeye başlamıştır.

5.2. 2003 Sonrası PKK Terör Örgütü Sorunu

Türkiye'nin Irak'ın işgalinin ardından Irak'ın kuzeyine bakışını etkileyen önemli unsurlardan bir tanesi de, Türkiye ile gerek ABD gerek Iraklı Kürtler arasındaki ihtilafa yol açan Kürdistan İşçi Partisinin PKK silahlı militanlarının, 1998 yılında Suriye'den ayrılmaya zorlandıktan sonra ana üslerini Türk topraklarına terörist saldırılarda bulunabilecekleri Kuzey Irak'a taşımış olmalarıydı. PKK Eylül 2003'te 1999 yılında ilan ettiği ateşkese tek taraflı olarak bozmuştur ve izleyen yıllar boyunca çok sayıda sivil ve güvenlik görevlisi öldürülmüştür.¹³⁷ Türkiye, Suriye ve İran'ın işbirliği içine girmesi bu üç ülkenin de Irak'ın parçalanması durumunda ortaya çıkabilecek bir Kürt devletinden tehdit algılıyor olmaları etkili olmuştur. Irak'ın parçalanmasının tüm bölge ülkelerini etkileyebileceği düşüncesi Türkiye'yi kendisiyle aynı endişeleri taşıyan ülkelerle işbirliğine yöneltmiştir.¹³⁸

¹³⁷ Today's zaman, 6 Ekim 2007.

¹³⁸ Serhat Erkmen 'Türkiye'nin Ortadoğu Politikası Çerçevesinde Irak Açılımı' stratejik analiz, ağustos 2008. s.25

ABD yönetiminin Türkiye'nin Irak'ın kuzeyindeki pkk unsurlarının temizlenmesi yönündeki tüm isteklerine karşı pasif bir tutum sergilemiştir. İran ise PJAK (özgür hayat partisine)sık sık saldırılar düzenlemiştir. Türkiye'nin gerek ABD yönetimi nezdinde gerekse de Irak Merkezi yönetimi PKK terör örgütü ile ilgili gerçekleştirdiği girişimlerden bir sonuç elde etmemesine rağmen, bölge ülkelerinden ABD'ye karşı çok sert politikalar izleyen İran'ın terör unsurlarına karşı böyle bir tutum takınması Türkiye ile İran'ın yakınlaşması sonucunu getirmiştir. ABD'nin PKK terör örgütü konusundaki pasif yaklaşımı nedeni ile PKK terör örgütü etkin bir konuma gelmiştir. Türk Hükümeti Irak'taki Amerikan yetkililerine sürekli olarak şikâyette bulduysa da onlar hiçbir etkili eylem gerçekleştirememişlerdir.

2006 yılında iki hükümet sorunu çözmek için, 2 emekli generali ABD adına Joseph Ralston'u, Türkiye adına Edip Başer'i özel koordinatör olarak atadı. Ancak aralarındaki görüşmeler hiçbir yere varamamışlardır General Başer, hiçbir ilerleme kaydedilmediğinden yakınmasının ardından Mayıs 2007'de hükümet tarafından bu görevinden alındı. General Ralston ise Ekim ayında istifa etmiştir.¹³⁹ Bunun üzerine, 2007 baharında Irak sınırındaki Türk kuvvetleri büyük ölçüde tahliye edilmiştir. Ordu ve AKP Hükümeti arasında diğer sorunlar hakkında artan gerginlik ortamı içinde Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral İlker Başbuğ ve Genel Kurmay Başkanı Yaşar Büyükanıt, Başbakan Erdoğan ve Amerikan hükümetinin buna karşı olmasına rağmen, Türkiye Irak'taki PKK'ya karşı tek taraflı askeri harekât başlatmasını önermişlerdir¹⁴⁰

AKP Hükümetinin en acil sorunu, Kuzey Irak'ta PKK varlığının devam etmesi sorunu olmuştur. PKK terör örgütü öncelikle 2007 yılında gerçekleştirdiği saldırılar ile varlığını göstermiştir. Bölgesel Kürt yönetiminin denetiminde bulunan topraklardan Türkiye'ye sızan PKK, 7 ve 21 Ekim 2007'de gerçekleştirdiği saldırılar ile çok sayıda Türk askerinin ölmesine sebep olmuştur. Bu saldırılar Irak anayasasının 140.maddesinde en son 31 Aralık 2007 tarihinde Kerkük'ün statüsünün belirlenmesi için yapılması öngörülen halk oylamasından önce gerçekleşmiştir. Irak'ı işgal altında bulunduran ABD ve Irak'ın kuzeyini yöneten Kürt yönetiminin bilgisi

¹³⁹ Today's zaman, 6 Ekim 2007.

¹⁴⁰ Ergün Özbudun- William Hale, **A.g.e.** s. 217.

dışında gerçekleşmesi imkânsız gibi görünen bu saldırılar ile Türkiye Kerkük sürecinde etkisiz hale getirilmeye çalışılmıştır. Bu saldırıların ardından Türkiye Irak'ın kuzeyine yönelik askeri faaliyetlere girişmeye başlamıştır. PKK 2007 sonbaharında Güneydoğu Anadolu da yeni saldırılarla çatışma düzeyini yükseltmiştir. Bu dönemde, 29 Eylül'de 7 köy koruyucusu ve 5 sivil, 8 Ekim'de 13 asker pusuya düşürülerek öldürülmüştür. Hükümet aylarca erteledikten sonra, Irak'a askeri bir harekât düzenlenmesine izin veren önergeyi meclise sunmuştur. Önerge 17 Ekimde muhalefetin tam desteğiyle kabul edilmiştir. Ancak bu PKK terör örgütünün Irak sınırından yeniden saldırmasını engelleyemedi, bu kez 12 asker öldürüldü. 8 asker kaçırıldı. Üstelik meclisin Türk kuvvetlerinin Irak'taki PKK üslerine saldırmasına izin veren kararı, işgalci güç olarak ABD'nin onayı olmaksızın pratik olarak uygulanamazdı. 5 Kasım 2007'de Recep Tayyip Erdoğan, uzun zamandır planlanan Washington gezisi sırasında, Bush Yönetimi sorunun aciliyetini nihayet anlamış göründü. Başkan Bush, Başbakan Erdoğan'la 90 dakikalık bir görüşme yaptıktan sonra, ABD'nin PKK'nın üsleri ve Irak'taki harekâtları hakkında Türk kuvvetlerine gerçek zamanlı istihbarat hizmeti sağlayacağına söz vermiştir. Bush'un gerek Türkiye ve Irak'ın gerek ABD'nin düşmanı olarak tanımladığı PKK'ya karşı üçlü (yani ABD-Türkiye-Irak) bir koordinasyon mekanizması oluşturulacaktı.¹⁴¹

Türkiye Irak yönetimi ile 7 ağustos 2007 ve 28 Eylül 2007 tarihinde PKK'ya karşı mücadele için imzaladığı anlaşma metinlerinde bölgesel Kürt yönetiminin itirazları üzerine sıcak takip hakkını elde edememiştir. Fakat 5 Kasım'da Washington'da ABD ile varılan anlaşma neticesinde elde edilen anlık istihbarat paylaşımı ve Irak hava sahasının Türk uçaklarına açılması gibi imkânlar çerçevesinde 16 Aralıktan itibaren hava saldırılarını başlatmış ve 21 Şubat 2008 tarihinde PKK unsurlarını etkisiz hale getirmek için Güneş operasyonunu başlatmıştır. Irak'ın Kuzeyindeki Bölgesel Kürt Yönetimi Başbakanı Neçirvan Barzani PKK sorunun askeri yöntemlerle değil diyalog ve diplomasi yoluyla çözüme kavuşturulması gerektiğini söylemiştir. Bunun için Ankara, Bağdat, Erbil ve Washington arasında görüşmeler yapılmasını ve kendilerinin Türkiye ile sıcak ilişkilere sahip olmak istediklerini belirterek Türkiye'nin ABD ile işbirliği halinde bu operasyonun gerçekleşmesini engellemeye çalışmış ancak başarılı olamamıştır.¹⁴²

¹⁴¹ Ergün Özbudun,- William Hale A.g.e. s. 218.

¹⁴² *Nechivan Barzani''Kurdistan'a Hop Efor Talks''* <http://www.washingtonpost.com> 2007/11/04.

Tüm bu girişimle sonucunda Türk hava kuvvetleri 16,22–23 Aralık 2007 ve 16 Ocak 2008 tarihinde Kuzey Irak'ta bulunan PKK üslerine bir dizi hedefli bombardıman saldırısı düzenlemiştir. Ardından 21- 29 Şubat'ta büyük bir kara ve hava saldırısı gerçekleştirdi. Bu saldırılarda TSK 240 PKK militanının öldürüldüğünü, Türk kayıplarının ise 24 olduğunu bildirilmiştir. Bu operasyonlar boyunca ABD Hükümeti, saldırıların sınırlı olması ve muharip olmayan hedeflerin vurulmasından kaçınılması gerektiğinde ısrar etmiştir. Şubat saldırısının beklenenden önce sona ermesinin nedeni, Türk ordu komutanlarının çekilmenin önceden planlandığını, harekâtın amacına ulaştığını söylemelerin e rağmen kuşkusuz sebep ABD'nin güçlü baskısı olmuştur.¹⁴³

Siyasi açıdan Türkiye'nin en büyük kazancı PKK'yı kayba uğratmış olmasının dışında Türk kuvvetlerinin Kuzey Irak'taki Peşmergelerle çatışmaktan kaçınmış ve ABD ile ilişkilerini güçlendirmiş olmasıydı. Bunun bir göstergesi olarak Ocak 2008'de Washington'a gittiğinde her iki taraf da stratejik ortaklıklarını teyit etmişlerdir. Abdullah Gül'ün belirttiği gibi geçmişte bazı çalkantılar olmuş olsa da artık bir güven ortamı doğmuştur.¹⁴⁴

5.3. Kerkük Meselesi

Türkiye'nin Irak'ın kuzeyine bakışını etkileyen önemli bir diğer unsur Kerkük meselesidir. 2005 yılı ekim ayında kabul edilen Irak anayasasında Kerkük'ün statüsünün 31 Aralık 2007 tarihine kadar yapılacak bir halk oylaması ile belirleneceğinin ifade edilmesi Kerkük ile yakından ilgilenen Türkiye'nin de bu süreçte etkinlik mücadelesi vermesini beraberinde getirmiştir. Türkiye'nin Kerkük konusuna bakış açısının temelini Kürt yönetiminin petrol zengini Kerkük'e sahip olmasının bağımsız bir Kürt devletine giden yoldaki en önemli adım olduğu tezi oluşturmaktadır. Irak'ın işgalinin ardından Kerkük'ün nüfus yapısını değiştirmeye başlayan Kürtler bu faaliyetlerle gerçekleştirilmesi planlanan halk oylamasında Kerkük'ün kendi yönetimlerine bağlanmasını sağlamaya çalışmaktadırlar. Kürtlerin bu nüfus değişikliği çabalarında başarılı oldukları 2005 yılı ocak ayında düzenlenen seçim ve ekim ayındaki Irak anayasası oylamasında Kerkük'te ortaya çıkan

¹⁴³ Today's Zaman, 16 Ocak 2008.

¹⁴⁴ Today's zaman, 9 Ocak 2008.

sonuçlardan anlaşılmaktadır. Türkiye'nin desteklediği Türkmen gruplar seçimlerde bir birlik oluşturamamışlar ve Kerkük'ün idari yapısı içinde yer alamamışlardır.

BKY'nin denetimindeki bölge içinde olmayan fakat Barzani'nin Kürdistan'ın Kalbi olarak ileri sürdüğü Kerkük'ün statüsü hakkında özel bir çatışma vardır. Kent, tarihsel olarak Kürtler, Araplar ve Türkmenlerden oluştuğu, fakat esasında çok önemli petrol sahalarına sahip olduğu için kentin geleceği kritik bir sorundur. Iraklı Kürtler, Kerkük'ü denetimleri altında tuttıkları takdirde, bağımsız bir devleti destekleyecek ekonomik kaynaklara sahip olabileceklerdir. Türk yetkililer Kuzey Irak'ta nispeten küçük bir topluluk olan ve Türklerle etnik bağları olan Iraklı Türkmenlerden bir direniş örgütlemeye çalışmış, ancak Türkiye'nin desteklediği Irak Türkmen cephesi (ITC)Arap kökenli Iraklı Şii partileri tercih eden Şii Türkmenler tarafından sıcak karşılanmamıştır ve ITC'nin Türkiye için değeri sınırlı kalmıştır.¹⁴⁵

Türkiye Kürt yönetiminin Kerkük konusundaki isteklerinin ertelendiği bir ortamda Türkmenlerin süreçteki konumlarını canlandırmak için girişimlerde bulunmuş ve Türkmenler 2006 yılı kasım ayından bu yana boykot ettikleri Kerkük il Meclisi çalışmalarına 20 Mayıs 2008'de tekrar katılmaya başlayacaklarını açıklamışlardır.¹⁴⁶ Türkiye'nin Türkmenler ve Iraklı diğer unsurlar ile geliştirmiş olduğu ilişkiler 2008 yılında meyvesini vermeye başlamıştır. BM'nin Kerkük için yapılacak halk oylaması için öngördüğü erteleme sürecinin sona ermesine rağmen kanun hakkında herhangi bir gelişme kaydedilmemiştir.

5.4. 2003 Irak İşgali Sonrası Türkmenlerin Durumu

9 Nisan 2003'te Saddam Hüseyin heykeli yıkılmıştır. Koalisyon güçlerine direnişlerin sınırlı ve çok etkisiz görüldüğü Bağdat'ta Şii semtlerinde sevinç gösterileri düzenlenmiştir. Kuzeydeki Kürt kasabaları da bayram havasına bürünmüştür. Iraklı Kürtlerin bu savaşa ABD yanında girmelerinin sebebi Saddam idaresinden kurtulmak istemeleridir. Diğer bir istekleri ise 1991 1.körfez savaşından bu yana ABD ve müttefiklerinin yardımı ile elde ettikleri kazanımları anayasal

¹⁴⁵ Ergün Özbudun-William Hale, *A.g.e.* s. 217.

¹⁴⁶ *Irak-Türkiye İlişkilerinde Son Dönemde Meydana Gelen Gelişmeler*, www.mfa.gov.tr. Ocak 2009.

çerçevede garanti altına almaktı.1.Körfez savaşı sırasında güvenlik konseyinin 688 ‘1991)sayıli kararı ile ayaklanan Kürt ve Şiiileri kurtarma ve yardım ile sınırlı huzur operasyonu gerçekleştirilmiştir ve 10 Nisan’da Bush tarafından 36.paralelin kuzeyi Irak uçakları için uçuşa yasak bölge ilan edilmiştir. Bunun sonucunda fiili bir Kürt federe devletinin yapısı kurulunca bölgede PKK hareket imkânı bulmuştur. Irak işgalinden sonra PKK, kuzey Irak’ta daha rahat ederek ve bölgesel Kürt yönetiminin desteğini alarak Türkiye’deki terörist faaliyetlerini arttırmıştır. 1984’den bu yana devam eden PKK terör örgütü sorununun 2007 yılında daha da artması terörle mücadele de kesin tedbirlerin alınması gerektiğini ortaya çıkarmıştır. ABD harekâta kuzeyden birlik sokamamasından dolayı Irak’ın kuzeyini kontrol etmesi görevini verdiği Kürt grupları, kendisine müttefik olarak kabul etmiştir. Türkiye’nin tezkere sonrasında harekâta ilişkin verdiği birçok desteği de görmezlikten gelmiştir. Kürt grupların ABD’nin müttefiki durumuna gelmesi, onlara olan desteği, hem politik hem ekonomik alanda arttırmıştır. Tarih boyunca kendilerine ait bir yönetim ve bağımsız bir devlete sahip olmayı amaçlayan Kürt gruplar için bu durum, bir fırsat olarak algılanmıştır. Bu fırsatı iyi kullanmak isteyen Kürt gruplar, Irak’ın kuzeyinde oluşacak böyle bir yapıyı kendine tehdit olarak gören ve karşı çıkan Türkiye’ye karşı tavır almaya ve yapılarını güçlendirmek için çeşitli yollara başvurmaya başlamışlardır. PKK terör örgütüne destek vermesi ve Türkmenleri yönetim etkinliğinden uzak tutmaya yönelik girişimleri bu kapsamda mütalaa edilmektedir.¹⁴⁷

Tezkerenin reddinin bir faturası da, Türkmenlere kesilmiştir. Bu nedenle, Türkmenlerin yaşadığı bölgelerin siyasi ve demografik yapıları Kürtler tarafından değiştirilmesi ve Türkmenlere yapılan baskı zulüm ve nedensiz tutuklamalar, sindirme, yıldırma göçe zorlama gibi insan hakları ihlallerine ABD sesini çıkarmamıştır. Türkiye, Türkmen meselesini gündeme getirdiğinde ilk akla gelen yer Kerkük’tür. KDP ve KYB Kerkük’ü Kürtlerin başkenti olarak görmektedir. Oysa Kerkük’ün kırsalında değil kent merkezinde Kürtlerin tarihi çok yenidir.1958’de Kerkük’ün Şorşa mahallesinde yaşayan 70.bin Yahudi’nin İsrail’e göç etmesinden sonra Kerkük valisi Yahudilerden boşalan evlere Kürtleri yerleştirmesi ile Kerkük kentinde Kürtlerin tarihi başlamıştır. Kürtlerin yaşadığı ve KDP’nin kontrolünde olan

¹⁴⁷ <http://yeni.beykent.edu.tr/web Project/uploads/armagan-kuloglu-mayis.pdf>

bir yer de Erbil'dir. Erbil eski bir Türkmen kentidir. Erbil Türkmenleri gerek Arap gerek KDP ve KYB yönetimleri tarafından çok fazla ezilmişlerdir.¹⁴⁸

Irak'a karşı savaşın kesinleştiği günlerde telaşa kapılan KDP ve KYB savaş sonrası Irak'ta beklentilerini gerçekleştirmek için harekete geçmişlerdir. 17 Aralık 2002'de KDP ve KYB başta olmak üzere Londra'da Amerikalı ve İngilizlerin gerçekleştirdiği Irak muhalefetine toplantısında Irak Araplar, Kürtler ve diğerlerinin ülkesi olarak tanımlanmıştır. 1992'de ABD, İngiltere tarafından uygulanan 36 paralel vasıtasıyla Kerkük'ün merkezi hükümetin kontrolünde kalması da baştan beri Türkmenlerin 2'ye bölünmesine yol açmıştır. Barzani ve Talabani güçleri Kerkük'e girmeyeceğiz sözü vermeleri 18 Mart 2002'de Ankara antlaşmasını imzalamasına karşın anlaşmaya uymayarak Kerkük'e girmeleri Türkmenler arasında büyük bir hayal kırıklığı ve kızgınlık yaratmıştır. Türkiye'nin garantör olmasına karşın sessiz kalınmasına karşılık kısa sürede sürtüşmeler çatışmaya dönmüştür. Irak'taki Kürt oluşumları ve Irak hükümetinin politikaları petrol konusunda birleşmiştir. Kürt grupları gelecekte her türlü oluşumun, petrol gibi önemli bir ekonomik destek olmaksızın başarılı olamayacağı kanaatindedirler. Bu nedenle özellikle Kerkük konusunun gelecekleri açısından hayati bir mesele olarak görmektedirler. Bu doğrultu da Kürt grupları Irak'ın işgalinden önce Kerkük ve yöresine göçü teşvik etmeye başlamışlardır.¹⁴⁹

Savaş sonrasında farklı şekillerde ABD'nin desteğini aldığı görülen Kürt grupları, Türkmenlere karşı sertleşen tavırları değişik alanlarda su yüzüne çıkmıştır. 22 ağustos 2003'de Türkmenlere ait Tuzhurmatı ve Kerkük'teki olaylar örnek olarak gösterilebilir. Mesut Barzani ve Celal Talabani savaşın sonlarına doğru Peşmergelerin Musul ve Kerkük'e girmesiyle yayılmacı beklentilerini pervasızca dile getirmeye başlamışlardır. Onların ağzından şu sözler sıkça duyulur olmuştur''bizler Kerkük ve Musul topraklarını tarih coğrafya ve sosyal olarak Kürt toprakları saymaktayız''. Ayrıca Kürt kentlerinden, Türkiye, İran ve Suriye'den 600 bin Kürt, 20.bin dolar para, aylık maaş ve arazi vaadi ile Kerkük'e getirilmiştir. 300 bin kişi de seçmen olarak kaydedildi. Kerkük'le ilgisi olmayanlar buraya taşınmış, onlara ev

¹⁴⁸ Ümit Özdağ, *Kerkük, Irak ve Ortadoğu* 1.basım, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul, 2007, s.154-155.

¹⁴⁹ İlhan Yılmaz, *Geçmişten Günümüze Irak'ta Türkmen Politikası*, Ç.T.T.A.D5/12 (2006 bahar), s 127-142 http://web.deu.edu.tr/Ataturk_ilkeleri/ /cilt/1 sayı/1 makale 8

arazi, çadır verilmiş, Yerleşmeleri teşvik edilmiştir. Bu evler ve araziler devlete ve Türkmenlere aitti. Kürtler bu ev, konut ve arazileri gasp ettiler. Kürtler istila ettikleri Kerkük'te hemen hemen buldukları bütün boş arazilere ev ve konut yaptılar. Bu ithal Kürtler Kerkük'ü leylan, Süleymaniye ve Erbil'e bağlayan kuzey güzergâhındaki yollar üzerinde bulunan Rahimova, İskân ve Şorca mahallerinde yapılmış ve yapımı başlayan konutlara yerleştirildi. Ve Kerkük'ün etrafına Kürt güvenlik hattı oluşturuldu.¹⁵⁰ Talabani'nin KYB'si ve Barzani'nin KDP'sine bağlı Peşmergeler, Irak askerlerinin terk ettiği Kerkük'e girmişlerdir. Gelişmeler üzerine Ankara diplomatik atağa geçerek, ABD dışişleri bakanı Colin Powell, Dışişleri Bakanı Gül'e 'Peşmergeler hemen kentten çıkarılacak. Dilerseniz gözlemci gönderin.' demiştir.¹⁵¹

Genelkurmay Başkanı Özkök, Türkiye'nin asker bulundurma tezkeresini reddetmesine rağmen ABD'ye limanlarını ve hava sahasını açtığını, istihbarat desteği verdiğini belirterek, Irak'ın yeniden yapılandırılmasında Türkiye'nin de söz sahibi olacağını ifade etmiştir. Özkök, Musul ve Kerkük konusunda ABD ile sık sık görüşmelerini hatırlatarak''ABD'nin iki tugayını bölgeye indirmesi bizi rahatlatı. Oradaki Peşmergeler kontrol altına alındı. Peşmergeler orada kalamazlar, çıkacaklar. Talabani'nin güçleri de orda Barzani'de onların çıkmasını istiyor. ABD kuzey Irak'ta bir Kürt devleti kurulmayacağı konusunda bize kesin garanti verdi. Sözlerinde duracaklarına inanıyoruz. Biz de ABD'ye müttefik olarak her türlü yardımı yapıyoruz. İnsani yardım yapıyoruz. Bu konuda ABD ile iç içeyiz. Bize ihtiyaçları var. Kuzey Irak'ı Türkiyesiz düşünmek mümkün değil' açıklamasında bulunmuştur.¹⁵² Tüm bu gelişmelerin yanı sıra Türkmenlerin dışlandığı en önemli gelişme geçici yönetim konseyi (GYK)'nin oluşturulmasında yaşanmıştır. Çünkü bu hadise bundan sonraki yönetimle ilgili açılımlarda Türkmenlere yer verilmeyeceği anlamına da gelmekteydi. Amerikalı yetkililer tarafından seçilen ve 14 Temmuz 2003'te göreve başlayan GYK, 13 Şii, 5 Sünni-Arap, 5 Kürt, 1 Türkmen ve 1 Asurî Hıristiyan olmak üzere toplam 25 üyeden oluşmaktaydı. Geçici Irak Anayasası, hazırlanmasına müteakip uzun tartışmalardan sonra Mart 2004'te GYK'nın ve ABD makamlarının onayını alarak yürürlüğe girdi. Anayasanın hükümlerini Türkmenler açısından şu üç hususa göre değerlendirebiliriz: 1) Türkmenlerin varlığı: Anayasaya

¹⁵⁰ *Kerkük'ün Demografisi Değişiyor*, <http://www.21.yyte.org/tr>

¹⁵¹ *ABD ile Kerkük Mesaisi*. <http://www.radikal.com.tr> 11.04.2003.

¹⁵² *Özkök: Irak'ın Geleceğinde Söz Sahibi Olacağız''* www.radikal.com.tr 12.04.2003.

göre Türkmenler, kurulacak yeni devlette Araplar ve Kürtlerin yanında asli unsur olarak kabul edilmemişlerdir. Nüfus bakımından çok az sayıda olan Asurî ve diğer unsurlarla eş değer tutularak idari ve kültürel azınlık sayılmışlardır. 2) Federasyon: anayasaya göre Irak'ın etnik kökene dayanmayan bir federasyondan oluştuğu kabul edilmiştir. Irak, vilayet idari yapısı göz önünde bulundurularak 3+15=18 formülü uygulanarak Kürt ve Arap federasyonlarına ayrılmıştır. Dohuk, Erbil ve Süleymaniye vilayetleri Kürdistan coğrafyası olarak tanımlanarak Kürt yönetimine ve diğer 15 vilayet de Arap yönetimine bırakılmıştır. Her iki federasyonun üzerinde merkezi Irak yönetimi bulunmaktadır. 3) Kerkük'ün statüsü: anayasada Kerkük'ün statüsünün ileride belirleneceği vurgulanmaktadır. Kerkük, federasyon yapısında Kürdistan'a dâhil edilmemiş görülmektedir. Ancak gerçekleştirilecek plebisit ile belirlenmesi muhtemel statüsü için Kerkük'ün nüfus dengesini bozacak hazırlıklar yapıldığı anlaşılmaktadır.¹⁵³ Son zamanlarda Kerkük'te ABD –Kürt işbirliği su yüzüne çıkmaktadır. ABD'nin Irak ve Kürt operasyonun sürdüğü anlaşılmaktadır. Şöyle ki, Kerkük'te 8000 evin yapılması için ABD, Barzani'ye kredi açmıştır. Bu Kerkük'te etnik temizliğin bir uzantısı ve Kerkük'ün Kürtlere teslim edilmesinin yeni bir aşamasıdır. 8000 ev için kredi demek en az 100.000 Kürt'ün Kerkük'e yerleştirilmesinin finansmanının sağlanmasıdır.¹⁵⁴ Bugün Türkmenlerin Irak'ta yalnız bırakılmalarının ve haklarının verilmemesinin Irak'ın kurulmasından beri devam eden aynı politikanın bir uzantısı olduğu söylenebilir. Irak Türklerine karşı yürütülen bu asimilasyon politikalarına karşı Türkiye fazlası ile suskun kalmaktadır. AKP hükümetinin Türk kamuoyunda Kerkük'te yapılan tapu ve nüfus kayıtları çok önemli değil, hepsi Türkiye'nin elinde mevcut şeklindeki iddiaları doğru değildir. Türkiye'nin elinde Osmanlı dönemine ait kayıtlar vardır.¹⁵⁵

5.5. Süleymaniye Baskını

4 Temmuz 2003 tarihinde kuzey Irak'ın Süleymaniye kentinde karargâh kurmuş bulunan 11 Türk silahlı kuvvetleri mensubunun ve Türkmen

¹⁵³ İlhan Yılmaz, *Geçmişten Günümüze Irak'ta Türkmen Politikası*, Ç.T.T.A.D5/12 (2006 bahar), s. 127–142 http://web.deu.edu.tr/Atatürk_ilkeleri//cilt/1_sayı/1

¹⁵⁴ *Kerkük'ün Demografisi Değişiyor*, <http://www.21.yyte.org/tr>. 28.12.2007.

¹⁵⁵ Ümit Özdağ, *A.g.e.* s.165.

mihmandarlarının Irak'taki işgal Kuvvetlerinin bir parçası olan Amerikan 173.Hava indirme Tugayına bağlı askerlerince ve yanlarında Peşmergelerin de bulunduğu bir ortamda, sürpriz bir baskın sonucu derdest edilmiştir. Türk askerlerinin başlarına çuval geçirilerek 60 saat süresince alikonularak sorguya çekilmişlerdir. Bu olay Türk Amerikan ilişkilerini gerginleştirmiştir. Aslında 4 Temmuz 2003 Süleymaniye baskını çok uzun süreden beri bekleniyordu. Çünkü Amerikalılar 2003 Nisanında bir yarbay ile 4 astsubayı Kerkük'te Türkmenlere silah taşıdıkları gerekçesi ile yine kötü bir muamele ile gözaltına almışlardı. Bu ilk çuval olayı idi. Ama pek duyulmadı. Bu yüzden, sonrasında Amerikalılar sürekli olarak Kuzey Irak'taki Türk birliklerini gözetim altında tutup, hatta elektronik posta dâhil olmak üzere her türlü iç yazışmayı izler hale geldiler. Bu rahatsızlık Amerikan Dışişlerinin açıklamalarına da yansımış, hatta bu konuda Türkiye'ye üstü kapalı mesajlar gönderilmişti. Bu olayların yaşandığı dönem de de, Amerika'nın gözleri Süleymaniye'deki her açıdan kale gibi olan Türk özel kuvvetler karargâhına çevrilmişti.¹⁵⁶ Bazılarına göre, yaşanan bu çuval olayı, 1964 Johnson mektubundan sonra iki ülke arasında yaşanan en büyük bunalımdır. Bu olay, Türkiye'de Amerika'nın tezkere rövanşı şeklinde nitelendirilmiştir. Türkiye bu olayı protesto etmek amacı ile Irak'a Türkiye'den giden mühimmatın geldiği merkezlerden biri olan Habur sınır kapısı kapatılmıştır.¹⁵⁷

Obama yönetiminde Avrupa ve Avrasya işlerinden sorumlu Dışişleri Bakan yardımcısı olan Philip Gordon, Herald Tribune de 6 ağustos 2003 tarihini taşıyan ve ABD'nin Türkiye ile ortaklığı çok değerli başlığıyla kaleme alınan yazısında 1 Mart krizi ve 4 Temmuz olaylarıyla iki ülke arasındaki ilişkilerin dibe vurduğunu ifade etmiştir.¹⁵⁸ ABD genelkurmay Başkanı Orgeneral Peter Pace ise, Süleymaniye'deki çuval olayını, "talihsiz bir yanlış anlaşılma" olarak değerlendirmiş ve bu olay hiç yaşanmamalıydı demiştir.¹⁵⁹ Ortada iki müttefik ülke arasında gerçekleşen büyük bir kriz vardır. Ve yapılması gereken Devletin aklının bir araya gelerek kriz yönetimi oluşturmasıdır. Ancak bu yapılmamıştır. Recep Tayyip Erdoğan Notanın müzik notası olmadığını, öyle sık sık verilmeyeceğini ileri sürmüştür. Böylece olayın nota vermeyi gerektirecek kadar önemli olmadığı açıklanmıştır. Diğer bir deyişle Stratejik

¹⁵⁶ *O gün Aslında Ne Oldu?* <http://arşiv.sabah.com.tr> 02.04.2006.

¹⁵⁷ Ümit Özdağ, *1984 den Bugüne Türk Ordusunun Kuzey Irak Operasyonları*, 1.baskı pegasus yay. 2008.s.273

¹⁵⁸ Tayyar Arı, *A.g.e.* s.70.

¹⁵⁹ Süleyman Demirkan Özgür Ekşi, *Çuval Olayı Hiç Yaşanmamalıydı* <http://hurriyet.com.tr>.25 Mart 2006

müttefikin Türk subaylarını tutuklamasının büyütülmemesi gerektiği AKP başkanının ağzından açıklanmıştır.¹⁶⁰

5.6. Süleymaniye Baskınının Nedenleri-Türkiye ABD İlişkileri

ABD'nin bu stratejik saldırıyı gerçekleştirmesinin başlıca nedenleri:

- 1) Türkiye'nin bölgesel bağımsız politika üretmesinin önlenmesi
- 2) TSK'yi Kuzey Irak'tan çekilmeye ve Amerikan mutlak denetimine zorlamak
- 3) Pentagondaki yeni muhafazakâr ekibin TSK' dan intikam almak
- 4) TSK' da bulunduğu inanılan anti Amerikancı ekibe gözdağı vermek
- 5) Türkmenlere, Türkiye'nin kendilerini koruyamayacağını anlatmak
- 6) Türkmen cephesini Irak siyasetinden tasfiye etmek
- 7) Müttefik olunan Kürt gruplara yanınızdayız mesajı vermek
- 8) PKK ya TSK'nin bölgede etkin olamayacağı mesajını vermektir.¹⁶¹

Türk askerlerinin ABD birliklerince birer terörist gibi kabul edilerek muamele görmesi, ellerine kelepçe takılması ve başlarına çuval geçirilmesi iki ülke arasındaki ilişkileri gerginleştirmiştir. ABD'nin böyle bir tutum takınmasının ardında KDP ve KYB çatışmaları döneminde Irak'ın kuzeyine yerleştirilen Türk kuvvetlerinin bölgeden çıkarılmak istenmesi etkili olmuştur.¹⁶² 2003 Irak işgali sonrasında, kısa bir sürede biten savaş neticesinde Baas rejimi yıkılmış ve Irak'ta Saddam Hüseyin ve Baas sonrası yeni bir dönem başlamıştır. Irak'ın işgali ABD için ilk bakışta bir rejim değişikliği anlamına gelse de, sonradan gelişen olaylar nedeni ile her bakımdan masraflı bir işgal ve zorlu bir devlet inşası sürecine dönüşmüştür. Yapılan hatalar ve öngörülemeyen faktörler nedeni ile Saddam Hüseyin'i devirmek ABD için işin kolay tarafı olmuş, işgal sonrası istikrarı sağlamak ve siyasi yapılanmayı sürdürmek ise en karmaşık ve zor kısmı haline gelmiştir.¹⁶³ Türkiye 1 Mart tezkeresini kabul edip ABD birlikleri ile birlikte Irak topraklarına girmiş olsaydı hem Iraklı Kürtler ile ABD arasında böyle bir Türkiye karşıtlığı oluşması

¹⁶⁰ Ümit Özdağ, *Kerkük, Irak ve Ortadoğu*, 1. basım bilgeoğuz yayınları, Nisan 2007, istanbul, s.219

¹⁶¹ Ümit Özdağ, *A.g.e.* s.233

¹⁶² **Türkiye'den ABD'ye Gözaltı Öfkesi: Böyle Müttefik Tavrı Olmaz'** <http://zaman.com>. 6.7.2003.

¹⁶³ Taylan Doğan, *1.Körfez Savaşı Sonrası Türkiye Irak ilişkileri: Değişen Konjonktürün Türk Dış Politikasına etkileri*. Ankara Hacettepe üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi Ankara 2009 s. 140

engellenmiş olurdu. Hem de Türkiye bölgede yaşanan tüm olaylara kırmızı çizgileri doğrultusunda müdahale edebilme hakkına sahip olabilirdi. Nitekim 1 Mart tezkeresinin hazırlanma sürecinde ABD'li yetkililer ile gerçekleştirilen müzakereler neticesinde varılan mutabakat belgesi ile Türkiye, ABD birlikleri ile Irak topraklarına girecek, ABD birlikleri Irak'ın içlerine doğru ilerlerken Türk birlikleri Irak'ın kuzeyinde belli bir hatta konuşlanabilecekti. ABD birlikleri Musul ve Kerkük'ü güvenlik altına alacak, Talabani, Barzani ve Türkiye bu şehirlere giremeyecek, Türk birlikleri Irak kuvvetleri ve muhalif gruplarla çatışmaya girmeyecekti. Ancak PKK ya karşı güç kullanabilecek ve Irak'ın kuzeyindeki Türk birlikleri Türk komutana bağlı olacaktı.¹⁶⁴ ABD'nin Türkiye üzerinden Irak'a bir savaş açmasının yanında Türkiye'nin de bölgede daha etkin bir konumda olmasını sağlayacak olan tezkerenin TBMM' de reddedilmiş olması Iraklı Kürt unsurları ABD'nin müttefiki haline getirmiş ve ABD ile Iraklı Kürtler işgal sürecinde beraber hareket etmişlerdir.

1 Mart tezkeresinin reddi ve Süleymaniye de Türk askerlerinin başlarına çuval geçirilerek tutuklanmasının ardından ABD ile Türkiye arasındaki ilişkiler son derece gerilimli bir havaya bürünmüştür. Fakat ABD'nin işgal altında bulundurduğu Irak topraklarında tam anlamı ile güvenliği sağlayamamış olması Türkiye'den bölgeye göndermek üzere asker talep etmesi sonucunu doğurmuştur. Türkiye bu yöndeki ABD talebini bu defa geri çevirmemiş, 7 Ekim 2003 günü TBMM de Irak a asker gönderme kararını almış ancak bu karar özellikle Iraklı Kürt liderlerin ABD nezdinde ki girişimleri neticesinde hayata geçirilemeden son bulmuştur. 2003'te olduğu gibi 2004 yılında da Irak Türkiye ABD güdümünde ağırlıklı bir konu olmuştur. Kuzey Irak'taki PKK/KADEK varlığını yok etmek için 2003 yılının ikinci yarısından itibaren, Bush yönetimiyle masaya oturan Türkiye'nin gerek PKK sorunu gerekse Iraklı Kürtlerin siyasi amaçlarının frenlenmesi konusunda önemli problemler yaşanmıştır.

¹⁶⁴ Hasan Tevfik Güzel, *Irak'ın Kuzeyindeki Bölgesel Kürt Yönetimi (1992-2008)* gazi, üniversitesi, sosyal bil. Enstitüsü Uluslararası ilişkiler anabilim dalı, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara, s.136

5.7. Geçici Yönetim Konseyinin Oluşturulması Sonucu Oluşan Yeni İdari Yapı

ABD Irak'ta geçici bir yönetimin kurulması çalışmalarına başladı. Bu yönetim içinde eski başlıkların yer alması mümkün görünmüyordu. ABD, geçici bir yönetim konseyi oluştururken Saddam sonrası dönemde işgal güçlerine muhalif olmayan Şii, Sünni, Kürt grupların nüfuslarına göre oluşturulacak yeni idari yapıda temsil edileceğini söylemesine rağmen, iktidarı Şii ve Kürtler arasında paylaştırmaktaydı. Geçici yönetim konseyinin Irak'ın etnik, dinsel taraflarını göz önüne alacağı beklenmekteydi. Konsey üyelerinin 25 kişiden oluşturulması kararlaştırıldı. 25 üyenin 13'ü Şii, 5'i Sünni, 5'i Kürt, 1'i Türkmen ve 1'i ise Hıristiyan Asurilerden oluşmaktaydı.¹⁶⁵

Bu dağılıma baktığımızda Irak'taki grupların nüfuslarına göre bir konsey oluşturduğu söylenebilir. Bu anlamda Irak'taki farklılıkların dikkate alındığı, bu rakamlara baktığımızda anlaşılmaktadır. Fakat gerçekte yönetim Şii ve Kürtler arasında paylaşılmıştı. Sünniler Baas, yönetimine yakın göründükleri için, Şii ve Kürtler yönetimi Sünnileri devre dışı bırakarak aldılar. ABD'nin yeniden yapılandırmaya çalıştığı Irak'ta Kürtler son derece etkin bir konuma yükselmişlerdir. Irak'ta yeni bir idari yapı oluşturabilmek için oluşturulan geçici yönetim Konseyi'nde Irak'lı Kürt liderler de yer almış ve Iraklı diğer etnik ve dini unsurlarla çetin müzakereler yapmışlardır. Kürt liderlerinin müzakereleri başarılı olmuş ve 8 Mart 2004 tarihinde kabul edilen geçiş dönemi Irak devleti yönetim yasasında beklentileri en fazla karşılanan Kürtler olmuştur. Geçiş dönemi yasasında Kerkük konusu haricinde istediklerini elde eden Iraklı Kürtlerin 2005 yılında düzenlenen seçimler ve anayasa oylamasında da etkin bir şekilde varlıklarını kanıtlamaları Türkiye'nin dış politikasında karşılığını bulmuştur. Türkiye Iraklı Kürtlerin, Irak'ın geleceği hususunda bu kadar etkin bir konum kazanmış olmaları karşısında Kürtler ile olan ilişkilerinde PKK terör örgütü temelli yaklaşımlar yanında artık doğrudan Irak'ın kuzeyindeki Kürt yönetimini dikkate alan açılımlar gerçekleştirmeye başlamıştır.¹⁶⁶

¹⁶⁵ *ABD'nin Irak işgali*, <http://www.orsam.org.tr>, Haziran 2008

¹⁶⁶ Hasan Tefik güzel, *Irak'ın Kuzeyindeki Bölgesel Kürt Yönetimi (1992–2008)* gazi, üniversitesi, sosyal bil. Enstitüsü. Uluslararası ilişkiler anabilim dalı, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara s.137.

5.8. 2005 Yılı Seçimleri: Kürt Partilerinin Kazanımları

1 Mayıs 2003 tarihinden bugüne kadar yaşanan gelişmeler, Irak halkı, bölge ülkeleri ve Türkiye açısından işgal sonrası Irak'ta zorlu bir döneme girildiğini göstermektedir. 15 Ekim 2005'te yapılan anayasa referandumuyla birlikte yeni Irak'ta bir kavşak daha geçilmiş oldu. Yeni Irak anayasası 144 maddeden oluşmakta ve Irak cumhuriyetini bağımsız ve egemen bir devlet, yönetim şeklini demokratik, federal ve temsili (parlamentar) bir cumhuriyet olarak tanımlanmaktadır.¹⁶⁷

ABD'nin Saddam rejimini devirerek Baasçılara karşı mücadele etmesi ve kendisine yakın Şii ve Kürt gruplarıyla çalışması, ülkede bir Sünni kökenli direniş hareketinin de başlamasına sebep olmuştu. Ocak 2005'te yapılan genel seçimlere en fazla ilgiyi Şii ve Kürt partileri göstermişti. Sünnilerin bir kısmı direniş hareketlerini başlatmış ve seçime ilgi duymamışlardı. Irak anayasasını hazırlayacak olan geçici meclis üyelerinin seçilmesiyle geçici yönetim konseyi de görevini tamamlamıştı. Bu anlamda seçimlerin en önemli özelliği geçici meclisin Saddam sonrası dönemin yeni idari ve kurumsal yapısını belirleyecek anayasayı hazırlama yetkisine sahip olmasıydı. Geçici meclis yeni yönetimi oluşturacak, hazırlanan anayasa halkoyuna sunulacak ve ülkeyi yeni bir genel seçim sürecine hazırlayacaktı.¹⁶⁸

Irak meclisininin 275 üyesi bulunmaktaydı. Şii partileri Ocak 2005 seçimlerin %48'ini alarak 140 sandalye elde etmişlerdi. Bu seçimlerde Şiiler önemli kişilerin desteğini alarak önemli bir başarı elde etmişti. Şiiler tarihten beri siyasal katılım içinde yer almamaktaydı. Devlet ve siyasal yapıya şüphe ile bakmaktaydılar. Şii din adamları genelde halkın idari yapılanma süreçlerine katılmalarını engellemeye çalışmışlardı. Bu anlamda Şii ittifakı sayesinde Ayetullah Sistani'nin de desteği alınarak oyların yarısına yakını alınmıştı. Irak'ın önemli aktörlerinden biri de Sünnilerdir. Ancak Sünni denildiğinde Baas Arap milliyetçiliğine sahip olan Sünniler denilmek istenmektedir. Sünni olmak sadece bir mezhep grubuna sahip olmak anlamına gelmez. Mesela Kürtlerin tamamına yakını Sünni Müslüman dır. Sünnilerin

¹⁶⁷ Taylan doğan, *I.Körfez Savaşı Sonrası Türkiye –Irak İlişkileri: Değişen Konjonktürün Türk Dış Politikasına Etkileri*. Ankara Hacettepe üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi Ankara 2009 s. 140

¹⁶⁸ Ahmet Orhan, *2003 Sonrası Irak ve İç Dengeleri, Türkiye'nin Buna Yönelik Politikası*. <http://www.orsam.org.tr>

sistemin dışında kalmış olması Irak'ta direnişin en önemlilerinden biri olarak kabul ediliyordu. Irak'ın işgalinden sonra yapılan ve ilk seçim olan Ocak 2005 seçimini boykot eden Sünni Arapların sistem dışına atıldığı ve direnişe yöneldiği bilinmekteydi. Ancak yine de bu dönemde Iyyad Allavi bazı milliyetçi grupları ve ABD'nin desteğini arkasına alarak siyaset alanına yönelmeye çalışıyordu. Fakat bu gruplar Sünni Arap aşiretlerin, eski rejim yandaşlarının ve milliyetçilerin gerçek anlamda temsilcisi olamazdı.¹⁶⁹

Saddam döneminde Irak hükümeti ile sorunlu olan Kürtler 2003 Irak savaşı sonucunda ciddi kazanımlar elde ettiler. IKYB lideri Celal Talabani Yeni Irak'ın Cumhurbaşkanı oldu. Irak'ın geleceğine dair yasal çerçevenin oluşturulmasında Şiilerden sonra en önemli aktör oldular. Irak'ın işgali, bu ülkenin geleceğini kökten etkileyecek bir süreç başlatmış ve ABD'nin tanımlamasıyla Irak'ın yeniden yapılandırma sürecinde önemli adımlar atılmıştır. Bu doğrultuda 30 Haziran 2004'de yönetim Iraklılara devredilmiştir. Kürt grupların büyük bir zafer olarak niteledikleri geçiş dönemi Irak devlet yönetimi yasası (GGDİDYY)8 Mart 2004'de kabul edilmiştir. İlk genel seçimler 30 Ocak 2005'te yapılmış, Kürt ittifakı 138 sandalye kazanan Şii ittifakından sonra, 75 sandalye alarak ikinci sırayı almıştır.¹⁷⁰

Irak'ta denge rolünü oynayan Kürtler ise işgalden sonra Bağdat'taki güç dengesi içinde yer almayı ve burada sağladıkları menfaati korumak ve geliştirmek için bütün seçimlere diğer gruplardan farklı olarak en çok katılımı göstermişlerdir. Bu anlamda Kürtler ittifak halinde (KDP ve KYB'nin İttifakı) Ocak 2005 seçimlerinde oyların %26'sını alarak 75 milletvekili çıkarmıştır.1991 Körfez savaşı ile güvenli bölgenin kurulmasından sonra ABD ile Kürtler arasında gelişen ilişkiler 2002 yılının ortalarından itibaren Kürtler açısından parlak bir döneme girmiş ve bu süreç bu şekilde devam etmiştir. ABD'nin Iraktaki en önemli müttefiki olarak görülen Kürtler önemli avantajlar elde etmiştir. Diğer yandan Kürtlerin Bağdat ta oynamak istedikleri rol sadece diğer devletlerle ilişkiler bakımından değerlendirilmemelidir. Kürtler açısından ele alındığında seçim süreci ve sonuçları, aynı zamanda, Iraktaki diğer grupların kendisine karşı birleşmiş, işgal sonrası

¹⁶⁹ Ahmet Orhan, *2003 Sonrası Irak ve İç Dengeleri, Türkiye'nin Buna Yönelik Politikası*. <http://www.orsam.org.tr>

¹⁷⁰ Hasan Yılmaz, *Kuzey Irak'ta Ortak Yönetimin Geleceği*, Stratejik analiz, sayı:74.Haziran 2006 s.83

kazanımlarını geri almayı hedefleyen güçlü ve aşırı merkezîyetçi bir iktidarın oluşması, Kürtlerin en önemli kaygılarından birini oluşturmaktadır. Onların kazanımlarını geriletecek bütün siyasi gruplara karşı Kürtler diğer gruplara göre seçimlere daha fazla ilgi ve katılım göstermişlerdir. Iraktaki Türkmen unsuruna baktığımızda ise diğer bazı gruplar gibi bazı bölgelerde çoğunluk oluşturmamaları yüzünden çok etkili oldukları söylenemez. Türkmenler Irak genelinde dağılmış vaziyette ve tamamı veya önemli bir çoğunluğu aynı mezhepten olmaması gibi nedenlerle önemli bir varlık oluşturmamışlardır. Türkmenler 2005 seçimlerinde de önemli bir varlık gösterememişlerdir. Çok sayıda partinin olması ve birlik içinde hareket edememeleri onlara istedikleri gücü sağlayamamıştır. Irak halkı geçici hükümetin ardından ilk kez daimi bir hükümet seçmek için 15 Aralık 2005'te sandık başına gitmiştir. Seçim sonuçlarına göre 275 sandalyeli Irak parlamentosunda Şii ittifakı 128, Kürt ittifakı 53 ve Sünniler de 44 sandalye ile temsil edileceklerdi. Daimi meclisin göreve başlamasının ardından başlayan iktidar paylaşımı mücadelesinde Şiiler ve Kürtler yine en önemli konumdaydı. Cumhurbaşkanlığına KYB'den Celal Talabani, Başbakanlığa Şii Nuri el Maliki seçildi. Oluşturulan 37 kişilik bakanlar kurulu listesinde Şiiler 18 bakanlık, Sünniler 9, Kürtler de 8 bakanlık elde etmişti. İçişleri ve petrol bakanlığı gibi önemli bakanlıkların Şiilere verildiği yeni hükümette Sünni Arapların başbakan yardımcılığının yanı sıra savunma ve adalet bakanlığı da elde etmeleri önemli olmuştu. Bununla beraber diğer önemli bakanlıkların Şiiler ve Kürtler arasında bölüştürülmüş olması Sünni Arapların mutlak iktidarlarını kaybettiklerinin resmi neticesi idi.¹⁷¹

Irakta siyasi sürecin devamında, Irak'ın geleceğini belirlemede önemli rolü olan ve hala tartışmaların ve sorunların kaynağı olarak gösterilen daimi anayasa referandumuna sunulmuş kabul edilmiştir. Kürt grupların tarihi kazanım olarak yorumladıkları anayasada Kürtlerin temel isteği olan federasyon sistemi onaylanmıştır. GDİDYY' deki Kürtlerin, Kerkük ile beklentilerini içeren 58. madde daimi anayasaya taşınarak, Kerkük'ün kuzey Irak bölgesine bağlanmasının önü açılmıştır.¹⁷² 2005 seçimlerinden sonra Celal Talabani'nin cumhurbaşkanı seçilmesiyle, ilk olarak bir Kürt bu göreve getirilmiştir. KDP den Hoşyar Zebari de

¹⁷¹ Ahmet Orhan '2003 Sonrası Irak İç Dengeleri Ve Türkiye'nin Buna Yönelik Politikası. www.orsam.org.tr

¹⁷² Hasan Yılmaz, Stratejik analiz. *A.g.m.* s.83.

Dışişleri bakanı olmuştur.15 Aralık 2005 seçimlerinden sonra, Nisan 2006 da daimi hükümet çerçevesinde Talabani ikinci kez Cumhurbaşkanı görevine seçilmiştir.14 Haziran 2005 tarihinde Mesut Barzani federal bölge başkanı olarak seçilmiştir.

5.9. 2005 Yılı Türkiye Kuzey Irak Ve ABD Yoğun Diploması Trafiği Ve PKK

Aralık 2005 tarihinde MİT müsteşarı Emre Taner ile KDP lideri Mesut Barzani görüşmüştür. Görüşmede Irak'ın geleceği, Iraklı Kürtler ve PKK konuları konuşulmuştur. Aynı yıl MGK genel sekreteri Yiğit Alp Doğan, George Bush'un terörizmin her türlüsüne karşı olduklarını söylemesine rağmen, ABD Kuzey Irak'taki PKK'yı sadece seyrettiğini söylemiştir.¹⁷³ PKK terör örgütünün güvenli saydığı üs bölgelere sahip olması ve buradan Türkiye'ye yönelik terör eylemlerini icra edebilmesi, bölge yönetiminin bazen Irak dışında ayrı bir otorite gibi söylem, eylem ve uygulamalar içerisinde olabilmesi, Türkiye'yi Rahatsız eden gelişmelerdi. Bu gelişmeler haricinde Barzani'nin orta ve uzun vadeli siyasi hedefleri doğrultusunda komşu ülkelerdeki Kürt kökenli vatandaşlar üzerinde nüfuz kurma girişimleri, petrol kaynaklarının hukuki statüsüne ilişkin uyuşmazlıklar, Türkmenlerin güvenliği gibi meseleler Kuzey Irak defterinin Türkiye de kapanmasına izin vermemiştir.¹⁷⁴

PKK terör örgütü Türkiye'nin en önemli güvenlik endişesidir. 2005 yılında Amerikan dışişleri bakanı sözcüsü Sean Macormack PKK'yı ABD'nin bir terör örgütü olarak gördüğünü belirtmiş Türkiye ile PKK konusunda birlikte çalıştıklarını söylemiştir. Esasında ABD'nin bu tür söylemleri daha öncelere dayanıyor.13 Mart 2003 tarihinde George Bush, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a gönderdiği mesajda kuzey Irak'lı teröristlerin yeniden Türkiye'ye saldırı düzenleyebilecekleri bir sığınak olmasını engellemek için Türkiye ile birlikte çalışacağız vaadinde bulunmuştur. Ancak kuzey Irak hala bir sığınak olma özelliğini korumaktadır. PKK teröristleri buradan Türkiye'ye giriş yapmaktadır.¹⁷⁵

2003 tarihinde ABD, İngiltere ve diğer ortaklarının başlattığı operasyon sonucunda Irak'ın işgali ile birlikte Irak'ın kuzeyi Irak'ın en gelişmiş bölgesi haline

¹⁷³ *Kuzey Irak ta MİT Barzani Buluşması* www.hurriyet.com.tr 24.11.2005

¹⁷⁴ Sadi Çaycı, *Kuzey Irak'ın Hukuki Statüsü*. www.Sam.baskent.edu.tr/Sadi çaycı 28 Mart 2008

¹⁷⁵ *Türk Amerikan ilişkileri 1Martın gerisine bile düştü* www.hurriyet.com.tr.20.02.2005

gelmiştir. Mesut Barzani ve Celal Talabani'nin kontrolü altında yaşamakta olan Kürtler işgal sırasında Saddam kuvvetlerine karşı ABD ordusuna verdikleri destekle ABD tarafından ödüllendirilmişlerdir. Daha öncesinde 1.körfez savaşı sonrası oluşturulan çekiç güç ve Saddam'ın kuvvetlerine karşı uygulanmaya çalışılan uçuş yasakları ABD'nin Irak Kürtlerini himaye ettiğinin bir göstergesi olmuştur. 2003'te gerçekleşen Irak işgaliyle Saddam baskısından tamamen kurtulan ve ABD'nin desteğini arkasına alan Iraklı Kürtler ABD'nin bölgede en önemli müttefiki konumuna gelmişlerdir. ABD desteği ile birlikte Irak'taki diğer etnik ve dini gruplara çeşitli baskılar uygulamaya başlamışlardır. Irak anayasasını federatif bir çözüme uygun hale getirerek bir devlet alt yapısı oluşturmuşlardır. 2003'deki işgal ile birlikte Irak yönetimine el konulmuş, ordusu, güvenliği dağıtılmış, bu tarihten itibaren ve halen fiili De Facto bir durum içinde bulunan ülke durumundadır.

6. BÖLÜM

6. 2006 SONRASI DÖNEMDE TÜRKİYE KUZEY IRAK ARASINDAKİ SİYASİ İLİŞKİLER

6.1. Türkiye'nin Kuzey Irak Politikasındaki Değişim:

Türkiye'nin içinde bulunduğu bölge küresel kriz olarak adlandırılmıştır. Büyük Ortadoğu projesinin doğurduğu, küresel krizden en çok etkilenen beş ülke Irak, Afganistan, Pakistan İran ve Türkiye olmuştur. Bu beş ülkeden ikisi Irak ve Afganistan işgal edilmiştir. 2003-2008 Aralığında İran bombalanma tehlikesi yaşamıştır. Bu sürecin Türkiye için oluşturduğu tehdit Türkiye Cumhuriyetinin federal bir devlete dönüştürülerek Türk devlet karakterinin silinmesidir. Bu süreçte Kürt kimliği PKK terör örgütünün yönlendirmesi ile siyasallaşma sürecine girmiştir. PKK terör örgütü AB süreci ve Irak'taki gelişmelerin Türkiye üzerinde oluşturduğu baskıyı lehine kullanarak önce devleti federal Türk ve Kürt ortak devleti haline getirmeyi ve ikinci aşamada Türkiye'yi bölmeyi Birleşik –Büyük Kürdistan'ı kurmayı hedeflemektedir.2003 sonrasında PKK terör örgütü Irak'a yerleşen ABD'nin dolaylı dolaysız denetiminde bir terör sürecinin içindedir. PKK terör örgütü 2003 sonrasında ABD'nin Irak'a yerleşmesini de stratejik emelleri açısından doğru değerlendirmiştir. 2003 öncesinde AKP hükümeti 2002 sonunda iktidara gelmeden önce zaten 'De Facto' bir 'Kürt Devletçisi' geçmiş yönetimlerin hataları ile oluşmuştu. 2007 yılına kadar Irak'ın bütünlüğünün korunması ve bunun için de sadece merkezi Irak yönetiminin muhatap alınması yönündeki ülke politikamızda bir değişiklik olmamıştı.

2003 sonrasında Türkiye'nin Kuzey Irak'ta gelişmeleri yeterince etkileyebildiğini söylemek pek mümkün değildir. Ancak Ankara'nın hiçbir politik etkisinin olmadığı da söylenemez. Eğer, Türkiye olmasa idi Bölgesel Kürt yönetimi Kerkük'ü ilhak eder ve muhtemelen bağımsız Kürt Devleti ilan edilirdi. Türkiye'nin Kuzey Irak politikasının ana gündemini ABD'nin Kuzey Irak'ı muhatap alın talebine

karşın, Türkiye'nin 2007'ye kadar Kuzey Irak yönetimini muhatap almamaktaki direnci oluşturmuştur. Türkiye, ABD'nin talebine,2003'de yapılan bazı temaslar sonrasında temasları keserek Kuzey Irak'ta gerçekleşen devletleşme ve bağımsızlaşma sürecini meşrulaştırmamak için direnmiştir. AKP politikalarındaki değişimin köse taşı 5 Kasım 2006 tarihinde başbakan Erdoğan'ın, ABD Başkanı Bush'a Washington'da yaptığı ziyaret ile başlamıştır. Bu tarihten sonra Ankara'nın Irak'ın kuzeyine ve PKK terörü ile mücadeleye yönelik politikalarında önemli değişimler ve sapmalar başlamıştır. Bu değişimleri üç başlık altında toplayabiliriz ¹⁷⁶ Görüşmelerin ardından Irak'ın kuzeyine ABD'nin icazeti ile yapıldığı ve Kürt yönetim bölgesi dışındaki bölge için izin verildiği belli olan, büyük çaplı bir askeri harekât yapıldı. ABD, Kürt bölgesinin hassasiyetine o kadar dikkat ediyordu ki bizzat Bush tarafından operasyonun uzamaması ve kısa sürede bitirilmesi için sık sık uyarı yapıldı. Harekât istendiği gibi kısa sürede bitti ve bundan sonra Irak'ın kuzeyine askeri harekât büyük ölçüde hava kuvvetleri ile sınırlandırıldı. Bunun için de ABD'nin istihbarat desteği ile PKK'ya havadan darbe vurulduğuna kamuoyu inandırılmaya çalışıldı. İkinci değişim alanı 2007 yılına kadar Irak ve kuzeyine ilişkin o döneme kadar anlayış birliği sağlayan devletin kurumları arasında oldu ve kurumlar arası ayrışma başladı. Hükümetin ABD ile pazarlığın sonucu olarak iki yeni uygulaması ortaya çıkmıştı; PKK için Irak'ın kuzeyindeki yönetimin ve ABD'nin şefaatine karşılık Irak'ın kuzeyi ile ilişkilerin yapılandırılması ve Türkiye içindeki Kürtlere yönelik (demokratik) açılım gündeme geldi. Bu iste dönemin uzatmalı MİT müsteşarı gibi, kurumlar içinde iktidardan beklentileri olanlar etkin roller aldılar. Asıl ayırım TSK. İle yasandı ve bu dönemden sonra Irak'a TSK'nin bakışı ile hükümetin bakışı arasındaki makas açılmaya başladı. Üçüncü sapma ise Türkmenler ile ilişkilerde yaşanmaya başladı. Hükümet Türkmenlere olan ilgisini tamamen kaybetmeye başladı. Üstelik Türkmen yapılanmaları değiştirilerek susturulmaya, baskı altına alınmaya çalışıldı. Türkmenler içinde İslamcı yapılanmaya yönelik uygulamalar başladı. Türkmenlerden seslerini yükseltmemeleri, uyum sağlamaları, varlıklarını çok hissettirmemeleri istendi. Bunu yaparken de kamuoyuma garip bir söylem sunuldu; "Irak meselesine Irak'ın Kuzeyinden, hatta tüm Irak üzerinden değil tüm Orta Doğu gözünden bakmalıyız". Bu Türkmenlerin

¹⁷⁶ Sait yılmaz, **Irak'ın Kuzeyindeki Yanılgılar ve Gerçekler** /http://yenibeykent.edu.tr .

ihmal edilmesinin kılıfı olmak yanında bölgeye ideolojik bakışın da çerçevesi oldu.¹⁷⁷

ABD'nin Irak'ın kuzeyi ve Türkiye'ye yönelik politikaları, 2007 yılının sonlarına doğru yeniden şekillenmeye başlamıştır. Bu bağlamda, ABD bölgesinde Türkiye ve Kuzey Irak Bölgesel Yönetimi arasında görece daha dengeli bir politika uygulamaya başlamıştır. Bu değişim ve dönüşümün nedenleri: Kürtlerin 2005 seçimleri sonucunda güçlenmeleri ile bağımsızlık taleplerinin artması Kerkük'te referandum yapma, petrol yasasına karşı çıkma, demografik yapıyı Kürtler lehine değiştirme, yayılmacı siyaset, merkezi hükümete rağmen bölgelerinde petrol arama anlaşmaları yapmaları. vb.) ve bu durumun istikrarsızlık unsuru yaratma ihtimali ABD tarafından anlaşılmıştır. Türkiye'nin Irak'ın kuzeyinde üslenen PKK'ya karşı tek başına harekete geçmesinin önüne geçilmesi adına ortak bir mekanizmanın sağlanması ihtiyacı doğmuştur. 2007'den itibaren, Kuzey Irak ile gerek ABD'nin baskıları gerek AKP'nin bunu istemesi sonucunda diplomatik temaslar başlamıştır. Daha önce gerçekleşen temasların yararsızlığının 2008 Ekim'inde gerçekleşen PKK terör örgütü saldırıları neticesinde tekrar ortaya çıkmasına rağmen, AKP hükümeti Kuzey Irak Yönetimi ile tekrar temasların artırılması kararını almıştır.

2007 yılının Kasım ayında George Bush ile Başbakan Erdoğan arasında yapılan anlaşma neticesinde Türkiye nihayet 'kırmızıçizgiler' politikasını ve statükoyu terk etmek ve ABD-Kuzey Irak İttifakı'na yanaşmak durumunda kaldı. Büyük uğraşlar sonucunda canlandırılan terör işe yaramış, Amerikalılar istediklerini almışlardı. Kasım 2007'den beri terör tekrar bir gerileme içerisine girdi. Bunda sınır ötesi operasyonların yanı sıra Kuzey Irak Yönetimi'nin verdiği destek de önemli rol oynadı. ABD ile yapılan istihbarat paylaşımı anlaşması ve ABD-Türkiye-Kuzey Irak troykasının oluşturulup, işbirliğinin artırılması etkili oldu. Ancak bu durumda kısa sürmüştür. Ankara, Ekim 2008'de PKK terör örgütünün gerçekleştirdiği Aktütün Bayrak tepe saldırısından sonra Barzani ile Irak'ın kuzeyinin Irak'tan ayrılmasını meşrulaştırıcı bir görüşme sürecinin önünü açmakta ilk adımını atmıştır. Yapılan ilk görüşmede, Ankara'dan genel af isteyen Barzani'nin talepleri: a) Erbil'de temsilcilik ve diplomatik ilişkilerin pekiştirilmesi b)Türkiye'nin bölgede ekonomik faaliyetlerini

¹⁷⁷ Sait Yılmaz, *Irak in Kuzeyindeki Yanılgular ve Gerçekler* /<http://yenibeykent.edu.tr>.2010

canlandırması c)Kürt petrolünün Ceyhan üzerinden uluslar arası piyasaya aktarmasına izin verilmesi şeklinde stratejik talepler iken Ankara'nın talepleri: a)Kuzey Irak'ta ortak istihbarat çalışması b)Türkiye-Irak sınırındaki karakolların canlandırılmasını talepleri olmuştur. ABD, Irak'ı işgali öncesinde Türkiye ile 1 Mart tezkeresi krizini yaşamıştı. Bu nedenle ABD, 2003 yılından 2007 yılına kadar Ankara'yı, Irak'taki tüm gelişmelerden saf dışı bırakmaya çalıştı. PKK terör örgütü bu süreçte Türkiye'ye yönelik saldırılarını artırmış ve Ankara'ya karşı PKK kartı ön plana çıkmıştır.¹⁷⁸

6.2. Dağlıca Baskını

21 Ekim 2007'de terör yeniden ortaya çıkmıştır. 21 Ekim 2007 tarihinde Hakkâri'nin Yüksekova ilçesine bağlı Dağlıca Köyünde konuşlu Türk Silahlı Kuvvetleri Komando Taburuna karşı PKK ağır silahlar ile saldırıya geçmiştir. Beyaz Saray sözcüsü Gordon Johndroe, PKK'nın son saldırılarından derin kaygı duyduğunu ve Türkiye ve Irak ile birlikte Kuzey Irak'ı üs edinen PKK'ya karşı savaşta işbirliğine devam edeceklerini söylemiştir.¹⁷⁹ Dağlıca baskının ardından Irak Başbakanı Nuri El Maliki Irak'ta terör örgütü PKK bürolarının kapatılacağını ve Irak topraklarının örgüt tarafından kullanılmasını engelleyeceklerini açıklamıştır.¹⁸⁰

1984'ten bu yana devam eden PKK sorununun 2007 yılında daha da artması, terörle mücadelede kesin tedbirlerin alınması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Özellikle Dağlıca baskını terörle mücadelede daha aktif bir politika izlenmesine sebep olmuştur. Zira bu baskında PKK tarafından kaçırılan 8 askerin tesliminde gerekli girişimcilere PKK'nın anlaşma imzalatmasını M. Ali Şahin "keşke böyle teslim almasaydık ve böyle bir şey olmasaydı" derken, 8 askerin hayatından çok devletin siyasetini ön plana çıkarmıştır. Öte yandan olası sınır ötesi operasyona karşı dışarıdan gelebilecek tepkilere karşı cevap veren ticaretten sorumlu Devlet Bakanı Kürşat Tüzmen "mevzu bahis vatan ise gerisi teferruatır" açıklamasında bulunmuştur.¹⁸¹ Türkiye, 2000'li yıllarda Meclis'te 4 ayrı tezkere ile karşılaşmıştır.

¹⁷⁸Ali Semin, *Türkiye'nin Bağdat Necef ve Erbil Üçgeninde Irak Politikası*, www.tuicakademi.org 11.04.2011

¹⁷⁹ <http://www.hurriyet.com.tr> 23 Ekim 2007.

¹⁸⁰ <http://www.hurriyet.com.tr> 23 Ekim 2007.

¹⁸¹Metin Öztürk, *Türkiye'nin Kuzey Irak Politikasına Teorik Bir Bakış*, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi Sayı 19, Ocak Şubat Mart 2010

Asker gönderme amaçlı tezkerelerin ilk üçü kullanılmamıştır. Dördüncüsü ise, 2007 yılının ikinci yarısında giderek artan terör eylemlerine yönelik sınır ötesi operasyon yapılmasına yöneliktir. Bu noktada TBMM; hükümete, gerektiği takdirde PKK terör örgütüne karşı Kuzey Irak'a yönelik sınır ötesi operasyon yapılması için bir yıl süreyle yetki vermiştir. AK Parti Hükümeti'nin bu tezkeresine CHP ve MHP olumlu destek verirken, DTP ise tamamen karşı çıkmıştır. Bu tezkerenin oluşumunda kamuoyunun da katkısı olmuştur. Dolayısıyla, iktidar ve muhalefet partileri, kamuoyu bu tezkerenin çıkmasında etkili olmuştur. Tezkerenin çıkmasından itibaren sınır ötesi operasyon kararına son şeklini vermeden önce 5 Kasım 2007'de önemli bir zirve toplantısı yapmak için ABD'ye giden Erdoğan'ın Bush ile Beyaz Saray'daki görüşmesinden "ortak mücadele" mesajı çıkmıştır. Bush 'Türkiye ve Irak Merkezi Hükümetinin birlikte hareket edeceğini, ABD'nin istihbarat paylaşımı yapacağını' açıklamıştır¹⁸². Bush ayrıca, 'PKK'nın terör örgütü olduğunu, Türkiye'nin olduğu kadar, Irak ve ABD'nin de düşmanı' olduğunu ilan etmiştir. Erdoğan da, 'tezkerenin hedefinin PKK olduğunu, Kuzey Irak da dâhil Irak'ın istikrarının önemli olduğunu vurgulamıştır. Bu görüşmede sınır ötesi operasyon beklentisi oluşmasına karşın (Hakkâri'nin Yüksekova İlçesi'ne bağlı Dağlıca Köyü'nde meydana gelen terörist saldırı sonrasında, Türk Halkı sokağa dökülmüş, operasyon yapılması için istekler dile getirilmişti), açık bir harekât kararı çıkmamış, sadece ABD'nin istihbarat bilgisi vereceği netleşmişti. Ayrıca, İngiltere'ye giden Başbakan Erdoğan, İngiltere Başbakanı Gordon Brown ile Downing Street 10 numarada yaptığı görüşmeden sonra, iki ülke arasında stratejik ortaklık belgesi üzerinde mutabakata varıldığını ifade etmiştir. Erdoğan, İngiltere ile ilişkilerin giderek güçlendiğini ifade etmiştir. Brown ise, PKK'yı kendilerinin de lanetlediklerini ve PKK konusunda birlikte çalışacaklarını belirtmiştir. Özellikle 2007 dağlıca baskını sonrasında Türkiye'nin tek taraflı olarak bölgeye müdahalesi ihtimali artmıştır. ABD ve Türkiye arasında PKK terör örgütüne karşı ortak harekât prensibine varılması ile Türkiye 1 Aralık 2007'de Irak'ın kuzeyindeki PKK terör örgütü hedeflerine hava harekâtını başlatmış, bu harekâtı 21 Şubat 2008 tarihli kara harekâtı izlemiştir. Söz konusu gelişmeler Irak merkezi hükümeti ile Kuzey Irak Bölgesel Yönetimi arasındaki uyuşmazlık ve yaşamsal konulardaki ayrışmanın bir başka yönünü de ortaya çıkarmıştır. Kuzey Irak

¹⁸² *ABD Irak'tan çekilme süreci*, <http://busam.bahçeşehir.edu.tr/rapor>. İstanbul. Ocak. 2009

Bölgesel Yönetiminin aşırı isteklerinden bunalan Irak Merkezi Hükümeti, Türkiye'nin askeri operasyonunu haklı gördüğünü belirtmiştir.¹⁸³

Irak işgalinden sonra, PKK, Kuzey Irak'ta daha rahat ederek ve bölgesel Kürt Yönetiminin desteğini alarak Türkiye'deki terörist faaliyetlerini artırmıştır. Bu sebeple başlatılacak bir sınır ötesi operasyonun öncesinde diplomatik girişimlerini sürdüren Türkiye; ABD'den, Kuzey Irak'a yönelik bir operasyona sıcak bakmadığı cevabını almıştır. Ancak ABD'nin, Kuzey Irak yönetimine "Türkiye'yi kışkırtmayın, sınır ötesi operasyon yaparsa ortada kalırsınız" şeklindeki politikalarının yanında Türkiye ile PKK konusunda istihbarat paylaşımına yanaştığı ve AB içinde de sınır ötesi operasyona yönelik Türkiye lehine söylemlerin olgunlaştığı gözlenmiştir. Ayrıca, Suriye'nin de Türkiye'nin bu hassasiyetini paylaştığı bir süreç sonrası gerek Irak merkezi yönetimi, gerekse Kuzey Irak bölgesel yönetiminin yumuşadığı görülmüştür. Bu süreçteki Türkiye'nin politikası, sistemik yaklaşım çerçevesinde değerlendirilebilir.

Türkiye'nin kendi ulusal güvenliğini savunması söz konusu olduğunda her türlü tedbire başvuracağı şeklindeki beyanlardan öte, somut adımlar atması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Ortadoğu gibi karmaşık ve tehlikeli bir coğrafyada bir devletin caydırıcılığının kaybının onu askeri güce daha fazla başvurmak zorunda bırakabileceği akıldan çıkmamalıdır. Gerek terörle mücadeledeki teknik gereklilikler gerekse Türkiye'nin genel dış politikası, hükümetin ve TSK'nin uygun gördüğü bir zamanda terörle mücadelede diplomasi dışındaki araçların devreye sokulması hızla kaçınılmaz hale gelmektedir. Bu açıdan Türkiye'nin bu konumu hem sistemik hem de ulusal yaklaşımın barındığı bir bütünleyici yaklaşım çerçevesinde geliştiği söylenebilir. Erdoğan, sınır ötesi operasyonu başlatma yetkisini 28 Kasım'da Genel Kurmay Başkanı'na vermiştir. Ardından, TSK, 1 Aralık'ta nokta atışları şeklinde sınırlı bir operasyon gerçekleştirmiştir. Süreç bu şekilde ilerlerken, 16.12.2007 tarihinde gece 01.00'den 04.15'ekadar kapsamlı bir sınır ötesi operasyon (F-16 ve top atışı şeklinde) düzenlendiği Genel Kurmay Başkanlığı sitesinde yer almıştır. Operasyonun ana hedefi; PKK'nın merkezi komuta karargâhı olan Kuzey Irak'ın kuzey bölgeleri ve Kandil dağı olarak belirlenmiştir. Bu operasyona daha önce

¹⁸³ *ABD Irak'tan çekilme süreci*, <http://busam.bahçeşehir.edu.tr/istanbul.Ocak.2009>.

anlaşmaya varıldığı üzere İran da PJAK' yönelik eş zamanlı operasyonla katkıda bulunmuştur. Bu operasyonun, bölge halkına, düşmanca harekette bulunmayan yerel gruplara (peşmergelere) karşı olmadığı, bu operasyonda sadece PKK'nın hedef alındığı özellikle belirtilmiştir.

6.3. 2008 Yılı Türkiye-Kuzey Irak İlişkileri

Ekim 2008'de Türkiye'nin Irak özel temsilcisi Murat Özçelik'in Barzani ile görüşmesi, Kuzey Irak bölgesel yönetimi ile doğrudan diyaloga geçmesinin başlangıcıdır. Türk Hükümeti, PKK'nın Irak'ın kuzeyindeki varlığının etkisiz hale getirilmesinde etkin yol olarak, Bölgesel yönetim ile diyaloga geçilmesini Ve ABD ile aktif işbirliğine gidilmesini yeni bir açılım olarak belirlemiştir. 3 Ekim 2008 tarihinde PKK ile TSK arasında Hakkâri'nin Şemdinli ilçesinde çatışma gerçekleşmiş ve ağır silahlarla 600 PKK'lı terörist Şemdinli Aktütün karakoluna saldırmıştır. Saldırı sonucunda 20 kişi yaralanmış, 23 PKK lı öldürülmüştür.¹⁸⁴ Aktütün karakoluna düzenlenen saldırı üzerine Dışişleri Bakanlığı, Irak makamları ve diğer ilgililer nezdinde girişimlerde bulunarak; Ağır silahlarla gerçekleştirilen saldırının vahim bir durum arz ettiğini belirterek komşumuz Irak Hükümetinden bu konuda üzerine düşen sorumlulukların gereğini yerine getirmesini beklemekteyiz açıklamasında bulunulmuştur.¹⁸⁵ Aktütün Karakoluna yapılan saldırı ABD'li basında geniş yer bulmuştur. Washington post gazetesi, PKK'nın kullandığı ağır silahlara dikkat çektiği haberinde "Irak merkezi hükümeti, Kürt yetkililere baskı yapmadı denildi. New York time saldırıyı, Dağlıca'dan sonra en kanlı saldırı olarak nitelerken, Los Angeles time, saldırının Türkiye için moral bozucu darbe oluşturduğunu öne sürmüştür.¹⁸⁶

Türkiye'nin 2008 yılının ikinci ayında Irak'ın kuzeyine kara harekâtı başlatması, ardından ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney ve Irak Devlet Başkanı Celal Talabani'nin Türkiye ziyaretleri, terör örgütüyle daha etkin mücadele için Irak ve ABD ile mekanizma arayışları, bölgesel yönetimle ilişkiler, karşılıklı ziyaret ve görüşmelerdir. 2008 Ocak ayı ortalarında Ankara'ya gelerek temaslarda bulunan

¹⁸⁴ *Şemdinli'de Karakola Saldırı 15 şehit.* <http://arsiv.ntvmsnbc.com> 5 Ekim 2008

¹⁸⁵ *Ankara Uyardı Talabani Tutuştu.* www.milliyet.com.tr Ekim 2008

¹⁸⁶ *Aktütün Saldırısı ABD Basınında Geniş Yer Buldu* <http://www.milliyet.com.tr>. 05.10.2008

ABD'nin Irak Özel Temsilcisi David Satterfield, görüşmelerinde terör örgütü PKK ile mücadeleye Irak'ın kuzeyindeki bölgesel yönetimin de destek vermesi gerektiğini belirtmiştir.¹⁸⁷ 2008 Şubatında, TSK Irak'ın kuzeyindeki teröristlere yönelik havadan ve karadan harekât başlatmıştır. Dönemin Dışişleri Bakanı Ali Babacan, operasyonun hedefinin terör örgütü PKK olduğunun altını çizerek, "Türkiye, Irak'ın toprak bütünlüğünü ve Siyasi birliğini önemsemektedir" demiştir. 26 Şubat'taki açıklamasında da; Irak'ın kuzeyine yapılan askeri operasyonun sınırları, amacı ve hedefinin belli olduğunu, hedefine ulaşmaya kadar devam edeceğini açıklamıştır.¹⁸⁸ Başbakan Erdoğan ise, bu saldırının amacının kapsamının sınırlı ölçekte olduğunu ve askeri birliğin hedefini gerçekleştirmesinin ardından mümkün olan en kısa sürede geri döneceğini duyurmuştur.¹⁸⁹

Temaslarda bulunmak üzere 28 Şubat 2008'de Ankara'ya gelen ABD Savunma Bakanı Robert Gates, "Türkiye'nin kendini savunma hakkı ile Irak'ın toprak bütünlüğü arasında denge kurması gerektiğini" belirterek, Türkiye'nin Irak'a düzenlediği kara Operasyonunun kısa sürmesini ve belli noktaları hedeflemesini istemiştir. Zaten TSK da, 1 Mart'ta kara harekâtını bitirmiştir. Diğer yandan, ABD'nin terör örgütü PKK konusunda Türkiye ile istihbarat paylaşımında zafiyet olduğu iddialarını ortaya çıkartan gelişme, 2008 Ekim ayı başında Hakkâri'deki Aktütün karakoluna, daha sonrasında da Diyarbakır'da polis okuluna düzenlenen terör saldırılarıyla yaşanmıştır. Ancak dönemin ABD Büyükelçisi Ross Wilson, bir resepsiyon da yaptığı açıklamada bu iddiaların asılsız olduğunu açıklamıştır. Nitekim bu dönemde; Türkiye, ABD ve Irak arasında yeni bir üçlü yapının kurulması planları ortaya çıkmıştır. Dönemin Dışişleri Bakanı Babacan, yeni üçlü yapının geçmişte kurulan üçlü mekanizmadan farklı olduğunu, temsilci atanmayacağını, üç ülkenin ilgili birimlerinin bir araya gelip terör örgütü PKK ile ilgili neler yapılabileceğini konuşacaklarını açıklamış ve bu üçlü komisyonun ilk toplantısı 19 Kasım 2008'de Bağdat'ta yapılmıştır. Türkiye'nin İçişleri Bakanı Beşir Atalay tarafından temsil edildiği toplantıda Bağdat, terör örgütüyle mücadelede yardım sözü vermiştir. Irak

¹⁸⁷ *2008 de Diplomasideki Önemli Olaylar* www.zaman.com.tr 19.12.2008.

¹⁸⁸ *2008 de Türkiye –Irak ilişkileri.* http://www.tumgazeteler.com 1.11.2009.

¹⁸⁹ Can zeyrek *Turkish Troo Ps Enter North Iraq* http://news.bbc.co.uk. europe 22.12,2008

ile ABD arasında 2008 Kasım ayı ortalarında, Amerikan askerlerinin Irak'tan çekilmesine yönelik anlaşma (SOFA) yapılmıştır.¹⁹⁰

2008 yılında Türkiye ile Kuzey Irak yönetimi arasında yoğun temaslar olmuştur. Washington'un izlediği stratejiye göre ki bu iki adımlı bir stratejidir. Birinci adımda; Türkiye kuzey Irak ilişkileri düzenlenecek, ikinci adımda ise PKK terör örgütünün Türkiye'ye dönüşü sağlanacaktır. İkinci adımı AKP hükümeti Kürt sorununun çözüm paketi üzerinde çalışmaya başlayarak atmıştır. Ocak 2006'da TRT 6'nın yayına başlaması ile Kürt açılımının ilk önemli adımı atılmıştır. Abdullah Gül, 2009 başında devlet kurumlarında çözüm konusunda uyum olduğunu ifade etmiştir. AKP çözüm paketi için İçişleri Bakanlığını görevlendirmiştir. Kürt açılımının temelinde ABD'nin Kuzey Irak'tan çekilmek üzere olmasının yarattığı dinamikler bulunmaktadır. ABD'nin Irak'tan çekilmesi sonrasında Araplarla Kürtler arasında iç savaş başlayacağı ABD tarafından öngörülmüştür. Washington, Kürt yönetiminin Ankara ile Bağdat arasında kurulacak ittifak arasında kalarak ezilmemesini ve varlığını sürdürmesini Türkiye'nin Kürt yönetimine destek vermesine bağlı olduğunu görmüştür. Türkiye'nin kuzey Irak yönetimini desteklemesi karşılığında PKK'nın etkisizleştirilmesi için Türkiye ile ABD kuzey Irak Kürt yönetimi arasında yoğun bir işbirliği önerilmiştir.¹⁹¹ Türkiye'nin Kuzey Irak'ın varlığını tanıması ABD'nin çekilmesinden sonra başlaması olası olan Arap –Kürt savaşında Kürtlerin yanında yer alması ve Güneydoğu Anadolu ile kuzey Irak arasında ekonomik ve sosyal bir bütünleşmeyi öngören bu yaklaşıma büyük pazarlık denilmektedir. Bu projenin amacı; Türkiye'nin güneydoğusu ile kuzey Irak'ın kültürel, ekonomik sosyal süreçler de bütünleştirilerek, Büyük Kürdistan'ın sosyolojik temelini atılmasıdır.¹⁹² Bugün gelinen noktaya baktığımızda Türkiye'de Kürtlere karşı önyargının kırılmaya başladığını ve bir yakınlaşma sürecinin başladığını görmekteyiz. BDP'nin mecliste olması, Kürtçe öğreniminin önündeki engellerin kaldırılması, Devletin Kürtçe televizyon kurması gibi önemli adımlar oldu.¹⁹³

¹⁹⁰ Can zeyrek *ABD ile İlişkilerde Değişkenlik Konjonktürü*, <http://www-as-add-de/dosya/Türkiye>, 28 Şubat 2008.

¹⁹¹ Ümit Özdağ, *Kürt Açılımının Geleceği* 21.yy Dergisi. Ekim 2009 s.1–2.

¹⁹² Ümit Özdağ, *Kürt açılımının Geleceği* 21.yy Dergisi. Ekim 2009 s.1–2

¹⁹³ Göktürk Tüysüzoğlu, *Türkiye Kuzey Irak İlişkileri Gelişiyor Neden* www.stratejikboyut.com. 04.05.2009.

Türkiye 1990'ların başından itibaren ABD'nin Kuzey Irak'lı Kürtleri destekleme politikasının bölgedeki en önemli aktörü olmasına rağmen kendi başına bela olmuş olan PKK terörü nedeniyle Kuzey Irak'a mesafeli yaklaşıyordu. PKK ve onun türevi örgütler en önemli lojistik merkezi olarak Kuzey Irak'ı kullanıyor, bu bölge ile Türkiye arasında sınır oluşturan dağlık bölgede konuşlanıyordu. Özellikle Kandil Dağı bölgesinde bulunan kamplar adeta ölüm kusuyordu.(bu kamp kuzey Irak'ın kuzeydoğu kesimindedir. Kandil dağı son derece dağlık bir bölgedir. Kuşbakışı Türkiye sınırından 90 km kadar uzaklıktadır. Bölgenin bir kısmı İran sınırında kalmaktadır. Teröristler bu sığınakta konuşlanmaktadır.¹⁹⁴.Bu durum hem yerel Kürt liderler hem de onların hamisi durumunda olan ABD ve diğer batılı ülkeler tarafından bilinmesine rağmen, gerek Türkiye'nin dış politika alanında sıkıştırılmasını sağlamak, gerekse de Türkiye'de politika gündeminin demokratikleşme ve insan hakları alanlarına kanelize edilmesini sağlamak için Kuzey Irak'ta mevzilenen PKK'lı teröristlere müdahale edilmiyordu.

Türkiye'nin ABD-Kuzey Irak ittifakına yanaşmaması, kendisine terörün canlanması ve yüzlerce şehit verilmesi ile fatura edildi.1990'ların sonlarında bitme noktasına gelmiş olan PKK terörü, ABD'nin Türkiye'ye sınır ötesi operasyon yapma izni vermemesi ve PKK terör örgütünün Kuzey Irak'ta rahatça teşkilatlanmasına ve silahlandırılmasına izin verilmesiyle canlandırıldı. 2007 Kasım ayında George Bush ile Başbakan Erdoğan arasında yapılan anlaşma neticesinde Türkiye kırmızıçizgiler politikasını ve statükoyu terk etmek ve ABD- kuzey Irak ittifakına yanaşmak zorunda kaldı. Kasım 2007'de terör gerileme sürecine girdi. Bunda sınır ötesi operasyonların yanı sıra kuzey Irak yönetiminin verdiği destek de önemli rol oynadı. Washington'un, Ankara ile Erbil arasında PKK terörünün tırmanmasına göz yumulması da dâhil uyguladığı çok boyutlu baskılar sona ermiştir. Kuzey Irak ile 2008 yılında ilişkiler yoğunlaşmıştır. Irak Cumhurbaşkanı Talabani'nin Mart 2008'de Türkiye ziyaretinde Türkiye kuzey Irak ilişkileri ve PKK meselesi ele alınmıştır. Irak'tan sorumlu Büyükelçi Murat Özçelik, 2008 senesi içinde Irak'ı 6 kez ziyaret etmiş 14 Ekim 2008'de Mesut Barzani ile görüşmüştür. Ankara Erbil'den bu süreçte 5 talepte bulunmuştur. Bu talepler; PKK'nın terör örgütü olarak kabul edilmesi, PKK kamplarının ve siyasi bürolarının kapatılması, PKK'nın lojistik

¹⁹⁴ Sedat Laçiner, *U.s.a.k Kuzey Irak Operasyonu Raporu*, Ankara, 13 Haziran 2007, s.30

desteğinin kesilmesi, üst düzey PKK yöneticilerinin Türkiye'ye teslim edilmesi, Türkiye ile istihbarat paylaşımının yapılması olmuştur.¹⁹⁵

6.4. Türkiye - Kuzey Irak Arasındaki Siyasi Ve Ekonomik İlişkiler

2011 yılında Obama yönetiminin Irak'tan ABD askerlerini çekeceğini açıklaması akabinde, askerlerin Irak'ta yerleşim merkezlerinden çekilme sürecinin Irak genelinde güvenlik zaafları oluşturup oluşturmayacağı sorgulanmıştır. Bu çerçevede Bölgesel Kürt Yönetimi'nin seçimleri güvenli bir ortamda gerçekleştirebilirliğinin test edilmesi açısından 25 Temmuz seçimleri önemli bir imtihan olmuştur. Beş aday arasında en güçlü olan Mesut Barzani, oyların % 69,57'sini alarak başkanlık seçimini kazanmıştır.¹⁹⁶ Bu arada, Erbil, Süleymaniye ve Dohuk'tan oluşan Irak Bölgesel Kürt Yönetimi'nin 25 Temmuz 2009'da yapılan parlamento ve başkanlık seçimlerine Türkiye'nin 15 gözlemci göndermesi, bölgede sevinçle karşılanmıştır. Ankara ve Erbil arasındaki siyasi ve ekonomik yakınlaşma Kürt yönetimini, Erbil'deki Türkmenleri ve Türkiye'den bölgeye giden yatırımcıları sevindirmiştir. Siyasi ilişkilerin gelişmesiyle Türk yatırımcılar, inşaat dışındaki enerji, tekstil, gıda, elektronik, hazır giyim ve kuyumculuk gibi sektörlerde de faaliyet göstermeye başlamışlardır. Türk malının güven ve kalite anlamına geldiği bölgedeki özellikle Süleymaniye, Duhok ve Zaho, Türkiye'de ekonomik krize giren birçok sektörün ikinci adresi haline gelmiştir.¹⁹⁷ Türk girişimciler için konut, kara yolları, demir yolları, sulama sistemleri gibi alt yapı yatırımları ile özellikle çimento başta olmak üzere, inşaat malzemeleri önemli bir Pazar oluşturuyor. İlk olarak 1981 yılında Irak müteahhitlik pazarına giren Türk Firmalarının bu ülkedeki faaliyetleri, savaş sonrası dönemde ivme kazanan alt yapı ve üst yapı yatırımları nedeniyle 2003 yılından itibaren hızlandı. 2007 yılında 545 milyon dolar tutarında 39 adet proje üstlenirken, 2008 yılında bu rakam 72 adet proje ile 1,43 milyar dolara ulaştı. Türk müteahhitlik firmaları Irak'ta 2003–2008 yılları arasında 4,8 milyar dolar değerinde 450'yi aşkın projeyi üstlenmiştir.¹⁹⁸

¹⁹⁵ Ümit Özdağ, *Kürt Açılışının Geleceği* 21.yy Dergisi. Ekim 2009 s.4

¹⁹⁶ *Irak Bölgesel Kürt Yönetimi ve Başkanlık Seçimleri*. <http://www.usak.org.tr> 5. 08,2009

¹⁹⁷ Mehmet Öztürk, *Türkiye'nin Kuzey Irak politikasına Teorik Bir Bakış*, akademik bakış dergisi, sayı:19 Ocak-şubat-Mart 2010

¹⁹⁸ *Kuzey Irak'ta 300 Türk firması var*, <http://www.ntvmsbc.com>, ,24 Ekim 2010

Liderliğini Kürt Bölgesi Başkanı Mesut Barzani'nin yaptığı Kürdistan Demokrat Partisi(KDP)'nin Dış İlişkiler Sorumlusu Sefin Diyazi, Türkiye ve bölge arasında sosyal ve ekonomik bütünleşmenin temini için vize uygulamasının kaldırılması isteğinde bulunmuştur. Türk hükümetinin Irak topraklarına yeniden girmek üzere Meclis'ten yetki almasından sonra 15 Ekim 2009'da Başbakan R.Tayyip Erdoğan'ın Bağdat gezisi, ayrıca Türkiye Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun ve Devlet Bakanı Zafer Çağlayan'ın Erbil'i ziyaret etmesi Türkiye'nin ancak PKK saldırdığında bu yola başvuracağına ilişkin bir kanının Irak Kürtlerinde oluşmasını sağlamıştır.¹⁹⁹ Üst düzey bir KBY yetkilisinin verdiği bilgiye göre, Türkiye'deki Kürt açılımı sürecinin PKK tarafından sabote edilmemesi için devreye giren Mesut Barzani'nin liderliğini yaptığı Kürdistan Demokratik Partisi (KDP) yönetimi ile Kandil'deki PKK yöneticileri arasında sürecin devamının engellenmemesi ve eve dönüşlerin Türkiye'deki kamuoyunu rahatsız etmeyecek şekilde sürmesi doğrultusunda temaslar devam etmiştir. Ankara ve Erbil arasındaki bu yakınlaşma PKK yönetimini rahatsız ettiği, örgütün İmralı cezaevindeki lideri Abdullah Öcalan'ın yaptığı 'Açılım yok, PKK'yı tasfiye ediyorlar. Gelişleri durduruyorum' sözleriyle açıkça anlaşılmaktadır. 18 Ekim 2009'da Habur sınır kapısında teslim olan 8 PKK'lı için DTP tarafından düzenlenen gösteriler Türk kamuoyunun tepkisini çekmiştir Barzani, Kapatılan DTP Genel Başkanı Ahmet Türk ile bir telefon görüşmesi yaparak, gösterilerin açılımı olumsuz etkilemesinden duyduğu rahatsızlığı belirtmiştir. Yanı sıra eve dönüş sürecinin devamından yana olduğunu ifade etmiştir.²⁰⁰

Türkiye yıllarca kuzey Irak yönetimine karşı mesafeli bir politika izlemiş ve bu bölgeyi güneydoğu sınırı açısından bir tehdit olarak algılamıştı. Bu durum Kuzey Irak Yönetimi Başkanı Mesut Barzani ve Kürt kökenli Irak Cumhurbaşkanı Celal Talabani'nin tehditkâr söylemler kullanmasına neden olmuştu. Özellikle Türkiye'nin, Kerkük'ün statüsü ile ilgili tutumu ve PKK terör örgütü konusunda Kandil'e havadan ve karadan operasyonlar düzenlemesi, taraflar arasındaki ilişkileri germişti. Kuzey Irak yönetimiyle bütün bu sorunlar yaşanırken, 5 Kasım 2007 tarihinde Başbakan Erdoğan Washington'da dönemin ABD Başkanı Bush'u ziyaret etmiş, bu görüşme

¹⁹⁹ Murat yetkin *Barzani Devrede* www.radikal.com.tr . 01.12.2009

²⁰⁰ Murat yetkin *Barzani Devrede* www.radikal.com.tr . 01.12.2009

Ankara'nın, Iraklı Kürtlere yönelik politikasını gözden geçirmesine sebep olmuştur. 2008 yılının Mart ayından itibaren başlayan sürece bu bağlamda bakıldığında, bugünkü Türkiye-Kuzey Irak ilişkilerini anlamlandırmak daha kolay olabilecektir²⁰¹.

Başbakan Erdoğan'ın Irak Özel Temsilcisi ve Türkiye'nin hâlihazırdaki Bağdat Büyükelçisi Murat Özçelik'in Selahattin kentinde Bölgesel Kürt Yönetimi Başkanı Mesut Barzani ile ilk görüşmeyi yapması, Ankara-Erbil ilişkilerinde bugün gelinen noktanın temel taşı olmuştur. Türkiye bu dönemde Kuzey Irak ile ilişkilerin normalleşmesi konusunda temkinli davranarak ve Türk kamuoyunun tepkisini çekmeden bir dizi adım atmıştır. Bölgeye önce temsilci gönderen Türkiye, ardından bakanlar düzeyinde (Dışişleri Bakanı Davutoğlu, İçişleri Bakanı Beşir Atalay ve Ticaretten Sorumlu Devlet Bakanı Zafer Çağlayan ve Milli Eğitim Bakanı Nimet Çubukçu) ziyaretler başlatmış ve Erbil'de konsolosluk açmıştır. Bu gelişmeleri takiben 29 Mart 2011'de Başbakan Erdoğan Erbil'i ziyaret etmiştir ve Erbil'i ilk ziyaret eden Başbakan olmuştur. Ayrıca Erbil Başkonsolosluğunu hizmete açmıştır.²⁰² Kuzey Irak Yönetimi Başkanı Barzani'nin, Erdoğan'ın ziyaretini “tarihi olay” olarak nitelendirmesi dikkat çekicidir. Aslında söz konusu ziyaret tarihi bir olay olmaktan ziyade, Kuzey Irak'ta yapılan Kürt yönetiminin başarısının bir başlangıcı olarak da görülebilir Türkiye açısından Kuzey Irak bağlamında iki mühim mesele vardır: Birincisi, PKK terör örgütü sorununun bertaraf edilmesi konusudur. İkincisi, Kuzey Irak'la yapılan dış ticarettir. Erbil, Türkiye ekonomisi için önemli bir pazar haline gelmiştir. Kuzey Irak'ta son yıllarda inşa edilen konutların, restoranların, alışveriş merkezlerinin ve otellerin büyük çoğunluğu Türkler tarafından yapılmıştır. Bunun yanında, Erbil yönetiminin kuzeyde yaşayan Türkmenler konusunda olumlu girişimlerde bulunmasının zamanı gelmiştir. Kuzey Irak Yönetimi'nin 2005'te el konulan ve bugüne kadar iade edilmeyen Irak Türkmen Cephesi (ITC) bürolarının geri verilmesi ve kapatılan ITC bürolarının yeniden açılması gibi adımları atması gerekmektedir. Ayrıca Kerkük kentine yerleştirilen Peşmergelerin geri çekilmesinin sağlanması ve Türkmen parti ve kuruluşları ile ilişkilerin yeniden gözden geçirilmesi Türkiye ve Türkmenler açısından büyük önem arz etmektedir.

²⁰¹ Mehmet Öztürk, **Türkiye'nin Kuzey Irak Politikasına Teorik Bir Bakış**, akademik bakış dergisi, sayı:19 Ocak-şubat-Mart 2010

²⁰² **Erdoğan'dan Irak'ta tarihi ziyaret**, <http://www.trt.net.tr> 29 Mart 2011.

Kuzey Irak'ın bölge ülkeleriyle ilişkileri değerlendirildiğinde, Türkiye ile aralarında her ne kadar çekişmeli ve inişli-çıkışlı bir süreç yaşansa da, Iraklı Kürtler kendi çıkarları bakımından Ankara'nın önemli bir aktör olduğunun hiç kuşkusuz farkındadır. Başka bir ifadeyle, Kuzey Irak'ın ayakta kalması ve gelişmesi konusunda deyim yerindeyse, Türkiye'yi kendilerine bir serum olarak gördüğünü söylemek yanlış olmaz. Türkiye, Kuzey Irak'ın dünyaya açılan kapısıdır. Bu nedenle Türkiye'nin bölgesel gücünü dikkate alan Iraklı Kürtlerin, son günlerde her türlü sert söylemlerden kaçınarak, Ankara'yla ilişkilerini geliştirmeye ve onarmaya çalıştığı gözlemlenmektedir. Bu açıdan bakıldığında şu aşamada Kuzey Irak'taki yönetimin önünde iki seçenek durmaktadır: PKK terör örgütüne desteğini sürdürüp Türkiye'yi karşısına almak ya da PKK'yı gözden çıkarıp Türkiye ile ilişkilerini daha da ileriye götürmek.

Türkiye'nin Kuzey Irak'taki yapıyı tanıması, Kuzey Irak'taki yerel yönetimin yıllardır sarf ettiği çabanın neticesi olarak düşünülebilir. Bu nedenle Başbakan Erdoğan'ın Erbil ziyaretinin Iraklı Kürtler nezdinde uyandırdığı heyecan uzun bir süre devam edecektir. Öte yandan, ABD güçlerinin 2011 yılının Aralık ayına kadar Irak'tan çekilmesi ihtimalini göz önünde bulundurursak, Irak'ta doğan boşluğun Türkiye, İran ya da Suudi Arabistan tarafından doldurulacağı meselesi önümüzdeki günlerde sıcak bir gündem oluşturacağı benziyor. ABD ve Kürtlerin korkusu, ABD sonrası Irak'ta olası bir "Kürt-Arap" çatışmasıdır. Bu durum Iraklı Kürt yöneticileri kaygılandırmaktadır. Kuzey Irak yönetiminin sergilediği tavra dikkat edildiğinde, ABD sonrası süreçte Araplar ve İran arasında sıkışmaktansa, Türkiye'yi tercih etmek isteği içinde oldukları gözlerden kaçmamalıdır. Diğer taraftan bu konu önümüzdeki dönemde muhtemel "Türkiye-Kuzey Irak Entegrasyonu" tartışmalarını başlatabilir.

6.5. ABD'nin Irak tan Çekilme Süreci Ve Türkiye'nin Bölgedeki Konumu

Amerika Irak'tan çekilirken, ABD askerleri 2012'den itibaren artık Irak'ta olmayacaklar.2008'de zirve noktası 165 bine ulaşan ve bugün 39 bine düşen asker sayısı 1 Ocak 2012 tarihi itibari ile sıfıra inecek. ABD'nin Irak'tan çekilme durumu bölgedeki gelişmeleri büyük ölçüde değiştirecektir. ABD'nin Irak'ı işgalinin

başarılı olup olmadığı tartışılan bir konudur. Kimi görüşler göre ABD Irak'ta bataklığa saplanmış olup Barack Obama Irak'tan çekilmeyi açıkladığı takvime göre askerlerini bölgeden çekecektir. Diğer bir görüşe göre; ABD stratejik hedeflerine ulaşmış olup bundan sonra Irak'ta kalmasının kendisine maliyeti daha yüksek olacağından dolayı Irak'tan çekilecektir. ABD'nin Irak stratejisi büyük ölçüde gerçekleşmiştir. Bu strateji içerisinde ABD, İsrail'i tehdit eden Saddam Hüseyin'in başında bulunduğu Irak'ın askeri ve maddi alt yapısının çökertilmesi, Irak petrolünün kontrol edilmesini, Irak'ın üç parçaya bölünüp Kuzey Irak Kürt Federe Devletinin kurulmasını hedeflemiştir. Bu üç hedefe de ulaşmış bulunan ABD, Irak'ı fiili olarak üç parçaya bölerek kuzeyde bir Kürt federe devletinin maddi, hukuki, diplomatik ve uluslararası alt yapısını tesis etmiştir. ABD için ortaya çıkan söz konusu fiili durumun stabilize edilmesi için Türkiye'ye ihtiyaç vardır. Irak'ın yeni fiili durumunu şu unsurlar tehdit etmektedir. a) İran'ın bu durumu altüst etmesi b)Arapların projeye karşı çıkıp direnişe devam etmesi c)Bölge ülkelerinin itirazı, kuzeydeki yeni federe devletin geleceğinin tehdit altına girmesidir. ABD'nin iraktan çekilmesi elbette PKK terör örgütü ile mücadeleyi de etkileyecektir. ABD'nin Ankara Büyükelçisi James Jeffrey, "ABD'nin Irak'tan çekilmesi PKK ile mücadeleyi nasıl etkiler?" sorusuna şu cevabı veriyor: "Türkiye de ABD ve diğer ülkeler gibi Irak'taki gelişmelerden çıkarları etkilenebilecek bir ülke. Şu anda ABD, Türkiye, Irak merkezî hükümeti ve Kuzey'deki Kürtler, PKK'nın izole edilmesi için birlikte çalışıyor. Bu işbirliğinin sürmesi önemlidir. PKK ile mücadelede birinci ve en önemli adım askerîdir. Türkiye ile bunu Kuzey Irak'ta yapıyoruz. Türkiye operasyonlarını sürdürüyor. Bundan daha fazlasını yapmanız lazım. Hükümetin topyekûn, geniş kapsamlı çabası gerekir. Sadece liste yapmakla olmaz. Yatırım yapmak, insanlara iş yaratmak, sağlıklı yaşam koşullarını oluşturmak lazım. Kültürel, etnik ve dinî farklılıklar temelinde bireysel demokratik hakları sağlamak lazım. TRT-Şeş böyle bir adımdı açıklamasında bulunarak esasında Kuzey Irak- Türkiye entegrasyonunun sağlanmasının gerekliliği konusunda görüşlerini açıklamıştır. Bu açıklamanın altında yatan neden Hükümetin ABD ile yaptığı pazarlığın sonucu olarak şüphesiz Irak'ın kuzeyi ile ilişkilerin yapılandırılması ve Türkiye içindeki Kürtlere yönelik demokratik açılımdı.

ABD'nin Irak'tan çekilmesi durumunda Kuzey Irak bölgesel lideri Mesut Barzani Irak'ta iç savaş çıkabileceği uyarısında bulunmuştur. ABD'nin çekilmesi ile

birlikte bu kuvvetin caydırıcı, yatıştırıcı ve önleyici görevi sona ermiş bulunuyor. Bu şüphesiz Türkiye'yi de önemle ve yakından ilgilendiren bir gelişme sayılır. Birçok açıdan hem olumlu ve hem de olumsuz yönleri olan ciddi bir gelişme ve sonrasını takip etmek gerekmektedir. Olumsuz yönü şüphesiz Amerikan kuvvetinin dizginlediği Kürt yönetiminin bundan sonra bölgede ne yapacağı ile ilgili niyet ve planları. Özellikle de Kerkük konusundaki niyet ve muhtemel planları. Olumlu yönü ise bu yönetim artık bundan böyle Amerikan askerî himayesinden faydalanamayacak. Bu da Türkiye'yi bu yönetime karşı bundan böyle daha güçlü ve sözü daha çok dinlenir hale yükseltecek. Esasen, Amerikan kuvvetlerinin Irak'ta, özellikle kuzeyde kalmasını en çok arzu eden bu bölgesel yönetimdi. Ancak bu isteği gerçekleşemedi.

Çekilmeden sonra Türkiye'yi ilgilendiren bir başka konu da Türkiye-Irak-Amerika arasındaki üçlü mekanizmanın geleceğinin ne olacağıdır. Bir başka konu da Amerikan istihbarat kaynaklarının Kuzey Irak ile ilgili Türkiye'ye sağladıkları anlık istihbarat konusudur.. Bu istihbarat şüphesiz en başta Kuzey Irak üzerinde uçan Amerikan insansız hava araçlarından temin edilmektedir. Bu araçlar 2012 başından itibaren Irak'ta ve bölgede olmayacaklarına göre, bu anlık istihbarat konusu Türkiye'yi ilgilendirmektedir. Öte yandan Kuzey Irak ile ilgili olarak Türkiye'nin önüne farklı senaryolar konulmaktadır. Bir senaryoya göre; ABD'nin çekilmesinden sonra Arapların saldırıları karşısında direnç gücü büyük olmayacak Barzani ve Talabani Türkiye ile federal bir yapı içerisinde birleşmeyi isteyeceklerdir. Bir ikinci senaryo ise, Türkiye'nin tahrik edilerek Kuzey Irak'a çekilmek istenmesidir. Daha sonra Kuzey Irak ve Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu'sunu kapsayan bir bölgesel iç savaş dinamiği ile Türkiye'nin bölünmesidir. Üçüncü senaryoya göre; Amerikalıların çekilmesinden sonra iç savaş başlayacaktır. Bu aşamada Türkiye, Barzani Kerkük'te Türkmenlere yönelik mevcut politikalarını sürdürse de Kerkük-Ceyhan petrol boru hattını açık tutacak ve destekleyecektir. Bunun için Türkiye'ye Kürt Devletini kabul etmesi karşılığında PKK terör örgütünün yok edilmesi önerilmektedir. Bu sürecin gerçekleşmesi için Washington ısrarla ve her düzeyde Türkiye'nin Barzani'yi muhatap almasına çalışmaktadır. Özellikle ikinci senaryo yani büyük pazarlık yaklaşımı Türkiye'nin Kürt Devletini himaye etmeye zorlanması, uzun süre en olası senaryo olarak görülmektedir.

6.6. ABD'yi Irak'tan Çekilmeye Zorlayan Faktörler

2008 yılında Irak hükümeti ile ABD arasında imzalanan SOFA (Status of Forces Agreement) anlaşmasına göre ülkedeki Amerikan askerlerinin tamamı 31 Aralık 2011 tarihine kadar çekilmiş olacaktır. Obama yönetimi ülkede muharip unsur bırakmama ve mevcut asker sayısını belirgin ölçüde azaltma kararı almıştır. Her şeyden evvel işgalci bir gücün bu konumunu sürdürmesi modern uluslararası siyasi ortamda neredeyse imkân dışıdır. İşgalin sürdürülebilirliği mümkün olmadığı gibi uzayan işgal süreci, işgalci güç için bile artık bir noktadan sonra ciddi bir yük haline gelebilmektedir. İkinci önemli neden ise işlerin Irak'ta işgalin ilk dönemlerine göre oldukça iyiye gitmesidir. Özellikle 2007 yılından itibaren, işgalin ilk yıllarında en önemli problem olan güvenlik sorunu artık yönetilebilir bir hale gelmiş ve bu durum farklı rapor ve resmi görüşlerle teyit edilmiştir. Böylece Obama yönetimi çekilme konusunda kararlı bir tavır edinmiştir.

Bir başka önemli faktör de Irak işgalinin artık Amerikan halkı nezdindeki meşruiyetinin iyiden iyiye zayıflamış olmasıdır. İşgalin ilk yıllarında yüzde 70'lere varan destek bugün yüzde 30'lar seviyesine inmiş durumdadır. İşgalin gerekçesi olarak gösterilen kitle imha silahları konusundaki iddiaların asılsız olduğunun ortaya çıkması, 11 Eylül'ün psikolojik etkisinin azalmaya başlaması ve daha da önemlisi çatışmalarda verilen askeri kayıplar Amerikan halkının işgale yönelik düşüncelerini önemli ölçüde etkilemiş durumdadır. Son olarak işgalin maliyetinin büyüklüğü ve Amerikan ekonomisinin son dönemlerde önemli krizler ve problemlerle boğuşması işgalin bir an önce sona erdirilmek istenmesinin arkasındaki temel nedenlerden bir tanesi olarak gösterilebilir.

6.7. ABD'nin Irak'tan Çekilmesi İleride Bağımsız Kürt Devletini Doğurur mu?

ABD'nin Irak'tan çekilmesi bağlamında Türkiye'yi yakından ilgilendiren önemli bir konu Kuzey Irak'ta bağımsız bir Kürt devletinin kurulup kurulamayacağıdır. ABD'nin Irak'ı işgal sürecinde Kuzey Irak'ın elde ettiği otonom statü ile ilgili olarak zaman içinde belirgin bir şekilde pozisyon değiştiren Türkiye bu sürece hazırlıksız olmadığını göstermiştir. Bugün gelinen noktada artık Türkiye,

Irak'ın anayasal süreç dâhilinde alacağı siyasi şekle saygı göstereceğini ima etmektedir. Ancak bunun bağımsız bir Kürt devletinin tanınması da dâhil olmak üzere yakın döneme kadar kimsenin dillendirmek bile istemeyeceği ihtimalleri kapsayıp kapsamadığı henüz net değildir. Bu çerçevede ilk olarak bağımsız bir Kürt devletinin kurulmasının yakın bir gelecekte mümkün olup olmadığının tespiti önem kazanmaktadır. 2010 yılının sonlarında toplanan Kürdistan Demokratik Partisi (KDP) kongresinde konuşan parti lideri Mesut Barzani bu bağlamda dikkat çekici birtakım mesajlar vermiştir. Konuşmasında Kürtler arasında birlik olması gereğini ima eden Barzani gerek Türkiye ve gerekse bölge açısından büyük önem taşıyan bağımsız bir Kürt devletinin kurulup kurulamayacağı ile ilgili tartışmaya da katkıda bulunmuştur. Daha önceki açıklamalarında kendisinin ve Kürtlerin şimdilik bağımsız bir Kürdistan gibi bir hedeflerinin olmadığını altını çizen Barzani son konuşmasında Kürtlerin kendi geleceklerini tayin etme haklarının olduğunu hatırlatmıştır. Elbette Barzani de halen şartların bağımsız bir Kürt devletinin kurulması için uygun olmadığını farkındadır. Bu açıdan konjonktürü iyi okuduğunu ve gelişmeleri de iyi değerlendirdiğini söylemek mümkündür. Ancak yine de Kürtlerin bağımsızlık haklarının baki ve saklı olduğunu da her fırsatta yenileme gereğini hissetmektedir; daha da önemlisi, bunu sabırlı bir şekilde sürdürdüğü politikasının bir parçası olarak yapmaktadır. Fakat, Barzani'nin de farkında olduğu üzere, kısa vadede bağımsız bir Kürt devletinin kurulmasının önünde ciddi engeller vardır. Bunlardan bir kısmı elbette sadece bu döneme mahsustur; ama bir kısmı da daha yapısal ve bu nedenle de aşılması daha zordur. Uzun vadede ise ne olacağını söylemek tabii ki zordur; ama sabırlı ve bütüncül bir politika Barzani'nin istediğini elde etmesine olanak verebilecektir. Kısa vadede ise bağımsız Kürt devletinin kurulmasının önündeki en önemli engel, bölünmüş bir Irak'ın Amerikan çıkarlarına hizmet etmeyeceği ve ABD'nin Ortadoğu vizyonu ile örtüşmeyeceği gerçeği ile yakından ilişkilidir. Aynı çerçevede üzerinde durulması gereken ikinci önemli faktör uluslararası hukukun self-determinasyon ile ilgili düzenlemelerinin her isteyen topluluğa kolayca bağımsızlık imkânı tanımıyor olmasıdır

6.8. ABD'nin Irak tan Çekilmesinin Türkiye'ye Olası Etkileri

Irak'ın kuzeyinde bağımsız bir Kürt devletinin kurulması Türkiye'nin güvenliği açısından önemli sorunlar doğurabileceği gibi ülkenin yıllardır mücadele ettiği PKK terörü bağlamında da ilave sorunlara neden olabilecektir. Bundan daha önemlisi ise Kuzey Irak'ta bağımsız bir Kürt devletinin kurulması uzak bir ihtimal de olsa böyle bir gelişme Türkiye'nin bölünmesine sebep olabilecek şartları doğurabilir. Burada en önemli nokta Kuzey Irak'ta kurulacak bağımsız bir Kürt devletinin Türkiye Kürtlerine cazip gelmesi ihtimalidir. Buna paralel olarak hâlihazırda bölücülükten vazgeçtiğini açık bir şekilde ifade eden PKK terör örgütünün silahlı çatışmanın tonunu ve şiddetini artırma ihtimalidir. PKK'nın ayrı bir Kürt devleti hedefinden vazgeçerek Kürtlerin siyasi ve kültürel hakları için mücadele ettiğini ifade etmeye başlamış olması bir yönüyle örgütün bu hedefi gerçekçi bulmamasına bağlanabilir. Hâlbuki Kuzey Irak'ta kurulacak bir bağımsız Kürt devleti PKK açısından silahlı mücadeleye yeni bir anlam yükleyebilecektir.

Otuz yıldan beri bölücü ve ayrılıkçı bir siyasi hedef çerçevesinde faaliyet gösteren PKK terör örgütünün hedeflerine ulaşamayacağı ve Türkiye'yi bölemeyeceği genelde hamasi ve daha çok bir umuda işaret eden bir söylemle dile getirilmektedir. Bununla birlikte bunun tam aksi bir retorik de Türkiye'nin bir cendere içinde sıkıştığını ve büyük güçlerin en azından bazılarının Türkiye'yi bölme hedefini sürekli gündemlerinde tuttuklarını ima etmektedir. Küresel siyasi hesaplar ne olursa olsun, dünya siyasi sisteminin alacağı şekil önemli ölçüde uluslararası hukuk parametreleri çerçevesinde belirlenecektir. Bu nedenle de Türkiye'nin parçalanma ve bölünme riskinin gerçekçi bir analizi için günümüz uluslararası hukuk anlayışına yön veren temel ilkeleri dikkate almak gerektiği açıktır. Bu çerçevede belirtmek gerekir ki klasik uluslararası hukuk anlayışına göre Türkiye'nin bölünmesi ya da parçalanmasının söz konusu olamayacağını söylemek mümkündür.

ABD'nin Irak'tan çekilmesi ile ilgili oluşan tedirginliklerin hepsi gayet makul görünmektedir. Öncelikli sıkıntı ise, bölgede oluşabilecek güç boşluğudur. ABD'nin 2003'ten beri varlığı bölgede gruplar arasında yaşanabilecek olan çatışmaları engellemektedir. Fakat ABD'den sonra gruplar arasındaki sıkıntılar

çatışma halini alabilir. Bu çatışmalar göz önünde tutulduğunda özellikle kuzeyde Türkmenler, Kürtler ve Araplar arasındaki çözülememiş toprak uyuşmazlıkları, petrolün paylaşımı gibi konuların yer aldığı göze çarpmaktadır. Sünni yönetimli Irak'ın Evlatları grubu Irak ekonomisine ve hükümetine dâhil olamamıştır ve hala zararlı bir güç durumundadır. Irak'ta ekonomi ve elektrik şebekesi gibi temel altyapı sistemleri vasat durumdadır. Ve tabii ki, Iraklıların yeni bir hükümet kurma mücadelesi kötü yönetimin mevcudiyetinin sonucudur. Bu sebeple birçok akademisyen, Irak'taki farklı etnik gruplar arasında bir iç savaş öngörmektedir. ABD'nin çekilmesi durumunda Amerikalı bir üst düzey askeri yönetici, ABD kuvvetlerinin 2011'in sonunda çekilmesinden sonra eğer Araplar ve Kürtler arasındaki tansiyon azalmazsa Birleşmiş Milletler barış kuvvetlerinin kuzeydeki ihtilaf konusu olan toprakları korumasının söz konusu olabileceğini belirtmiştir.

ABD güçlerinin eski komutanı David Petraeus'un 2007-2008'de yürüttüğü strateji sonucunda, görevlerinin askeri operasyonlar çerçevesinden çıkıp sivillerin yöneteceği bir görev haline geldiği Amerikalı siyasetçiler tarafından ortaya konmuştur. Dahası Irak'ta güvenlik 2005-2006 yıllarıyla karşılaştırıldığında son dönemde oldukça iyi bir noktaya gelmiş olsa da gelecek aylarda ve yıllarda ne olacağı belirsizliğini korumaktadır. Sadece Kürtler ve Araplar arasında yaşanan bu tartışmaların bile, 2012 sonrasında bir güç boşluğuna neden olabileceği söylenebilir. Ancak Kürtler ve Arapların birbirleriyle savaşmak yerine Irak'taki el Kaide gibi bir ortak düşmana karşı birleşebilecekleri ümit edilmektedir. Son zamanlarda birçok bölgede barış içinde birlikte yaşanabilmesinin böylesi bir ümidi yeşerttiği söylenebilir. Kürt-Arap anlaşmazlığına ek olarak ABD'li yetkililer yükselen bir İran tehdidinden bahsetmektedir. İran'ın bazı Şii gruplara destek vermesi Araplar ve Kürtler arasında yaşanan çatışmaya yeni bir boyut kazandırabilir. Kuzey Irak'ın ayrı bir devlet olması durumunda ise benzer bir ayrışmanın Şii gruplar için öngörülebilir olması Irak'ta tüm dengelerin sarsılabileceğine işaret etmektedir. ABD'den sonra 2003 ile kıyaslandığında göreceli olarak düzen sağlanmış ve özellikle kuzeyde Kürtler ilk etapta istediklerini elde etmiş olsa da, Araplar ve Kürtler arasında sınırların belli olmaması, petrol gelirlerinin paylaşımı gibi konular büyük sorunlara neden olabilecek gibi görünmektedir. Üstelik ABD, İran'dan algıladığı tehditten ötürü Irak'tan çekildikten sonra bölgedeki varlığını destek gruplarıyla devam ettirecektir.

Tüm bu süreçte Türkiye için kritik günlerin başlayacağını iddia etmek yanlış olmayacaktır. Bölgede İran nüfuzunun artması Türkiye'nin çekindiği diğer bir konudur. Bu sebeple Ankara, Irak'taki gruplarla dengeli ve diyaloga dayalı ilişkiler yürütmeye çalışmaktadır. Kürt grupların doğacak güç boşluğundan faydalanarak kuzeyde bağımsız bir Kürt devleti kurması ilk etapta mümkün görünmese de Türkiye'nin temkinli politikalar izlemesi gerekmektedir. Özellikle Kürt sorununun halledilememesi ve Kuzey Irak'ın Türkiyeli Kürtler için bir cazibe merkezi haline alması ihtimali bölgenin Türkiye için oldukça güç bir hal alması ile sonuçlanacaktır

SONUÇ

BM 30 Haziran 2004 tarihinden itibaren işgalin sona erdiğini, Irak'ın bu tarihten itibaren tam anlamı ile bağımsız bir devlete dönüştüğünü açıklamıştır. Türkiye'nin Irak'ın kuzeyi ile ilgili haklı endişeleri vardır. Kuzey Irak'ta Kürt bölgesel yönetimi kurulana kadar Türkiye için, Kuzey Irak PKK sorunuyla eşanlamli olarak algılanmıştır. Fakat Irak'ın kuzeyinde Kürt yönetimi kurulduktan sonra kuzey Irak sadece bir güvenlik sorunu olmaktan çıkarak, bağımsız bir Kürt devleti ihtimali ile birlikte büyük bir dış tehdit olarak algılanmaya başlanmıştır. Türkiye'nin stratejik önceliği Kuzey Irak'ta bir Kürt devleti kurulması durumudur. Bunun dışında Kerkük meselesi yine Türkiye'nin önemli öncelikleri arasındadır. Petrol zengini Kerkük'ün bağlanması halinde oluşacak bir Kürt devleti bir bölgesel ekonomik güç haline gelecektir. Bu durum yalnızca Türkiye için sadece Irak'taki dengeler ve Kerkük'ün geleceği için önemlidir. Türk kimliği ve orada yaşayan Türkmenler bu senaryo karşısında en büyük zararı görecektir. Bağlı buldukları devlete karşı her zaman itaatkâr olan Türkmenler isyan ederek devlete karşı başkaldırmamışlardır. Her türlü silah ve milis gücüne sahip olan Kürtler ile Şiiler ve Saddam yanlısı oldukları için direnen ve belirli bir silah gücü olan Sünnilere karşılık Türkmenler Irak'ın yapılanma sürecinden dışlanmışlardır. Her zaman barışçı yollardan diyalog arayan Türkiye bu üslubu yıllarca Türkmenlere de telkin etmiştir. Bölgenin güçlü aktörleri arasında olmayan Türkiye Irak'taki sürece müdahil olamamıştır. Her zaman barış, güven ve istikrar unsuru olan Türkmenlere yapılan haksızlıklar günümüzde Saddam döneminden daha fazla yapılmaktadır. Nitekim 2003 Mart/Nisan'ında Amerikan işgali sonunda Saddam Yönetiminin devrilmesiyle beraber oluşan yeni yönetim yapısı içerisinde Kürtler nüfuslarıyla orantılı olmayacak biçimde önemsenen ve temsil edilen bir unsur olarak göze çarpmışlardır.

Bugün Türkiye'nin Kuzey Irak politikası Irak'ın toprak bütünlüğünün sağlanması şeklindedir. Zira Irak devletinin üniter yapısının bozulması ve Irak devletinin ortadan kalkması durumunda Türkiye'nin Musul vilayeti ile ilgili olarak 1926 yılında imzalanan Ankara antlaşmasına dayanarak hak iddia edebileceği sıklıkla gündeme getirilmektedir.

Türkiye Irak'ın bölünmesinden yana değil, Irak'ın üniter bir yapı içerisinde devamlılığı taraftarıdır. Türkmenlerin çoğunlukta olması sebebiyle Kerkük ve Musul konusu da Türkiye'nin hassasiyetle durduğu konulardan biridir. Kürt yönetimi bölgedeki petrol nedeniyle bölgeyi istemektedir. Ancak bölge Türkiye için hayati bir öneme sahiptir. Türkiye'nin kuzey Irak'a yönelik politikalarının odak noktalarından biri de bölgede bir Kürt devleti kurulup kurulmayacağına yöneliktir. Bağımsız bir Kürt devletinin varlığı Türkiye'nin en son isteyeceği bir durumdur. Bunun içinde Kerkük'ün de yer alması Türkiye için daha ciddi bir problem demektir. PKK, Türkiye'nin iç ve dış politikasını ilgilendirirken Kerkük Türkiye'nin dış politikasını ilgilendirmektedir. Zaten bağımsız bir Kürt devletinin yaşayabilmesi Türkiye'ye bağlıdır. Bu noktada ABD Türkiye'ye İran'dan daha fazla güven duymaktadır. Türkiye'nin ABD'den istediği terör konusunda tam işbirliğidir. Türkiye'nin Irak politikası siyasi bütünlük içinde toprak bütünlüğünü sağlamış, istikrarlı ve siyasi yapılanmasında Türkiye'ye tehdit oluşturmayacak Irak'tır. Ancak Türkiye'nin Irak'ın yeni siyasi yapısının bölgedeki istikrarı sağlayamayacağı ve Türkiye'ye tehdit teşkil edeceği hususunda kaygıları vardır. Özellikle Irak'ta etnik esasa dayanan bir federatif yapının Türkiye'ye olduğu gibi İran ve Suriye'yi de etkileyebileceği bölgede istikrar sağlansa bile, zaman içinde daha büyük bir istikrarsızlık yaşanacağı göz önünde tutulmalıdır. Türkiye ve bölge açısından önemli noktalardan biri de PKK/KADEK örgütünün Irak'ın kuzeyindeki varlığıdır. Terör ile mücadeleyi politika olarak benimsemiş ve Terörün görüldüğü yerde etkisiz hale getirilmesini hedef seçmiş olan ABD'nin PKK konusunda düşündükleri ve ifade ettikleri memnuniyetle karşılanmakta ancak aynı derecede somut adım atılmaması yadırganmaktadır.

Irak'ın kuzeyinde bağımsız bir Kürt devleti Türkiye için tehdittir. Çünkü kuzey Irak'ta kurulması hedeflenen bağımsız Kürdistan'a egemen olacak saldırgan şoven bir Kürt ırkçılığıdır. Bu ideolojik zemin Türkiye, İran ve Suriye'ye istikrarsızlık ihraç edecektir. İkinci neden bağımsız bir Kürt devleti anılan ülkelerin Kürt nüfuslarını anılan ülkeleri olan sadakatlerini azaltıcı politik toplumsal kültürel önlemler geliştirecektir. Üçüncü neden; Barzani, Talabani faşizminin Kuzey Irak'ta Türkmenlere yönelik baskı politikalarının üreteceği düşmanlıklardır. Barzani'nin Türkmenlere yönelik baskı politikası karşısında Türkiye Türkmenlere destek olacak, Barzani bunun karşılığın da PKK ya desteğini artıracaktır. Dördüncü neden; kuzey

Irak'ta kurulacak Kürt devletinin Türkiye ile hesabı olan her ülkenin Türkiye'ye düşmanlık konusunda kullanılabilir olacak olması. Beşinci neden ise; dünya petrol rezervlerini takriben % 4'n kontrol eden, Kerkük ve civarında bulunan on milyar varil petrolün zenginliğine dayana ve ancak nüfusu yedi milyon civarında olan bir Kürdistan'ın petrolünü Akdeniz e akıtabilmesi durumunda kişi başına düşen gelirin artması ve kuzey Irak'ı sahte bir cazibe noktası haline getirmesidir.

KAYNAKÇA

KİTAP VE MAKALELER

AKÇAY E. Y. *Karar Alma Yaklaşımı Çerçevesinde 1 Mart Tezkeresi*, Süleyman Demirel Üniversitesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Isparta.2010

Arvasi Ahmet, *Doğu Anadolu Gerçeği*, Burak Yayınevi, Ankara 1988,

Bruniessen, *İran ve Irak Arasında Kürtler, Kürdistan Üzerine Yazılar*, İletişim Yayınları, (Çev: Bülent Peker), İstanbul,1992

Dağdeviren Zülfü, *Türkiye'nin Kuzey Irak Politikası; Devlet Hükümet ilişkileri*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Eylül-2007

Deveci Can, *İsrail-kuzey Irak İlişkileri*, <http://www.bilgesam.org.tr/> 5.Ocak 2011

Doğan Taylan, *Birinci Körfez Savaşı Sonrası Türkiye –Irak ilişkileri: değişen Konjonktürün Türk Dış Politikasına Etkileri*. Ankara Hacettepe üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi Ankara 2009

Dursun İsmail, *Kuzey Irak Kürtleri, Ayrılıkçı Kürt Hareketinin Devletleşme Süreci ve Türkiye'ye Etkileri*, Gebze Yüksek Teknoloji Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Gebze, 2006

Erciyes Erdem, *Ortadoğu Denkleminde Türkiye Suriye İlişkileri*, IQ Kültür Sanat Yay. İstanbul 2004,

Erkmen Serhat *'Türkiye'nin Ortadoğu politikası çerçevesinde Irak açılımı 'stratejik analiz, ağustos 2008*

Eroğlu Haldun *'Irak'taki Son Durum ve Yeni Kürdistan Haritasının Düşündürdükleri'*, www.turksam.org.tr. 17.08.2009

Eyüboğlu Zeki, *Tarikatlar Mezhepler Tarihi*, Der Yay, İstanbul, 1997

Faysal Dağlı, *Kürtlerin İç Savaşı*, Belge yay. İstanbul, 1994

Gönlübol Mehmet ve Ömer Kürkcüoğlu, *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919–1915)*, Siyasal Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1995

Güzel Tevfik Hasan, *Irak'ın Kuzeyindeki Bölgesel Kürt Yönetimi (1992–2008)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim dalı yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009,

Hulusi Turgut, *Barzani Olayı: Osmanlı İmparatorluğunu ve Türkiye Cumhuriyeti'ni 19. yy.dan Beri Meşgul Eden Bir Kürt Aşiretinin Belgeseli*, Doğan Kitap, İstanbul, 2008

Hürmüzlü Erşat, *Türkmenler ve Irak*, Kerkük Vakfı Yayınları, Ankara, 2003

John Keegan, *Irak Savaşı ve Türkiye* (Çev: İlhan Bekbay), marka yay. 2005 istanbul,

Kaştan Yüksel, *2. Dünya Savaşı Sonrası Türkiye-Irak Siyasi İlişkileri*, Zonguldak Kara Elmas Üni Eğitim Fak, www.sosyalbil.selçuk.edu.tr

Kaymaz Şerif İhsan, *Musul Sorunu: Petrol ve Kürt Sorunlarıyla Bağlantılı Tarihsel ve Siyasal Bir İnceleme*, Otopsi Yayınları, İstanbul. 2003.

Kılıç Altemur, *Büyük Kürdistan Küçük Türkiye*, Akasya yay, Ankara (basım tarihi): yok,

Koçak Mehmet, *Turkish-US Friendship is a Guarantee For Democratik Values*, Turkish Daily News, 2003

Kongar Emre, *Komşularla sıfır sorun politikası ve Yahudi azınlıkları*, <http://kongar.org/aydinlanma/2010>

Laçiner Sedat, *u.s.a.k Kuzey Irak Operasyonu raporu*, Ankara, Haziran 2007

Meral Süleyman, *Kuzey Irak'ta Gelecekte Oluşabilecek Siyasi Yapı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Harp Akademileri Yayınları, 2004,

Oğul Duru Metin, *Irak Kürt Muhalefet Hareketinde Uluslararası Boyut: 1918-1975 Arası Dönemin Analizi*, Alternatif Politika Dergisi www.alternatifpolitika.com.tr 1.11.2010,

Oran Baskın, *Türk Dış Politikası*, Cilt: 2, İletişim Yay, (1980–2001) 2001,

Oran Baskın, *Kalkık Horoz-Çekiç Güç ve Kürt Devleti*, Bilgi Yayınları, Ankara 1998

Orhan A, *2003 Sonrası Irak ve İç Dengeleri, Türkiye'nin Buna Yönelik Politikası*. <http://www.orsam.org.tr>

Özbudun Ergün, Hale William, *Türkiye de İslamcılık, Demokrasi ve Liberalizm*, çev. Kadriye Göksel, Doğan Kitap yay, 2010, İst.

Özdağ Ümit *Türk Ordusunun PKK Operasyonları*, Pegasus Yay, İstanbul, 2007

Özdağ Ümit *Türkiye Kuzey Irak ve PKK*, Asam Yayınları. Ankara, 1999

Özdağ Ümit, *1984 den Bugüne Türk Ordusunun Kuzey Irak Operasyonları*, 1.baskı pegasus yay. 2008.

Özdağ Ümit, *Kürt Açılımının Geleceği* 21.yy Dergisi. Ekim 2009

Özdağ Ümit *Kerkük, Irak ve Ortadoğu*,1.basım bilgeoğuz yayınları, İstanbul, 2007

Özkan Tuncay, *CIA Kürtleri: Kürt Devletinin Gizli Tarihi*, Alfa Yay. İstanbul, 2004,

Öztekin Kemal, *Kuzey Irak'ta Ekonomik Durum*, Karanet yayınları. 20 Aralık 2006,

Öztürk Mehmet, *Türkiye'nin Kuzey Irak politikasına teorik bir bakış*, akademik bakış dergisi, sayı:19 Ocak-şubat-Mart 2010

Rana Sezal '*Irak'ta Devlet ve Şiiler*', Avrasya Coğrafyası Dergisi, cilt: 6 s. 3, 2000,.

Sıraç Bilgin M. *Barzani*, Fırat yay. İstanbul, 1992 s. 76-77.

Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Harp Akademileri Yay. Sayı: 1, Cilt:1, Haziran 2005./pdf

Şahin Mehmet, Mesut Taştekin, *İkinci Körfez Savaşı*, Platin yay. Ankara, 2006,

Terkoğlu Barış *1991'den 2003'e Kuzey Irak politikası*, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009,

Turan Yavuz, *ABD'nin Kürt Kartı*, Milliyet Yayınları, İstanbul, Nisan 1993,

Yalçın Soner '*İran'ın Kürt Açılımı İdamla Son Buldu* www.hürriyet.com.tr Kasım 2009

Yıldız Kerim, *Irak Kürtleri*, 1. basım, Belge yay. İstanbul, 2005

Yılmaz Hasan, *Kuzey Irak'ta ortak yönetimin geleceği*, Stratejik analiz, sayı:74.Haziran 2006

Yılmaz, İlhan *Geçmişten günümüze Irak'ta Türkmen politikası*, Ç.T.T.A.D5/12 (2006 bahar),

Zeyrek Can *ABD ile ilişkilerde değişkenlik konjonktürü*, <http://www-asadd-de/dosya/Türkiye>, Şubat 2008.

Zeyrek Can *Türkish troo ps enter North Iraq* <http://news.bbc.co.uk>. 22.12,2008

İNTERNET KAYNAKLARI

2008 de diplomasideki önemli olaylar www.zaman.com.tr 19.12.2008

2008 de Türkiye –Irak ilişkileri. <http://www.tumgazeteler.com> 1.11.2009.

ABD Irak'tan çekilme süreci ,<http://busam.bahçeşehir.edu.tr/rapordosya.ist.2009>

ABD ile Kerkük mesaisi. <http://www.radikal.com.tr> 11.04.2003.

ABD'nin Irak işgali <http://www.orsam.org.tr> Mart 2010

Afyoncu Erhan, *Irak'taki Son Askeri Harekâtımız Hüsranla Sonuçlandı* www.tumgazeteler.com. Kasım 2007

Aktütün Saldırısı ABD basınında geniş yer buldu <http://www.milliyet.com.tr>. 05.10.2008

Ali Semin, *Türkiye'nin Bağdat Necef ve Erbil Üçgeninde Irak politikası*,www.tuicakademi.org. Nisan,2011

Ankara uyardı Talabani tutuştu. www.milliyet.com.tr 5.Ekim 2008

Ay Işığı Metin, *Türkmen politikasında stratejik hatalar*, www.zaman.com.tr 07.01.2004.

Balbay Mustafa, *'Gerilimli yıllar'* <http://www.cumhuriyet.com.tr/> 25 Haziran 2009.

Başbakan Erdoğan'ın ABD ziyareti ilişkilerde önemli fırsat www.habervitrini.com. 2004

Bila Fikret, *1 Mart tezkeresiyle ilgili tartışma* '<http://www.milliyet.com.tr/2007/10/06>

Bila Fikret, *sivil darbe girişimim ve Ankara'da Irak savaşları*, ümit yay. Ankara 2003

Bu nasıl ortak' <http://www.radikal.com.tr/>6 Temmuz 2003.

Bush'un Kürt kartı www.milliyet.com.tr .16.03.2003.

Cockburn Patrik, *Kuzey Irak giderek bağımsızlığa yaklaşıyor* www.radikal.com.tr .25.06.2006

Çaycı Sadi, *Kuzey Irak'ın hukuki statüsü*. 28 Mart 2008.www.baskent.edu.tr.2008

Demirkan Süleyman Ekşi Özgür, *Çuval Olayı Hiç Yaşanmamalıydı* www.hurriyet.com.tr 25 Mart 2006

Dünya TV'lerinde tezkere www.hurriyet.com.tr flash haberi 02.03.2003

Erdoğan'dan Irak'ta tarihi ziyaret, <http://www.TRT.net.tr> 29 Mart 2011

Ergin Sedat, *'Merak etme Türkler zorluk çıkarmayacak'*. www.hurriyet.com.tr. 17 Eylül 2003.

Ergin Sedat, *Kararın sonuçları* www.hurriyet.com.tr, 2003

Ergin Sedat. *1 Mart tezkeresinde ibretlik sonuç hangisiydi* www.milliyet.com.tr 2007

Ergün Uğur, *ABD'ye Güvence* www.hurriyet.com.tr, 02.03.2003.

Erkmen Serhat, *Röportaj*, www.orsam.org.tr. 16.12.2010

Galbraith W. Peter, *Protect The Kurds*, The Washington Post, 11.08.2002

Harnup Muhammed, *Kuzey Irak'taki engel ABD*, www.radikal.com.tr 31.05.2007

Hava sahasını açmak Irak a savaş ilanıdır www.hurriyet.com.tr.21.03.2003

<http://tr.wikipedia.org> *Kuzey_Irak*, Ekim.2010

Hür Ayşe, *kimil-olayından-49lar-davasina*. ,<http://www.taraf.com.tr/> 3.07.2008

Irak bölgesel Kürt Yönetimi ve Başkanlık Seçimleri.<http://www.usak.org.tr> Eylül 2009

Irak genel seçimi sonrası Kürt unsurlarının konumu'' www.21.yyte.org. 17.04.2010.

Irak Muhalefetinin Muhalifleri, www.diplomatikgozlem.com Kasım 2010

Irak savaşına karşı protestolar <http://wikipedia.org.tr>. Kasım 2010

Irak Türkiye ilişkilerinde son dönemde meydana gelen gelişmeler, www.mfa.gov.tr Ocak 2009.

Kerkük'ün demografisi değişiyor, <http://www.21.yyte.org/tr>. 28.12.2007.

Kırmızı Çizgiden Başbakanın Ziyaretine <http://www.haberturk.com>. 30 Mart 2011.

Koru Fehmi '1 Mart tezkeresi hesaba katılmazsa www.yenisafak.com.tr Şubat 2004

Kuloglu Armagan <http://yeni.beykent.edu.tr/web Project/uploads/-mayıs pdf>

Kuzey Irak'ta 300 Türk firması var, <http://www.ntvmsbc.com>, 24 Ekim 2010

Kuzey Irak'ta mit Barzani buluşması www.hurriyet.com.tr 24.11.2005

Kuzey-Irak-haritası İletişim Yayınları, www.mynet.com Mart 1992

Meclis savaşı reddetti. www.radikal.com.tr 02.03.2003

Muhalifler: Türk ordusunu istemiyoruz www.hurriyet.com.tr. '02.03.2003.

Necirvan Barzani 'Kürdistan'a hop efor talks www.washingtonpost.com 2007/11/04

O gün aslında ne oldu? www.sabah.com.tr 02.04.2006.

Orsam Kuzey Irak Rapor. <http://www.orsam.org.tr>. Nisan 2011

Özdağ Ümit, *Amerikanca Başarılı Dış politika ve Ermenistan.* <http://www.21yyte.org/tr,2002>

Özgürel Avni, *İşgücü Yedeğinde Tehdit* www.radikal.com.tr. 25.07.2007

Özgürel Avni, *Yüzyıllık Kürt Meselesi.* www.radikal.com.tr 06.12.1999

Özkök: *Irak'ın geleceğinde söz sahibi olacağız* www.radikal.com.tr 12.04.2003.

Powell: *Kuzey Irak'a Asker Göndermeyin* www.hurriyet.com.tr.21.03.2003

Powell: *Türkiye model olacak* www.radikal.com.tr '03.04,2003

Sevindi Nevval, *Keşke 1 Mart tezkeresi geçseymiş* <http://www.zaman.com.tr> '06 Mart 2007

Tezkere mecliste www.hurriyet.com.tr 20.03.2003

Türk Amerikan ilişkileri 1 Mart'ın Gerisine Bile Düştü www.hurriyet.com.tr. Şubat 2005

Türkiye Bush'u Hüsrana Uğratmış <http://www.sabah.com>, Kasım 2010

Türkiye'den ABD'ye Gözaltı Öfkesi: Böyle Müttefik Tavrı Olmaz www.zaman.com.06.07.2003.

Türkiye-ABD İlişkilerinin Gelişimi. <http://www.byegm.gov.tr> 08.06.2005.

Türkmen Mete, *Büyük Kürdistan'a bir adım daha*, <http://skyturkvngenc.com>. Ağustos 2009

Tüysüzöğlü Göktürk, *Türkiye kuzey Irak ilişkileri gelişiyor neden?* www.stratejikboyut.com. 04.05.2009.

Yetkin Murat Barzani *devrede* www.radikal.com.tr . 01.12.2009

Yıldırım Zafer, *Ortadoğu Makalesi*, <http://www.akademikortadogu.com.tr>, Ekim 2010

Yılmaz Sait, *Irak'ın Kuzeyindeki Yanılgılar ve Gerçekler* /<http://yenibeykent.edu.tr>
Temmuz 2010

Zirveden Irak'a Uyarı, Milliyet Gazetesi, 24 Ocak 2003

ÖZGEÇMİŞ

08.07.1985 tarihi, İstanbul ili Üsküdar ilçesi doğumluyum. İlk, orta ve liseyi tamamladıktan sonra, 2004 yılında Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümüne kaydoldum. 2008 Yılında Uludağ Üniversitesinden mezun oldum. Aynı yıl Beykent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında Yüksek Lisans Eğitimine başladım. Eğitimimi devam ettirirken 2 yıl kadar M.E. B.'a bağlı ortaöğretim kurumlarında Tarih Öğretmenliği yaptım.

Yabancı dilim İngilizce olup, evli ve bir çocuk annesiyim.

Hatice Sultan GEZGİN